

14—19 november

Debatter m. m.

Tisdagen den 18 november

	sid.
Svar på fråga av herr Elmwall ang. av vissa affärsbanker förmedlade konsumtionskrediter utan borgen	7
Svar på interpellationer av:	
herr Vigelsbo ang. vissa jordbrukares svårigheter att fullgöra betalning av räntor och amorteringar å tidigare utlämnade stödlån . .	8
herr Brandt i Sätilla ang. formerna för förhandlingarna om jordbrukets prisfrågor	12
Interpellationer av:	
herr Antonsson ang. förhandlingarna om ett europeiskt frihandelsområde	13
herr Senander ang. upprätthållande av sysselsättningen i allmän tjänst	14

Onsdagen den 19 november fm.

Införande i grundlag av vissa för svensk rättsuppfattning grundläggande principer	17
Landsbygdens näringsliv m. m.	27
Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken	42
Införande av fem dagars skolarbetsvecka	63
Den koncessionerade inrikes lufttrafiken	64
Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.	67
Främjande av bostads-, egnahems- och aktiesparande	73
Finans- och kreditpolitikens inverkan på driften inom småföretagsamheten m. m.	78

Onsdagen den 19 november em.

	sid.
Ny ärvdabalk m. m.	84
Lag om ersättning för krigsskada å egendom	94
Utvidgning av arbetarskyddslagens tillämpningsområde m. m.	95
Ändring av lagen om socialhjälp och barnavårdslagen	97
Lagstiftning för säkrande av rätt till arbete m. m.	98
Återkommande säkerhetsbesiktning av bilar	102

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 19 november fm.**

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr B 2, om införande i grundlag av vissa för svensk rättsuppfattning grundläggande principer	17
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr B 9, ang. landsbygdens näringsliv och övriga vitala problem samt den framtida utformningen av närings- och bebyggelsestrukturen i landet	27
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr B 6, om utvidgning av kommuns kompetensområde i fråga om drivande av industri- eller affärsverksamhet	42
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr B 74 ang. kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken	42
— nr B 75, ang. befolkningsfrågan	63
— nr B 76, om sjuksköterskeskolornas inordnande i yrkesskolväsendet	63
— nr B 77, ang. införande av fem dagars skolarbetsvecka	63
— nr B 78, om uppskov med förändring till lägre skolform	64
— nr B 79, i anledning av riksdagens år 1957 församlade revisorers uttalande rörande anstaltsvårdades rätt till folkpension m. m. ..	64
— nr B 80, ang. den koncessioneradé inrikes lufttrafiken	64
— nr B 81, om uppflyttning i högre lönegrad av en tjänst såsom förste taxeringsinspektör vid överståthållarämbetets skatteavdelning	67
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr B 13, om vissa lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.	67
— nr B 15, om befrielse för utländska medborgare från retroaktiv skyldighet att erlägga folkpensionsavgift	73
— nr B 16, om främjande av bostads-, egnahems- och aktiesparande ..	73
— nr B 17, om förbud mot utminuterung av rusdrycker vissa dagar före större helger	78
— nr B 22, om särskild tullavgift för damstrumpor av nyllonsilke m. m.	78

	sid.
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr B 24, ang. avtal med Förenade Arabrepubliken mot dubbelbeskattning och skatteflykt	78
— nr B 25, ang. avtal med Indien mot dubbelbeskattning	78
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr B 10, rörande finans- och kreditpolitikens inverkan under senare tid på driften inom småföretagsamheten m. m.	78
— nr B 11, om pension för Signe Axelsson	83
— nr B 12, ang. pension till Vanja Fagerström	84
— memorial nr B 13, ang. instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott	84

Onsdagen den 19 november em.

<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr B 14, ang. ny ärvdabalk m. m.	84
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr B 12, ang. lag om ersättning för krigsskada å egendom	94
— nr B 13, om utvidgning av arbetarskyddslagens tillämpningsområde m. m.	95
— nr B 16, om ändring av lagen om socialhjälp och barnavårdslagen	97
— nr B 17, ang. lagstiftning för säkrande av rätt till arbete m. m. . .	98
— nr B 18, om återkommande säkerhetsbesiktning av bilar	102
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr B 3, ang. åtgärder för att bemästra den ökade belastningen på de rättsvårdande myndigheterna	106

Fredagen den 14 november

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 7 innevarande november.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att riksdagsman Bernhard Fredrik Sundelin, född 20/8 1911 och boende i Bredbyn, vårdas å härvarande kirurgiska avdelning under diagnos: Contusio dorsi et fractura proc. transversa vertebrae L I dx., vilken skada han ådragit sig vid olycksfall den 7 november 1958.

Länslasarettet, Örnsköldsvik
den 13/11 1958

K. Tronhjem
t.f. ex.läk.

Herr Sundelin beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 7 november tills vidare.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr B 54, angående förbättrade inkomstförhållanden för distriktsveterinärer m. m.

§ 4

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtande nr B 6, i anledning av väckta motioner om utvidgning av kommuns kompetensområde i fråga om drivande av industrieller affärsverksamhet;

statsutskottets utlåtanden:

nr B 74, i anledning av väckta motioner angående kompletterande direktiv

för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken,

nr B 75, i anledning av väckta motioner angående befolkningsfrågan,

nr B 76, i anledning av väckta motioner om sjuksköterskeskolornas inordnande i yrkesskolväsendet,

nr B 77, i anledning av väckt motion om utredning och förslag angående införande av fem dagars skolarbetsvecka,

nr B 78, i anledning av väckta motioner i fråga om uppskov med förändring till lägre skolform,

nr B 79, i anledning av riksdagens år 1957 församlade revisorers uttalande rörande anstaltsvårdades rätt till folkpension m. m.,

nr B 80, i anledning av väckta motioner angående den koncessionerade inrikes lufttrafiken i Sverige, och

nr B 81, i anledning av väckt motion om uppflyttning i högre lönegrad av en tjänst såsom förste taxeringsinspektör vid överståthållarämbetets skatteavdelning;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr B 13, i anledning av väckta motioner rörande vissa lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.,

nr B 15, i anledning av väckta motioner om befrielse för utländska medborgare från retroaktiv skyldighet att erlagga folkpensionsavgift,

nr B 16, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder till främjande av bostads-, egnahems- och aktiesparande,

nr B 17, i anledning av väckta motioner om förbud mot utminuterung av rusdrycker vissa dagar före större helger,

nr B 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av förordnande om uttagande av särskild

tullavgift för damstrumpor av nylon-silke m. m.,

nr B 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Förenade Arabrepubliken för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomst- och förmögenhetsskatter, och

nr B 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Indien för undvikande av dubbelbeskattning av inkomst;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr B 10, i anledning av väckta motioner rörande undersökning av finans- och kreditpolitikens inverkan under senare tid på driften inom småföretagsamheten m. m.,

nr B 11, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om pension för städerskan vid riksdagshuset Signe Axelsson,

nr B 12, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående pension till fru Vanja Fagerström, och

nr B 13, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;

första lagutskottets utlåtande nr B 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ärvdabalk m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr B 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ersättning för krigsskada å egendom,

nr B 13, i anledning av väckta motioner om utvidgning av arbetarskyddslagens tillämpningsområde m. m.,

nr B 16, i anledning av väckt motion om viss ändring av lagen om socialhjälp och barnvårdslagen,

nr B 17, i anledning av väckt motion angående lagstiftning för säkrande av rätt till arbete, full sysselsättning och trygghet i anställningen, m. m., och

nr B 18, i anledning av väckta motioner om viss utredning rörande återkommande säkerhetsbesiktning av bilar; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr B 3, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för att bemästra den ökade belastningen på de rättsvårdande myndigheterna.

§ 5

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.02.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 18 november

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 11 och den 12 innevarande november.

§ 2

Svar på fråga ang. av vissa affärsbanker förmedlade konsumtionskrediter utan borgen

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Elmwall har frågat, om jag anser att de nya konsumtionskrediter utan borgen, som ett par affärsbanker nu börjat förmedla, överensstämmer med den konsumtionsbe-gränsande politik, som eftersträfvats i syfte att främja näringslivets investeringar.

Först vill jag framhålla, att den form för kreditgivning som nu introducerats inte synes i och för sig strida emot banklagen. Vad sedan låneformens betydelse för samhällsekonomin beträffar blir denna givetvis helt beroende på vilken omfattning och inriktning utlåningen får. Den totala kreditvolymen måste anpassas till förändringarna i vårt ekonomiska läge och eftersom i varje situation den totala kreditgivningen måste hållas inom en viss given ram, kommer de nya krediterna att konkurrera med andra kreditbehov. Vi vet emellertid ännu för litet om i vilken utsträckning kreditgivning av denna typ kan komma att äga rum och för vilka ändamål den utnyttjas för att säga något om dess verkningar. Givetvis får man utgå från att riksbanken kommer

att bevaka utvecklingen av den nya låneformen. Visar det sig att den får en ur samhällets synpunkt mindre önskvärd inriktning får detta på lämpligt sätt rättas till.

Härpå anförde

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Samtidigt som jag uttrycker min tacksamhet till finansministern för att han med så liten tidsutdräkt svarat på min fråga, vill jag understryka att sakförhållandet givit anledning till undran. Vi har här i landet en mot företagarna riktad restriktiv utlåning med synnerligen höga räntor. Allmänheten har bibringats den uppfattningen att detta syftar till att öka sparande och investeringar i produktionsfrämjande riktning.

Om uppgifterna i pressen är riktiga, syftar denna uppmjukning av långivningen i form av borgensfria konsumtionskrediter till att hjälpa konsumenterna att göra inköp av vissa varugrupper, t. ex. TV-apparater och bilar. Om alla banker följer exemplet, så blir Sverige säkerligen inom kort bil- och TV-landet nummer ett i hela världen. Men kvar står faktum att de krafter i näringslivet som jag vill kalla produktiva och samhällsbärande i dag ropar efter billigare produktionsmedel — och däri innefattas även billigare pengar.

Många frågor om systemet med avbetalningsköp blir smakligare på detta sätt. Billigare för konsumenten blir det säkerligen icke, då den verkliga räntesatsen på dessa lån enligt uppgift ligger mellan 9 och 10 procent. Om systemet vinner spridning, lockas säkerligen

Svar på interpellation ang. vissa jordbrukares svårigheter att fullgöra betalning av räntor och amorteringar å tidigare utlämnade stödlån

många till köp, långt innan deras ekonomi tillåter det. Lyckligtvis finns det bankmän som tar avstånd från här efter utländskt mönster knäsat metod. Förfaringssättet tyder på ett överskott på pengar, som bör användas på annat sätt. Produktionen har behov av investeringar på områden, där bestående värden skapas.

Herr talman! Dessa och även andra omständigheter tycker jag talar för att räntan omedelbart bör sänkas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. vissa jordbrukares svårigheter att fullgöra betalning av räntor och amorteringar å tidigare utlämnade stödlån

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Vigelsbo frågat mig, om jag uppmärksammat de svårigheter, som många jordbrukare nu har att fullgöra betalning av räntor och amorteringar på tidigare utlämnade stödlån och om jag i så fall har för avsikt att vidtaga åtgärder till hjälp för dem i denna situation.

I anledning härav torde jag få anföra följande.

Antalet utestående stödlån till jordbrukare utgjorde per den 30 augusti i år 54 401 till ett sammanlagt belopp av drygt 137 miljoner kronor, fördelade på 6 olika låneserier. Genom beslut av 1958 års riksdag har bestämmelserna för alla serierna samordnats. Samordningen innebär bland annat möjligheter till betydande lättnader i förhållande till tidigare gällande bestämmelser.

Det förtjänar sålunda erinras om att riksbanken genom riksdagsbeslutet bemyndigats medge förlängning av den amorteringsfria tiden till högst 4 år för

1954 och 1955 års lån. Detta innebär, att riksbanken nu kan uppskjuta hela amorteringsplanens ikraftträdande till den 31 december 1959 beträffande 1954 års lån och till den 1 december 1960 beträffande 1955 års lån. För 1957 års lån skall enligt den ursprungliga kungörelsen amorteringarna påbörjas först den 1 december 1960. Även för dessa lån kan emellertid, om det skulle visa sig erforderligt, framdeles den amorteringsfria tiden utsträckas med ytterligare 2 år.

Vidare bör erinras om att genom riksdagsbeslutet för alla serier av stödlån införts enhetliga bestämmelser rörande riksbankens befogenheter att förlänga amorteringstiden. Riksbanken kan sålunda vid särskilda skäl förlänga amorteringstiden till högst 10 och i undantagsfall till högst 15 år. De sålunda tillskapade möjligheterna att sprida återbetalningen av stödlånen över avsevärt längre tid än vad som faststälts i de ursprungliga lånevillkoren innebär naturligtvis, att de årliga amorteringarna kan minskas i motsvarande grad. Detta torde vara av särskild vikt i fråga om de äldre stödlåneserierna, enär beträffande dessa lån möjligheter saknas att ytterligare förlänga den amorteringsfria tiden.

Det torde också böra framhållas, att riksbankens kontor har möjlighet att efter fri prövning i det enskilda fallet meddela anstånd med erläggande av ränta och amortering för stödlån.

Med de lättnader i de ursprungliga lånevillkoren, som meddelats genom de nu återopade författningsändringarna samt de befogenheter, som lämnats riksbanken, att härutöver anpassa lånevillkoren efter vederbörande låntagares ekonomiska situation, torde sådana hänsyn kunna tagas, som i det enskilda fallet kan befinnas erforderliga.

Enligt vad jag under hand inhämtat från riksbanken har under höstens lopp hos riksbankskontoren gjorts en del för-

Svar på interpellation ang. vissa jordbrukares svårigheter att fullgöra betalning av räntor och amorteringar å tidigare utlämnade stödlån

frågningar och ansökningar om lättnader beträffande stödlånen. Hittills synes detta emellertid icke ha skett i någon nämnvärd omfattning.

Med det anförda anser jag mig ha besvarat den av herr Vigelsbo framställda interpellationen.

Vidare anförde:

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för det svar jag fått på mina frågor.

Såvitt interpellationssvaret gäller amorteringsskyldigheten för 1954 och 1955 års stödlån finner jag att de åtgärder riksdagen tidigare godkänt och statsrådet nu åberopat är tacknämliga. De innebär att riksbanken gives rätt att för 1954 års lån uppskjuta hela amorteringsplanens ikraftträdande till den 31 december 1959 och för 1955 års lån till den 1 december 1960. Beträffande 1957 års stödlån är amorteringstiden — som statsrådet mycket riktigt erinrat om — inte aktuell förrän den 1 december 1960. Problemen med amorteringarna för de nämnda tre årens stödlån kan sålunda anses vara för dagen icke överhängande.

Men så har vi också 1952 års stödlån, för vilka amorteringarna redan påbörjats. I fråga om dessa lån, vilka tillhör en tidigare låneserie, framhåller statsrådet att möjligheter saknas att ytterligare förlänga den amorteringsfria tiden. Jag tycker emellertid att den situation som många såväl större som mindre jordbrukare nu befinner sig i är sådan, att det även för dessa låntagare borde finnas någon form av uppskov. Statsrådet framhåller att riksbankskontoren även beträffande dessa lån har möjlighet att efter fri prövning i varje särskilt fall meddela anstånd med inbetalning av ränta och amortering. Uppskovstiden är här emellertid — om jag inte är alldeles fel underrät-

tad — endast sex månader. Om lånet är förfallet till amortering den 1 december i höst samt riksbanken medger ett uppskov på sex månader, innebär detta att betalning skall verkställas före den 1 juni nästa år. Betalningsskyldigheten infaller således innan den nya skörden hunnit bärgas. Om man saknar betalningsmöjlighet den 1 december i år, torde följaktligen denna oförmåga vara än mera påtaglig den 1 juni nästa år. Kostnaderna för vårsädd och en hel del andra arbeten, som är förknippade med den, ligger honom då också i fatet. Vinterinkomsterna, såväl för huggning som för körning, synes åtminstone för den vinter som nu står för dörren bli synnerligen begränsade, varför man har att befara att en betalningskris för många jordbrukare kommer att inträffa också 1959, även om inte stödlånsamorteringarna skulle förfalla just då.

Jag tillåter mig därför hemställa till herr statsrådet, om inte herr statsrådet vid ett mera ingående övervägande av denna fråga skulle kunna undersöka möjligheterna för ett uppskov även för dessa amorteringar. Det är vid en mycket olycklig tidpunkt de förfaller till betalning.

Så har vi till sist även räntor och amorteringar på garantilånen. Även många av dessa låntagare befinner sig i den situationen att de har synnerligen svårt att komma ut med erforderliga betalningsmedel. De år efter år återkommande skördeskadorna gör att betalningsförmågan — åtminstone i våra bygder och jag kan nog säga i hela Mälardeltat — är kraftigt försvagad. Någon anhopning av uppskovsansökningar föreligger alltså inte, säger herr statsrådet. Han har inhämtat detta från riksbankskontoren. Nu går det emellertid till på så sätt — vilket nog är felaktigt — att låntagarna skickar uppskovsansökningarna inte direkt till riksbanken utan till lantbruksnämnden. Jag är övertygad om att vid den tid-

Svar på interpellation ang. vissa jordbrukares svårigheter att fullgöra betalning av räntor och amorteringar å tidigare utlämnade stödlån

punkt då statsrådet erhöll denna uppgift många ansökningar låg hos lantbruksnämnderna, ehuru de inte hade hunnit redovisas till riksbanken. Jag skulle tro att ansökningarna före den 1 december kommer att ha hopats ännu mera. Det är även stor risk för att en hel del låntagare anser den ekonomiska situationen så hopplös att de över huvud taget inte ens skickar in ansökningar.

Slutligen må det också, herr statsråd, vara mig tillåtet att i något grova drag söka teckna bakgrunden till det läge, som nu föreligger. Den reella bakgrunden torde i hög grad vara att hänföra till 1950-talets många årligen återkommande felslagna skördar.

Som jag tidigare sade, synes mälarkapskapen ha drabbats särskilt hårt härav. Det är många årgångar av stödlån och skördeskadebidrag vi har att ståta med där. Det ger en tydlig bild av vilka skador som inträffat. Jag har här några siffror, hämtade från mitt eget län, Västmanlands. Det gäller Arosbygdens lantmannaförbund i Västerås. Man har gjort jämförelser mellan invägningen för åren 1956, 1957 och 1958, när skörden levererats in till centralföreningen.

1956 levererades således till Arosbygdens lantmannaförbund i Västerås 292 835 deciton brödsäd. 1957 hade siffran sjunkit till 173 605 dt eller 59,3 procent av 1956 års skörd, och 1958 har den gått ner ytterligare till 100 913 dt eller 34,4 procent av 1956 års skörd. Tittar man på fodersäden, finner man att 1956 levererades 240 959 dt, 1957 levererades 130 770 dt eller 54,3 procent av 1956 års skörd, och 1958 levererades 171 826 dt eller 71,3 procent av 1956 års skörd. Oljeväxterna slutligen har kanske inte så stor utbredning i Västmanlands län, men det visar sig i alla fall, att det år 1958 levererades 16 289 dt eller 27,5 procent av vad som levererades 1957.

Skördeförhållandena har alltså medfört en mycket kraftig nedgång i de

kvantiteter som har levererats in, och man får inte glömma bort att det kvalitativa utfallet givetvis också har påverkat prissättningen.

Ser man nu dessa siffror mot bakgrund av vad som hänt i andra avseenden för jordbrukets vidkommande, så visar det sig när det gäller utgifterna, att maskin- och redskapskostnaderna enligt utredningsinstitutets statistik har ökat med 10 å 12 procent under loppet av två år, arbetskraftskostnaderna har ökat med mellan 11 och 12 procent under samma tid samt kostnaderna för bränn- och smörjoljor och drivmedel med 8 procent. Dessutom har vi ju rän-testegringen, som berördes i en tidigare interpellation, och elskatten. Det skulle vara intressant att höra, hur länge statsrådet tror att denna utveckling kan fortsätta, innan det sker en katastrof — jag kan inte finna att den kan leda till något annat.

Jag hemställer sålunda, att statsrådet ville beordra vederbörande myndigheter att behandla de framställningar som kommer att göras välvilligt. Det vore ju beklagligt om de som det nu är fråga om på grund av de nu påtalade omständigheterna skulle tvingas gå ifrån sina gårdar. Och det blir ju så mycket mera beklagligt, som detta inträffar under en tid då vi har att befara mycket svåra förhållanden också på arbetsmarknaden och man följaktligen inte ens där kan tänka sig att få den kompensation man behöver för den fortlöpande inkomstförsämringen inom jordbruket.

Jag ber än en gång att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation, och jag hoppas på statsrådets välvilliga medverkan, om det överhuvudtaget går att göra något ytterligare.

Chefen för jordbruksdepartementet,
herr statsrådet **NETZÉN**:

Herr talman! Får jag lov att återvända till den fråga som interpellationen

Svar på interpellation ang. vissa jordbrukares svårigheter att fullgöra betalning av räntor och amorteringar å tidigare utlämnade stödlån

i första rummet gäller; jag vill inte ett ögonblick ifrågasätta riktigheten av de uppgifter och den dystra bild beträffande läget för många jordbrukare i Västmanland, som herr Vigelsbo lämnat — den är utan tvekan alldeles riktig — men den saken ligger med förlov sagt ändå något vid sidan av den frågeställning, som herr Vigelsbo hade fäst uppmärksamheten på i sin interpellation.

Jag är fullt medveten om att lånen av äldre modell, t. ex. 1952 års stödlåneserie, så till vida har kommit i ett sämre läge, att man i efterhand inte kunnat förlänga den amorteringsfria tiden med mer än dessa sex månader. Men möjlighet finns till en ytterligare förlängning av själva amorteringstiden, vilket jag har tillåtit mig att beteckna som en lättnad. Ursprungligen var amorteringstiden fixerad till fem år, men man har numera möjlighet att förlänga den till tio eller, där särskilda skäl finns, till femton år. Det innebär alltså en lättnad också för denna grupp.

Kammarledamöterna är kanske intresserade av att höra vilken andel 1952 års stödlåneserie utgör av det totala stödlånebelopp som utgår i de olika serierna. Som jag nämnde i svaret uppgår den totala summan av utgående stödlån till cirka 137 miljoner kronor, fördelade på 54 401 lån. Av detta belopp belöper sig i runt tal 22 miljoner kronor på 1952 års serie, och antalet lån är cirka 15 000. Det är i och för sig ett väl så respektingivande antal, men det är dess bättre ändå förhållandevis ringa, jämfört med senare serier av stödlån.

Herr **ELMWALL** (cp):

Herr talman! Jag ber att endast några ögonblick få ta kammarens tid i anspråk.

Detta är för många jordbrukare en mycket viktig och väsentlig fråga. Möj-

ligheterna för många jordbrukare att fullgöra sina till stödlånen knutna förpliktelser är mycket beskurna. Det är tacknämligt att lånebestämmelserna har lindrats i den utsträckning som skett, men jag ifrågasätter om det är tillräckligt.

Jag skall här inte gå in på någon längre motivering — jag hade tänkt göra det men kan avstå efter de besked vi fått. Jag skulle emellertid vilja fråga, om inte jordbruksministern vill överväga ytterligare lindringar både när det gäller amorteringstiden och räntevillkoren. Jag anser att dessa lån borde likställas med egnahemslån. Det borde inte gälla hårdare villkor när det gäller att hjälpa människor att behålla sina hem än när det gäller att hjälpa andra att bygga nya hem, andra som kanske inte fått sina inkomster beskurna. Jag hemställer sålunda till jordbruksministern att överväga ett initiativ i den riktningen. Jag tror att det skulle hjälpa många att klara sina lån. De flesta jordbrukare vill fullgöra sina skyldigheter, men jag tror också att de flesta i dag efter fyra års skördeksador — i varje fall är det så i Sörmland — har det ytterligt besvärligt i det avseendet.

Herr **VIGELSSBO** (cp):

Herr talman! Det är riktigt som jordbruksministern säger att man kan förlänga amorteringstiden till 10 å 15 år. Men det medför ju bara en utjämning; amorteringstiden sträcks ut över flera år. De jordbrukare som saknar pengar har svårt att klara amorteringarna, även om amorteringstiden förlängs till 10 å 15 år. Denna förlängning medför inte att jordbrukarna befrias från amortering några år utan endast att den årliga amorteringen blir mindre. Med hänsyn till den amortering som redan verkställts på 1952 års lån, kan man räkna med att på de lån som återstår blir amorteringarna rätt betungande, även

Svar på interpellation ang. formerna för förhandlingarna om jordbrukets prisfrågor om amorteringstiden förlängs till tio eller femton år.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. formerna för förhandlingarna om jordbrukets prisfrågor

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Brandt frågat, om jag anser, att den sekretess varmed förhandlingar på t. ex. arbetsmarknaden omges också bör vara för handen beträffande jordbrukets prisförhandlingar och — om så är fallet — om jag då är beredd att i samråd med jordbrukets förhandlingsdelegation överenskomma om de former, varunder en för förhandlingarnas förlopp ändamålsenlig pressinformation skall ordnas.

Av den första frågan liksom av den inledande motiveringen i interpellationen synes kunna utläsas, att interpellanten eftersträvar riktlinjer från min sida, som skulle minska pressens möjligheter att utifrån sina intressen följa prisförhandlingarna på jordbrukets område och informera läsekretsen därom. I anledning härav vill jag klargöra, att jag inte ämnar medverka till några särbestämmelser för detta område, som skulle lägga hinder i vägen för de i vårt land erkända arbetsformerna hos en fri press och en fri journalistik.

Med anledning av de framställda frågorna vill jag vidare framhålla, att spörsmålet om, i vad mån och på vad sätt gången av förhandlingar på jordbruksprisområdet — liksom förhandlingar på andra områden — skall offentliggöras är en oskiljaktig och ingalunda oviktig del av själva förhandlingen. Att särskilja denna sida av parternas rätt att ge direktiv till sina förhandlare synes därför om icke ogörligt så i vart

fall klart olämpligt. Exempel från de av interpellanten nämnda avtalsförhandlingarna på arbetsmarknaden visar, att man på detta område — liksom i fråga om jordbrukets prisförhandlingar — i allmänhet varit ense mellan förhandlingsparterna om återhållsamhet i fråga om upplysningar utåt angående det vid varje tidpunkt aktuella förhandlingsläget. Det har dock inte uteslutit avsteg från denna praxis vid vissa tillfällen. Inte ens enighet om sekretessen kan emellertid alltid — däri hoppas jag interpellanten är överens med mig — förhindra företagsamma tidningsmän att förse läsekretsen med nyheter.

Sammanfattningsvis vill jag alltså framhålla, att det enligt min mening bör ankomma på de förhandlande organen — statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation — att överenskomma, om och i vad mån gången av en förhandling om jordbrukspriserna skall meddelas pressen. Dessa organ bör då givetvis tillsammans få avgöra formerna för en dylik information. Enligt vad som är känt har motståndningar mellan förhandlingsorganen i dessa frågor knappast förekommit.

Härefter anförde

Herr BRANDT i Sätilla (cp):

Herr talman! Jag vill till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Svarets sammanfattningsvis framställda sista del inrymmer de former för en ändamålsenlig pressinformation, som, utom av mig själv i egenskap av interpellant, säkert åstundas även av de berörda förhandlingsparterna.

Låt mig emellertid, herr talman, slå fast, att min interpellation inte dikterats av någon som helst strävan att utverka några särbestämmelser beträffande information till pressen från jordbrukets prisförhandlingar, som skulle bli till hinders för den fria pressen och den

Interpellation i anledning av förhandlingarna om ett europeiskt frihandelsområde

fria journalistikens arbetsformer. Det är inte pressens uppträdande som nyhetsförmedlare beträffande förhandlingarnas gång som jag klandrar. Tvärtom, jag har, liksom jordbruket i sin helhet, anledning att uttala stor tillfredsställelse över artiklar exempelvis i huvudstadstidningar, där det jordbruksekonomiska utgångsläge, varifrån förhandlingarna hade att starta, refererades på ett ambitiöst och objektivt sätt. Jag kan också återropa artiklar under det senaste förhandlingskedet, bland andra i en kvällstidning här i Stockholm, som på ett mycket kvalificerat sätt behandlade de omständigheter som influerade på ett viktigt producentpris inom jordbruket. De anförda exemplen kan säkert flerfaldigas om hänsyn tas till hela vår press.

Min interpellation avser någonting helt annat. I den sista delen av sitt svar uttalar statsrådet, att det enligt hans mening bör ankomma på de förhandlande organen, statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation, att bestämma i vad mån gången av en förhandling om jordbrukspriserna skall meddelas pressen samt överenskomma om formerna för dylik information.

Där föreslås en form för pressinformationen, som jag oförbehållsamt accepterar, bl. a. av det skälet att systemet ju redan existerar — men det *fungerar* inte.

Även om förhandlingarna, såsom skedde också vid de senaste förhandlingarna, kommit överens om att vissa detaljer i förhandlingsgången för tillfället skulle förtigas, har ingående uppgifter om sammanhangen ställts till pressens förfogande och även publicerats. Vidare har jag mig bekant, att när man i ett för förhandlingarna mycket kritiskt skede under den sista omgången enades om att utforma en gemensam kommuniké, där man refererade det som vid tillfället i fråga om båda förhandlingarna ansågs lämpligt att offentliggöra, så förfogade det oaktat pressen

över och publicerade givetvis också alla de detaljer, som de fungerande förhandlingsparterna avsåg att förtiga just då.

Till sist skulle jag också vilja nämna, att det i samband med de senaste 6-procentsregelsförhandlingarna inträffade, att ett bud från jordbruksnämnden till jordbrukets förhandlingsdelegation vid förhandlingsbordet lämnades jämsides med att det bekantgjordes i pressen. Pressen låg långt framme och tidningsmännen hade som rappa nyhetsförmedlare givetvis full rätt att utnyttja en läcka.

Sådana här för förhandlingarna otvivelaktigt störande intermezzon skulle säkerligen kunna undvikas, om inte andra informationskällor än de fungerande förhandlingsparterna utnyttjades. Jag hoppas att statsrådet är villig medge, att dylika utvikingar i pressinformationsverksamheten inte är möjliga att förena med den form för pressens information, som statsrådet i sista delen av sitt svar själv förutsätter bör bli utnyttjad.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr B 6, statsutskottets utlåtanden nr B 74—B 81, bevillningsutskottets betänkanden nr B 13, B 15—B 17, B 22, B 24 och B 25, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr B 10—B 13, första lagutskottets utlåtande nr B 14, andra lagutskottets utlåtanden nr B 12, B 13 och B 16—B 18 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr B 3.

§ 6

Interpellation i anledning av förhandlingarna om ett europeiskt frihandelsområde

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANTONSSON (cp), som yttrade:
Herr talman! Den dramatik som ut-

Interpellation ang. upprätthållande av sysselsättningen i allmän tjänst

vecklats kring förhandlingarna om det europeiska frihandelsområdet har dominerat den ekonomiska och politiska debatten den senaste tiden. Det kritiska skede, som förhandlingarna i Paris uppenbarligen befunnit sig i sedan någon vecka, har nu avlösts av ett avbrott i de direkta förhandlingskontakterna i vederbörande ministerkommitté. Särskilt oroväckande ter sig Englands beslut att tills vidare ej deltaga i fortsatta förhandlingar. Man kan ha anledning fråga sig om det i realiteten finns möjlighet att undvika en utveckling mot ett i ekonomiskt avseende kluvet Europa. Givetvis måste vi förstå att den franska ståndpunkten grundas på länge kända ekonomiska svårigheter inom den franska republiken. Det rör sig emellertid om svårigheter av, såvitt man kan bedöma, i det stora hela temporär karaktär, medan ett i ekonomiskt avseende på två eller flera block splittrat Europa skulle få synnerligen ödesdiga konsekvenser för överskådlig framtid.

Frihandelsförhandlingarnas sammanbrott ställer oss inför det direkta hotet av att de interna tullsänkningar och kvoteringar, som från årsskiftet är det första reella tecknet på att sexstatsunionen trätt i kraft, kommer att diskriminera vår handel med unionens stater. Det förvånar att våra handelspartner inom sexstatsunionen utsätter handelsutbytet med vårt land för en sådan påfrestning, som måste få konsekvenser i båda riktningarna, och vi kan givetvis inte stillatigande acceptera de negativa verkningar detta kan få för vårt näringsliv.

Med tillfredsställelse måste konstateras att den vilja till nordiskt samarbete, som dokumenterades vid Nordiska rådets nyligen hållna session i Oslo, nu i första hand inriktas på att bringa förhandlingarna till ett positivt resultat så snart som möjligt. Vi får hoppas att denna nordiska enighet skall kunna bidra till att förhandlingskontakterna återupptages och att i varje fall en pro-

visorisk lösning kan åstadkommas som besparar vårt näringsliv verkningarna av den hotande diskrimineringen av exporten till sexstatsunionens medlemsstater.

Jag har tidigare i denna kammare påtalat betydelsen av en bättre information och av bättre kontakt mellan å ena sidan regeringen och å andra sidan olika näringslivsorganisationer och parlamentariker från skilda grupper i denna fråga. När nu frågan om den europeiska frihandeln befinner sig mitt uppe i ett kritiskt och avgörande skede bör det framhållas att denna breda, mera kontinuerliga kontakt är angelägnare än någonsin.

Härvid måste man överväga såväl förhandlingsläget i och för sig som de speciella anpassningsproblem, som vårt näringsliv och särskilt vissa delar av småföretagsamheten möter i ett europeiskt frihandelsområde.

Jag hemställer därför om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få rikta följande frågor:

1) Är herr statsrådet beredd att lämna kammaren en allsidig redogörelse för det aktuella förhandlingsläget i frågan om ett europeiskt frihandelsområde?

2) Är herr statsrådet vidare beredd att lämna kammaren informationer beträffande formerna för och resultatet av de framställningar som i denna fråga på diplomatisk väg gjorts bl. a. till regeringarna i Bonn, Paris och Washington?

3) Vill herr statsrådet lämna sin medverkan till etablerandet av ett forum för kontakt med näringslivets organisationer och parlamentariker ur olika läger för debatt och kontinuerlig kontakt i denna fråga?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Interpellation ang. upprätthållande av sysselsättningen i allmän tjänst

Herr SENANDER (k) erhöll på begäran ordet och anförde:

Interpellation ang. upprätthållande av sysselsättningen i allmän tjänst

Herr talman! Arbetslösheten har numera en betydande omfattning. Så gott som dagligen inflyter rapporter om driftsinskränkningar med åtföljande avskedanden av anställda. Den fulla sysselsättningen har avlösts av en kraftig nedsättning av sysselsättningsgraden.

Staten, som åtagit sig att garantera full sysselsättning, står till synes maktlös inför den förändrade situationen. I stället för att ingripa i syfte att förmå företagen, som i stor utsträckning gjort jättevinst under högkonjunkturen, att undvika avskedanden, uppträder staten i sin egenskap av arbetsgivare på i sak samma sätt som de privata arbetsgivarna. Avskedanden har skett och varsel om nya sådana föreligger.

Enligt uppgift i dagspressen synes de varslade uppsägningarna av 1 200 banarbetare icke komma till stånd. Detta är enbart att hälsa med tillfredsställelse. Det är nämligen orimligt att statsmakterna genom uppsägningar av sina anställda bidrar till att förvärra situationen på arbetsmarknaden. Staten bör tvärtom i sin egenskap av arbetsgivare uppträda som ett föredöme för övriga arbetsgivare och bibehålla de anställda vid sina anställningar. Skall staten för övrigt kunna uppträda med tillbörlig auktoritet mot de privata arbetsgivarna måste det anses vara förkastligt att den själv utnyttjar situationen till att avskeda den egna personalen.

Avskedanden av personer i allmän tjänst i arbetslöshetstider är knappast ens motiverat ur ekonomisk synpunkt. Staten och i förekommande fall kommunerna måste svara för försörjningen — även om denna är i knappaste laget — av de avskedade och deras familjer. Medan de privata arbetsgivarna anser sig befriade från allt ansvar för de anställda i och med att dessa skils från företagen och därmed kan tillgodoräkna sig hela vinsten av minskningen i avlöningskontot, så måste det allmänna ta hela ansvaret för försörjningen av dem

som avskedats ur dess tjänst. Det verkar därför närmast som en meningslöshet att staten eller kommunerna avskedar anställda ena dagen för att nästa dag ta hand om ansvaret och kostnaderna för deras försörjning i fortsättningen.

På det kommunala området har sedan ganska lång tid tillbaka företagets avskedanden på grund av, som det hetat, arbetsbrist. I verkligheten har det inte funnits brist på angelägna arbetsobjekt men väl brist på erforderligt kapital. Genom statens restriktiva kreditpolitik gentemot kommunerna har dessa i stor utsträckning måst ställa nödvändiga investeringar på framtiden. Därigenom har staten även på detta sätt bidragit till att förvärra situationen på arbetsmarknaden.

Det måste ur alla synpunkter anses vara oriktigt att i offentlig tjänst anställda avskedats i arbetslöshetstider. Utan tvekan kan såväl staten som kommunerna bereda full sysselsättning åt sina anställda i stället för att sända ut dem i arbetslöshet. Det finns uppsjö på angelägna arbetsobjekt som år efter år skjutits på framtiden av såväl staten som kommunerna. Enbart ökad takt i bostadsbyggandet i statlig och kommunal regi skulle med alla dess återverkningar på olika områden medföra en betydande förbättring av arbetstillgången.

Under alla omständigheter kan det inte accepteras att det allmänna i tider av vikande konjunkturen bidrar till en försämring av läget genom att företa avskedanden av sina anställda. Om inget annat återstår bör arbetstidsförkortning genomföras, givetvis utan löne-minskning.

Principen om trygghet i anställningen är redan i betydande utsträckning fastslagen för de offentliga tjänstemännen. De ordinarie tjänstemännen kan inte avskedats annat än för fel i tjänsten. I praktiken gäller detsamma för den extra ordinarie personalen. Principen om trygghet i anställningen borde logiskt

Interpellation ang. upprätthållande av sysselsättningen i allmän tjänst

utsträckas till att gälla även den kollektivavtalsanställda personalen.

Med hänvisning till vad jag anfört anholder jag om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få framställa följande frågor:

Kan det förväntas att regeringen utfärdar direktiv till de statliga verken och institutionerna i syfte att förhindra avskedanden inom statstjänsten?

Har regeringen för avsikt att genomföra sådana lättnader i kreditrestriktionerna att landets kommuner blir i stånd att upprätthålla sysselsättningen för sina anställda?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Anmäldes och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr B 106, till Konungen angående beredande av möjlighet för statens medicinska forskningsråd att fullfölja det skisserade forskningsarbetet rörande tobakens skadeverkningar.

§ 9

Tillkännagavs, att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts propositioner:

nr B 56, angående godkännande dels av tilläggsprotokoll nr 10 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion, dels ock av tilläggsprotokoll nr 2 till det europeiska monetära avtalet den 5 augusti 1955, m. m., och

nr B 57, angående godkännande av en mellan Sverige och Finland träffad överenskommelse angående dels nedsättning av räntebetalingarna på vissa till Finland lämnade svenska statskrediter, dels ock tillskapande av en kulturfond.

Dessa propositioner bordlades.

§ 10

Anmäldes följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr B 46, med förslag till hälsovårdsstadga:

nr B 268, av herr *Svenning*,

nr B 269, av herr *Petterson* i Degerfors *m. fl.*,

nr B 270, av herrar *Vigelsbo* och *Eriksson* i Bäckmora,

nr B 271, av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.*,

nr B 272, av fru *Svensson m. fl.*,

nr B 273, av fröken *Höjer* och fröken *Elmén*, samt

nr B 274, av herr *Carlsson* i Huskvarna *m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.39.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 19 november

Kl. 10.00

§ 1

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet liggande proposition nr B 56, angående godkännande dels av tilläggsprotokoll nr 10 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion, dels ock av tilläggsprotokoll nr 2 till det europeiska monetära avtalet den 5 augusti 1955, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg anvisande av investeringsanslag till Kredit till Turkiet, till statsutskottet samt i övrigt till utrikesutskottet.

Härefter föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr B 57, angående godkännande av en mellan Sverige och Finland träffad överenskommelse angående dels nedsättning av räntebetalningarna på vissa till Finland lämnade svenska statskrediter, dels ock tillskapande av en kulturfond.

§ 2

Föredrogs var för sig och hänvisades till behandling av lagutskott de å bordet liggande motionerna:

nr B 268, av herr *Svenning*,

nr B 269, av herr *Pettersson* i Degerfors *m. fl.*,

nr B 270, av herrar *Vigelsbo* och *Eriksson* i Bäckmora,

nr B 271, av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.*,

nr B 272, av fru *Svensson m. fl.*,

nr B 273, av fröken *Höjer* och fröken *Elmén*, samt

nr B 274, av herr *Carlsson* i Huskvarna *m. fl.*

§ 3

Föredrogs den av herr *Antonsson* vid kammarens nästföregående sammanträde 2 — *Andra kammarens protokoll 1958. Nr B 11*

de gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet i anledning av förhandlingarna om ett europeiskt frihandelsområde.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Föredrogs den av herr *Senander* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern angående upprätthållande av sysselsättningen i allmän tjänst.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Införande i grundlag av vissa för svensk rättsuppfattning grundläggande principer

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr B 2, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag rörande införande i grundlag av vissa för svensk rättsuppfattning grundläggande principer.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr B 155 i första kammaren av herr *Ohlön m. fl.* och nr B 218 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* hemställdes »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära en förnyad utredning rörande införande i regeringsformen av bestämmelser, som uttrycker för svensk rättsuppfattning fundamentala principer, t. ex. skydd för enskild äganderätt, och inför riksdagen framlägga därav föranledda förslag».

Utskottet hemställde, att motionerna I: B 155 och II: B 218 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Införande i grundlag av vissa för svensk rättsuppfattning grundläggande principer

Reservation hade avgivits av herrar *Källqvist, Per-Olof Hanson, Hammar* och *Hamrin*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: B 155 och II: B 218 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att efter förnyad utredning förslag framlades för riksdagen om införande i grundlag av bestämmelser som uttryckte för svensk rättsuppfattning grundläggande principer, såsom förenings-, församlings-, yttrande- och religionsfrihet samt skydd för personlig äganderätt.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Det ärende, som just nu föreligger till avgörande i riksdagen innehåller förvisso inga uppseendeväckande nyheter. I själva verket är frågorna om den enskildes rättssäkerhetsgarantier gentemot statsmakten av mycket gammalt datum. Vad angår motionernas hemställan — det är motionerna I: B 155 av herr Ohlon m. fl. och II: B 218 av herr Ohlin m. fl. — att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en utredning rörande införande i regeringsformen av bestämmelser, som uttrycker för svensk rättsuppfattning fundamentala principer, och inför riksdagen framlägga därav föranledda förslag, så är denna hemställan mer än 20 år gammal.

Redan 1938 blev frågan om de grundlagsfästa rättigheterna föremål för riksdagens prövning. I en skrivelse begärde riksdagen också att Kungl. Maj:t skulle utreda möjligheterna av att i grundlagen införa vissa för den svenska rättsordningen grundläggande principer på sådant sätt, att dessa grundsatser inte kunde sättas åsido utan en ändring av grundlagen. Riksdagsbeslutet blev inte utan resultat. Särskilt tillkallade sakkunniga inom justitiedepartementet utredde ärendet och avgav i maj 1941 ett förslag till ändrad lydelse av § 16 rege-

ringsformen. Sakkunnigförslaget blev emellertid — tyvärr kan man kanske säga — inte utsänt på remiss, ej heller föremål för någon överarbetning inom justitiedepartementet.

Vid 1948 års riksdag, alltså tio år efter det riksdagen första gången begärt en utredning i frågan, väcktes ånyo en motion om ett generellt stadfästande av de i vårt land erkända medborgerliga fri- och rättigheterna. Denna gång hemställde man att riksdagen för vidare grundlagsenlig behandling ville anta ett förslag till ändrad lydelse av § 16 regeringsformen, i det väsentliga överensstämmande med det av de sakkunniga framlagda förslaget. I enlighet med konstitutionsutskottets utlåtande beslöt riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära en sådan förnyad utredning beträffande frågan om införande i regeringsformen av bestämmelser, vilka ger ett uttryck åt det svenska rättssamhällets grundläggande principer, samt att för riksdagen framlägga de förslag som härav föranleddes.

Då ännu efter tio år varken någon utredning verkställdts eller något förslag av Kungl. Maj:t framlagts i hithörande frågor, väcktes vid 1958 års B-riksdag de motioner, som nu behandlas. Konstitutionsutskottet har även denna gång strukit under det angelägna i att åt de för den svenska rättsordningen fundamentala principerna ges det skydd som ett grundlagsfästande innebär. På den punkten är således motionärerna och utskottet fullt ense. Majoriteten i utskottet anser emellertid att en skrivelse i motionernas syfte är obehövlig. Just de frågor, som beröres av motionärerna, har nämligen den 1954 tillsatta författningsutredningen under arbete, säger utskottet. Utredningen har nämligen i en den 3 oktober dagtecknad kommuniké upplyst, att den uppdragit riktlinjerna för en modernisering av den skrivna författningen och givit direktiv om fortsatt arbete innevarande höst med författningstext, som i en enda

Införande i grundlag av vissa för svensk rättsuppfattning grundläggande principer

grundlag sammanfattar nuvarande rege- ringsform och riksdagsordning. Detta arbete åsyftar en förenkling, säger kom- munikén, och en förkortning av nuva- rande grundlagsbestämmelser.

Allt skulle således vara väl beställt. Efter 20 års väntan står Sveriges riks- dag omsider inför det faktum, att utred- ningen av grundlagsskyddet för de med- borgerliga rättigheterna verkligen kom- mer att bli av. Om det sedan blir före- mål för en kungl. proposition är det med tanke på 1951 års sakkunnigför- slags öde inte så alldeles säkert. Vi får väl hoppas på det bästa.

Mot utskottets avslagsyrkande har emellertid anförts reservation av herr Källqvist m. fl. I likhet med motionä- rerna vill reservanterna stryka under vikten av att frågorna om den enskilda rättssäkerhetsgarantien uttryckligen fastslås genom grundlag. Regeringsord- ningen § 16 i all ära, men det gångna århundradets historia om t. ex. vårt lands andliga frihetskamp ger tyvärr vid handen, att denna paragraf inte skänker något säkert stöd. Den kan nämligen uttolkas och omtolkas på olika sätt. Detta gäller flera för svensk rätts- uppfattning grundläggande principer.

Ett ytterligare skäl för komplettering av här nämnda grundlagsbestämmelser enligt motionärernas hemställan ger det faktum, att Sverige på det internationel- la planet — jag tänker då närmast på ratificeringen av Europarådets konven- tion angående skydd för de mänskliga rättigheterna — har förbundit sig att iaktta sådana rättsgrundsatsar, som enligt riksdagens tidigare uttalanden bor- des grundlagsskydd.

Utskottet hänvisar till författningsut- redningen. Den har redan upptagit de i motionerna berörda problemen till be- handling, säger utskottet, och pekar på kommunikén av den 3 oktober. Det skall inte bestridas, att utredningen av eget initiativ har möjlighet att, om den så vill, ta upp problemen. Men något ut- tryckligt givet uppdrag att utarbeta och

framlägga förslag i ärendet innehåller icke direktiven. Dessa viktiga problem är över huvud taget inte nämnda där. Så mycket betänksammare blir man, när man erfar, att Kungl. Maj:t först den 7 november i år — jag vill för kammaren påpeka, att utskottets egen hemställan är daterad den 6 november — förordnat att riksdagsskrivelserna av den 1 juni 1938 och den 17 april 1948 samt sakkunnigbetänkandet i maj 1941 skall överlämnas till författnings- utredningen för att »vara tillgängliga vid fullgörande av utredningens upp- drag». Formuleringen av detta förord- nande ger anledning till funderingar. I detta hus ligger det tyvärr nära till hands att pröva orden och ordens vär- de. Kungl. Maj:ts förordnande brukar överlämnas till vederbörande »att be- aktas», »tagas i betraktande», »tagas i övervägande» o. s. v. men sällan eller aldrig överlämnas »för att vara tillgäng- ligt». Vad som döljer sig bakom denna sällsamma och för mig litet villsamma formulering undandrar sig mitt bedö- mande. Den förmodan ligger emellertid nära till hands, att regeringen velat lämna ifrån sig ärendet så här innan det har kommit på riksdagens bord för sakbehandling.

Herr talman! Om de här berörda frå- gornas stora vikt och betydelse råder — därom är jag övertygad — inte delade meningar. Reservanterna tillmåter emel- lertid dessa frågor så stor vikt, att de menar, att riksdagen i en särskild skri- velse till Kungl. Maj:t bör uttryckligen begära en förnyad utredning och att ef- ter denna utrednings förslag framlägges för riksdagen om införande i grundlag av bestämmelser som uttrycker för svensk rättsuppfattning fundamentala principer.

De gångna 20 årens väntetid, det fak- tum att frågan inte omnämnts i författningsutredningens direktiv och nu se- nast denna för oss inte klarläggande formulering från Kungl. Maj:ts sida då det säges »att saken överlämnas för att

Införande i grundlag av vissa för svensk rättsuppfattning grundläggande principer vara tillgänglig» för författningsutredningen, allt detta ger faktiskt fog för en sådan uttrycklig begäran.

Under hänvisning härtill yrkar jag, herr talman, bifall till den hemställan som återfinns i den av herr Källqvist m. fl. avgivna reservationen.

Herr **HALLÉN** (s):

Herr talman, mina damer och herrar! Varje riksdagsman som motionerar, riskerar ju att hans motion på sin framfart mot obekanta öden råkar ut för några blindskär. Det värsta blindskär, som hotar motionerna, är kanske att det svaras att saken ligger under utredning i en eller annan form, ibland med det tillägget att utredningens resultat kan förväntas då och då. Det är ju en metod, som alla utskott tid efter annan använder, att på formella grunder avvisa en motion, som till sin karaktär och innehåll i övrigt kan vara aldeles befogad. Inte minst gör konstitutionsutskottet ofta sådana hänvisningar, särskilt till författningsutredningen men även till den s. k. valutredningen. Jag vill bara erinra om hur olika motioner sedan 1955 behandlats av denna anledning.

År 1955 förelåg en motion med förslag till en tidsenlig demokratisk författning i stort sett, och det är klart att denna motion avsågs med hänvisning till pågående utredning. Samma år väcktes en motion angående bestämmelserna om partibeteckning på valsedlar vid allmänna val. Denna avsågs med hänvisning till igångsatt utredning. Senast i år men även i fjol förelåg en motion om ändring på bestämmelserna om röstavlämning på svenska konsulat och beskickningar. Det upplystes att saken var under utredning i själva justitiedepartementet, och detta föranledde motionären herr Heckscher, såsom kammarens ledamöter torde erinra sig, att med erkännande av att en utredning alltså var i gång själv yrka avslag på sin

motion — ett föredömligt exempel för en hel del motionärer.

I år har det vidare kommit en motion angående ändrad ordning för val av statsrevisorer. Denna motion avsågs med hänvisning till att författningsutredningen har saken under behandling. Detsamma gäller en motion om ändring av bestämmelserna för kamrarnas val av talmän och sekreterare och ledamöter av talmanskonferensen samt en motion om ändrad lydelse av § 38 i lagen om val till riksdagen. Senast för någon vecka sedan avsåg vi en motion med hänvisning till att saken ligger under valutredningens domvärjo. Det gällde en undersökning av sjöfolks och fiskares möjligheter att utöva sin rösträtt.

I fråga om den nu föreliggande motionen tillät jag mig — i syfte att spara onödigt arbete och tidsutdräkt — den ganska ovanliga åtgärden att såsom ledamot av den sittande författningsrevisionen meddela utskottet, att utredningen hade i kraft av sina direktiv angående en omarbetning av grundlagen i tidsenlig form tagit upp just denna fråga och att det t. o. m. förelåg ett förslag till omarbetning av regeringsformens § 16 i just den riktning som påyrkas i motionen och de båda riksdagsskrivelserna. Utskottet tog denna upplysning ad notam, och med hänsyn till det pågående utredningsarbetet fann utskottet en ny utredning obehövlig. Utskottet har sålunda följt den praxis som oavbrutet gällt här i riksdagen.

De folkpartistiska reservanterna har emellertid panna att tuga ihjäl och bagatellisera dessa fakta och skriver bl. a.: »Utredningen torde givetvis av eget initiativ ha möjlighet att — därest utredningen så anser — ta upp problemen.» Så skriver man sedan jag i utskottet har meddelat att författningsutredningen har självmant och för övrigt i överensstämmelse med de allmänna direktiven om att ge regeringsformen en tidsenlig utgestaltung tagit upp frågan och t. o. m. utarbetat ett förslag. Detta låtsas

Införande i grundlag av vissa för svensk rättsuppfattning grundläggande principer

icke reservanterna om, ty det går inte i stil med den taktik som de och väl också deras parti i dag ämnar föra. Man bagatelliserar dessa upplysningar och liksom skyller på det inte har i officiell form lämnats något meddelande från författningsutredningen. Men man glömmer då att i en hel rad andra fall har vi med fullt fog kunnat avvisa motioner under återopande av att författningsutredningen har frågorna under bearbetning utan att det förelegat någon skrivelse från författningsutredningen eller ens funnits några direktiv om saken. Utskottet har helt enkelt tagit för gott att författningsutredningen korrekt återgivit verkliga förhållandet.

Jag måste säga att det alldeles uppenbart strider mot gängse riksdagspraxis att nu skriva till Kungl. Maj:t. Dessutom har, såsom även den förre ärade talaren var tvungen medge, Kungl. Maj:t den 7 november, alltså bara för någon vecka sedan, beslutat överlämna dessa skrivelser angående framför allt § 16 till författningsutredningen. Utredningen har dock ända sedan i somras hållit på med denna sak under sin session i Falkenberg, och upplysning har lämnats om att den fortfarande är föremål för beredning. Jag kunde naturligtvis inte gärna läsa upp författningsutredningens förslag, som förresten inte är justerat. Det finns emellertid inte en skugga av tvivel om att denna författningsutredning är lika besjälad av intresse för rättssäkerhetens trygghande för medborgarna som någonsin motionärerna. Det är solklart — det har även reservanten medgett — att det inte finns någon motsättning på denna punkt. Trots det faktum att vi har arbetat med saken i utredningen, att det redan föreligger ett förslag och att utredningen kommer att positivt gå till lösningen av denna fråga och trots att regeringen den 7 november har beslutat att formligen remittera ärendet till författningsutredningen simulerar man att det är fara på färde och att det visas olust och ovilja från de-

partementets sida. Jag är ingen talesman för departementet — det får självt klara upp sina angelägenheter — men jag vill framhålla, att konstitutionsutskottet och författningsutredningen är besjälade av precis samma positiva intresse för den enskildes rättsskydd och söker att skapa en förnämlig form för detta i § 16 regeringsformen. Såvitt jag vet, herr talman, föreligger inte ett uns av tveksamhet om att man nu begär en totalt överflödigt utredning. Skulle riksdagen — vilket jag inte alls tror — verkligen resonera såsom reservanterna och synbarligen folkpartiet, skulle den införa en splitter ny praxis, en hittills i riksdagen osedd praxis.

Jag skulle vilja sluta med att till detta knyta en liten reflexion, som skulle försöka utgöra ett svar på frågan varför man betar sig på detta sätt mot all riksdagspraxis. Är orsaken ärendets vikt och betydelse? Det är inte meningen, att reservanterna skall ha monopol på intresset för den enskildes rättsskydd; det är lika stort på bägge sidor. Det måste vara något annat som har kommit fram, och jag har resonerat som så: Kanhända hela detta märkvärdiga tillvägagångssätt utan motstycke har sin grund i att detta inte är en vanlig motion utan en motion som kräver en särskilt gynnad behandling, ty den är fram-buren av självaste förtroenderådet inom folkpartiet, något som i så fall väl uttrycker en ny giv. Det har talats om att partiet skall försöka en sådan, men i den mån som denna även omfattar ett sönderbrytande av en gängse riksdagspraxis ser säkerligen riksdagen med förvåning på denna nya giv. För egen del skulle jag med ett neutralt uttryck vilja säga, att det åtminstone är en unik giv som vi här bevittnar. I själva verket ådagalägger folkpartiet här en överkänslighet, som osökt för tanken till den gamla sagan av H. C. Andersen om prinsessan på ärten, som var så överkänslig att det slog alla rekord. Jag tycker, att något av detsamma kan skönjas

Införande i grundlag av vissa för svensk rättsuppfattning grundläggande principer

i denna misstro med krav på att denna viktiga fråga inte skall komma under sedvanlig behandling, då det i realiteten har upplysts att den nästan står inför sin slutgiltiga lösning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Såvitt det inte kommer att sägas mera här i debatten kan jag bli ganska kortfattad och koncentrerad. När 1938 års utredning om utvidgning av § 16 kom till stånd skedde detta på initiativ framför allt av högermän, professor Andrén m. fl. Sedermera har vi inom högern också gjort försök att intressera regeringen för detta spörsmål, sedan ju ett enigt kommittébetänkande år 1941 hade lagts på regeringens bord. Jag vill säga detta för att framhålla för herr Hammar, att högern i själva principfrågan helt delar hans uppfattning. Jag vill ytterligare tillägga att jag finner det beklagligt att de regeringar, som vi har haft alltifrån år 1941, inte har ägnat större intresse åt denna fråga. Detta är så mycket mera förvånande, som ju riksdagen har gjort påminnelser i ämnet. Vad jag här säger gäller självfallet alla justitieministrar under denna tid, inklusive den folkpartistiske justitieministern, herr Bergquist, som närmast hade att behandla detta ärende under de år han satt som justitieminister i samlingsregeringen.

Jag vill ytterligare tillfoga, att jag finner det i och för sig ytterst egendomligt och kanske litet kuriöst, att regeringen först den 7 november i år överlämnar lithörande handlingar till den utredning, som har varit i verksamhet ända sedan år 1954, och gör det först sedan en kommuniké har utskickats om att just detta ärende är föremål för behandling. Det är väl troligt, att den formulering som herr Hammar här återgav just hänför sig till kommunikén.

Emellertid måste jag säga att i det

läge, vari frågan nu kommit, har jag svårt att förstå, att det skulle vara i överensstämmelse med riksdagens praxis att riksdagen nu gjorde ett nytt uttalande. Jag vill inte gå in på några detaljer om vad som tilldragit sig i författningsutredningen. Jag kan dock komplettera herr Halléns yttrande genom att säga, att denna fråga togs upp redan år 1957 i Lysekil, där utredningen hade en mycket utförlig diskussion i ämnet. Diskussionen började alltså inte först vid författningsutredningens session i Falkenberg denna höst.

I folkpartiets motion begär man här att i grundlagen skall införas bestämmelser, som uttrycker för svensk rättsuppfattning grundläggande principer, såsom förenings-, församlings-, yttrande- och religionsfrihet samt skydd för personlig egendom. Jag vill tillägga, att jag uppfattat läget inom författningsutredningen så att vi alla, oberoende av partier, har samma mening åtminstone i denna fråga om de grundläggande principerna. I åtskilliga andra frågor bryter sig däremot ganska naturligt meningarna mycket starkt och kanske t. o. m. hopplöst med tanke på hoppet om ett enigt uttalande. Beträffande detta avsnitt är vi alltså alla av absolut samma mening. Jag är litet förvånad över att det inte finns en bättre rapport mellan folkpartiets representanter i denna utredning och folkpartiets riksdagsgrupp.

Nu vill jag inte säga att hela detta utomordentligt svåra problem är löst genom att man kan fastslå de nämnda grundläggande principerna. Kvar står ju den mycket stora och mycket svåra frågan huruvida domstolarna skall äga rätt att kontrollera efterlevnaden av grundlagsbestämmelsen. Denna fråga är dock, såvitt jag förstår, inte alls berörd i den motion som kammaren nu har att behandla. Den får alltså tas upp i ett annat sammanhang.

Jag har, herr talman, bara velat göra denna deklaration för att meddela att

Införande i grundlag av vissa för svensk rättsuppfattning grundläggande principer

vi — jag och de jag representerar — är lika intresserade nu som tidigare för att rättsskyddets principer skall komma till ett mycket bättre uttryck än hittills i regeringsformen. Vad därutöver är finns det inte någon möjlighet att — med utgångspunkt från denna motion — nu diskutera. Klokheten bjuder också att författningsutredningen först lägger sina papper på bordet innan diskussionen här kan begynna.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr Håstad liksom herr Hammar vidrörde det i och för sig ganska uppseendeväckande förhållandet att regeringen dagen efter det att det hade offentliggjorts, att utskottet tagit ståndpunkt i denna fråga, till den sittande utredningen översände ett riksdagsuttalande som var mer än tio år gammalt. Man måste fråga sig vad det är som ligger bakom att regeringen inte på tio år har gjort någonting åt detta och inte skickat över skrivelsen under de år som författningsutredningen arbetat men att den just dagen efter offentliggörandet av meddelandet fick den lysande idén, att riksdagens bestämda meningsyttring kunde vara av intresse för utredningen. Är det en ren tillfällighet, herr justitieminister? Det skulle vara intressant att höra. Slumpen har ju så egendomliga verkningar ibland. Eller är det någonting annat än en slump, som förklarar detta sammanträffande, och vad är det i så fall? Vad är det för tankegång som ligger bakom?

Man tvingas nog till slutsatsen att regeringens förfarande innebär ett erkännande av att det är en underlåtenhetsynd att man låtit denna riksdagsskrivelse ligga i tio år. Allt tyder på att regeringen vid författandet av direktiven för utredningen inte alls haft det i motionerna resta spörsmålet i tankarna, ty hade man haft detta spörsmål i tankarna när direktiven författades, är det väl själv-

klart att riksdagsskrivelsen skulle ha översänts till utredningen. Inte sant, herr justitieminister? Jag är tacksam om justitieministern vill ge ett explicit svar på den frågan. Man har skickat över andra skrivelser till utredningen, men inte denna. Inte kan det väl vara så att regeringen tänkt, att författningsutredningen skulle utreda dessa spörsmål men ansett det där som riksdagen uttalade för tio år sedan vara sådant löst prat, att den inte ville skicka över det till utredningen? Om det inte varit så, kan man ju inte stanna för någon annan slutsats än den att regeringen vid författandet av direktiven för utredningen alls icke haft detta spörsmål i tankarna trots dess obestriddigen stora vikt. Direktiven innehåller ju ingenting som tyder på att regeringen har tänkt på detta. Kort sagt, vi har fått en bekräftelse på det förhållandet.

Om det emellertid skulle vara så att utredningen verkligen hade uppdrag att utreda detta spörsmål, måste det vara fråga om en försummelse, och då måste riksdagen verkligen reagera mot att regeringen inte till utredningen skickar över denna meningsyttring från riksdagen.

Vi kan alltså vara överens om att det inte finns något sådant uppdrag — att det är *fullt tydligt* att det inte finns. Jag skulle då vilja säga till ett par av de föregående talarna — även till herr Håstad — att den omständigheten, att en utredning utan direktiv tar upp ett spörsmål, inte under alla förhållanden kan ersätta en meningsyttring från riksdagens sida, om riksdagen anser att det är ett stort och viktigt spörsmål. Man kan t. ex. vilja ha ett klart principiellt ställningstagande *före* utredningsarbetets utförande i detalj. Vem säger att det alltid är onödigt att ta upp en fråga som en utredning har börjat syssla med, vilket herr Håstad tycktes mena? Nej, herr Håstad, det är inte alls onödigt att ta upp frågan för det. Man kan vilja ha ett klart princi-

Införande i grundlag av vissa för svensk rättsuppfattning grundläggande principer piellt ställningstagande till grund för utredningsarbetet eller en debatt som verkar klargörande. Man behöver inte alls tycka att det räcker att ta upp en debatt när utredningen kommer med sitt förslag.

1948 års uttalande är inte i alla avseenden så konkret och så bestämt utformat som uttalandet i den föreliggande motionen och reservationen. I den här refererade delen av 1948 års uttalande saknas t. ex. såvitt jag kan finna en hänvisning till spörsmålet om skydd för den personliga äganderätten. Enligt min mening är det ingalunda oviktigt att riksdagen genom att stödja reservationen markerar att den är intresserad av att man vid frågans behandling även tar upp skyddet för den personliga äganderätten. Det skulle vara intressant om högerpartiet fann att en sådan markering skulle kunna vara till någon skada.

Såsom jag ser det finns det alla skäl, herr talman, att göra den mera klara och bestämda meningsyttring till förmån för att utredningen får ett bestämt principiellt ställningstagande till ledning för sitt arbete. Det finns alla skäl att ge den klarare meningsyttring som bifall till reservationen utgör, och därför yrkar jag liksom herr Hammar bifall till reservationen.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte så stor anledning att polemisera med herr Ohlin eftersom vi, såvitt jag förstår, i stort sett hyser samma mening i sak. Jag har emellertid ställt mig den frågan, vilket praktiskt resultat man vinner genom att här fastslå någonting som — vilket ju alla vet, naturligtvis även folkpartiets ledare — redan är av kommittén i princip fastslaget. Alla representanter i författningsutredningen har ju — naturligtvis med reservation för justeringar i sista ögonblicket — stannat på en gemensam linje. Att då skriva till

regeringen i saken överensstämmer inte med riksdagens arbetssätt.

En annan sak är det om kammaren i dag vill ta upp en verklig sakdebatt i frågan. Som en av kommitténs nio ledamöter vill jag säga, att ingen skulle vara tacksammare än jag att få lyssna till olika principiella eller praktiska synpunkter på frågan. Det skulle vara av mycket stort värde för oss. Hittills har dock ingen tagit upp någon sakfråga med undantag av vad herr Ohlin nyss nämnde om 1948 års skrivelse. Man har annars bara diskuterat frågan, om regeringen riktigt handlagt denna fråga och om riksdagen bör skriva i saken till regeringen eller inte. Det är alltså rena formfrågor, som ställts under debatt.

Ännu en gång välkomnar jag en debatt, som ger oss verkligt positiva och sakliga bidrag till ett utomordentligt svårt och komplicerat problem — oändligt mycket svårare och mera komplicerat än som framgår av den debatt som hittills förts här i dag.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet LINDELL:

Herr talman! Herr Ohlin gjorde nyss gällande att regeringen möjligen skulle ha haft vissa djupa funderingar när vi behandlade detta ärende.

Jag har här tillgängliga de direktiv som är utfärdade för författningsutredningen. I den handlingen upptas först en del stora punkter. Det är folkrepresentationens sammansättning och arbetsformer, regeringens arbetsformer samt andra mycket stora och centrala problem för författningsutredningens arbete. På slutet sägs det i direktiven, att det bör stå utredningen fritt att även uppta andra närliggande konstitutionella problem till prövning i den mån sådana kan anses ha aktuell betydelse. Därvid bör utredningen dock söka undvika att alltför mycket gå in på detaljfrågor.

Under författningsutredningens ar-

Införande i grundlag av vissa för svensk rättsuppfattning grundläggande principer

bete har självklart uppkommit en hel del spörsmål, beträffande vilka utredningen måst ställa sig fundersam huruvida de skall upptagas eller inte. Det kan gälla bestämmelser, som ter sig föråldrade och som man inte gärna vill infoga i en modern författning, modern även beträffande den språkliga dräkten. Nu har vi emellertid fått besked om att författningsutredningen ansett sig böra ta upp det mycket viktiga spörsmål som här behandlas, och vi har nu till och med hört att den har kommit så långt att ett preliminärt grundlagsförfattningsförslag upprättats. När regeringen fick veta att författningsutredningen upptagit frågan, var det fullt i sin ordning att regeringen överlämnade dessa äldre riksdags skrivelser till författningsutredningen för att vara tillgängliga då arbetet fullföljdes. Jag tycker att motionärerna i denna fråga skulle vara nöjda med den utredning som nu pågår.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet anser, att vi alla skall vara fullt tillfreds med att riksdagen år 1948 gör ett uttalande i en mycket viktig fråga och att regeringen sedan först tio år efteråt översänder detta till en utredning. Herr statsråd! Jag tror inte att vi är fullt så blygsamma. Vi finner, att det tvärtom vittnar om ett bristande intresse för det berörda spörsmålet och vi finner också att detta markeras av att i direktiven till utredningen ingen- ting nämnes därom.

Nu säger justitieministern, att utredningen hade fullmakt att ta upp även andra frågor. Ja visst, men när regeringen inte nämner detta viktiga spörsmål och inte skickar över riksdagsuttalandet, ligger det däri en klar anvisning att regeringen icke har tänkt på eller velat på minsta sätt framhäva detta spörsmål, trots att riksdagen för tio år sedan uttalat en mening i saken.

Jag kanske får tillägga, herr talman, att justitieministern sade att jag gjorde gällande, att regeringen haft vissa djupa funderingar vid behandlingen av detta ärende. Nej, herr justitieministern, *den* beskyllningen har jag inte riktat mot regeringen, tvärt om.

Till herr Håstad skulle jag bara vilja säga, att det finns en skillnad mellan 1948 års uttalande och det som nu föreslås. Här föreligger en klarare markering av vissa synpunkter. Det förefaller mig vara av värde att de, som vill ha en klarare markering av sådana synpunkter som t. ex. skyddet för den personliga äganderätten, begagnar det tillfälle som här erbjuder sig. Jag tror, att en ingående diskussion av vad som är riksdagspraxis i fråga om skrivelser inte leder till något resultat, men däremot kan en bestämd meningsyttring från riksdagens sida under vissa förhållanden utöva ett stort inflytande, kanske inte på herr Håstad, ty det behövs inte i det här fallet, men det kan finnas andra. Frågan är om herr Håstad vill medverka till ett sådant inflytande.

Herr **HALLÉN** (s):

Herr talman! Herr Ohlin gjorde aktningvärda försök att samla sina trogna till en attack, och han försökte övertyga kammaren om vikten och nyttan av att trots den föreliggande utredningen i alla fall begära en utredning. Han skyler sig då med det argumentet, att regeringen inte har lämnat klara direktiv på den här punkten, ja, att den inte har sagt någonting. Men i de skrivelser som vi har fått till beaktande har riksdagen uttalat att det bör verkställas en utredning om grundlagens modernisering och tidsenlighet. Hör inte det till tidsenlighet i allra högsta grad att nu tillfredsställa den enskildes både rättssäkerhet och skydd för sin egendom? Det är ett behov i nutiden, inte minst med tanke på det tilltagande statsväldet, att skydda den enskilda

Införande i grundlag av vissa för svensk rättsuppfattning grundläggande principer

människan. Vi är fullständigt eniga i sak, herr Ohlin. Jag förstår den grämselse som måste komma då man får veta att inte bara sedan ett år, som jag sade, utan sedan *två år* tillbaka denna sak grundligt har utretts av författningsutredningen och att ett preliminärt utkast ligger färdigt, och sedan tillkommer detta regeringsbeslut i konseljen den 7 november. Under sådana förhållanden är det alldeles meningslöst att begära en ytterligare utredning. Jag säger ännu en gång att det strider absolut mot den praxis som riksdagen undantagslöst sedan många år följer.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten utan vill bara konstatera att konstitutionsutskottets ärade ordförande här med underförstått gillande omnämner att regeringen dagen efter det att konstitutionsutskottets behandling av frågan meddelats i pressen skickar över till den ifrågavarande utredningen ett riksdagsyttrande, som är mer än tio år gammalt. Det är verkligen en blygsamhet som är monumental. Jag måste anmäla, att jag hellre skulle se att konstitutionsutskottets ordförande varit litet mera aktiv i att gentemot regeringen hävda riksdagens intresse av att dess uttalanden inte skall behandlas på det sättet.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Herr Ohlin frågade mig om inte den omständigheten, att 1948 års riksdagsskrivelse skulle vara litet oklar beträffande skyddet för den enskilda äganderätten, vore tillräcklig anledning för mig att förena mig med honom och alltså rösta för reservationen. Jag tror inte det finns någon meningsmotsättning mellan herr Ohlin och mig i frågan om äganderätten, men jag vill framhålla för kammaren, att vad vi här i dag behandlar inte är 1948 års

konstitutionsutskotts görande. Det är visserligen nämnt i årets utlåtande, men detta kan inte vara avgörande för oss. Vad vi i dag har att behandla är den motion som väckts 1958 och som nu kan sägas redan vara behandlad av författningsutredningen. Jag kan därför inte finna att den omständigheten, att herr Ohlin mot slutet har fört över debatten på ett sidospår, ger mig någon som helst anledning att ändra mitt ställningstagande.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr Håstad måtte inte ha läst konstitutionsutskottets majoritets yttrande, som han tydligen är beredd att rösta för. Kvintessensen i detta yttrande är nämligen att den av riksdagen år 1948 begärda utredningen bör komma till stånd och att utskottet alljämt vidhåller den uppfattning som kom till uttryck i dess utlåtande då. När herr Håstad säger att det inte är 1948 års yttrande vi här behandlar, vill jag svara att vi behandlar ett KU-yttrande, vars centrala punkt är ett instämmande i 1948 års yttrande. Jag behöver väl inte säga mer för att visa att herr Håstads replik inte var något bemötande av vad jag sade. Obestriddligt är f. ö. att det finns en klarare markering i reservationen och motionen. Det finns nu ett tillfälle för envar att medverka till denna klarare markering genom att rösta för reservationen.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag vill bara framhålla att vi har varit ense i princip inom författningsutredningen, och det torde väl i detta fall innebära, att även de personer som där företräder folkpartiet har ansett sig kunna acceptera den nya lokutionen av grundlagen även i avseende å skyddet för privategendom.

Herr HALLEN (s):

Herr talman! Jag måste beklaga att det tycks ha brustit i information på

många håll i de här frågorna. Det hade väl varit enklast om folkpartiet hade upprättat kontakt med sina egna representanter i författningsutredningen — jag är absolut övertygad om att de med kraft och styrka skulle ha avrått från den här aktionen.

Sedan vill jag säga personligt en sak till herr Ohlin. Herr Ohlin tycker att jag brister i hängivenhet och intresse för att riksdagens vilja och synpunkter blir beaktade. Jag vill tala om för herr Ohlin — det är visserligen en intern historia från utskottet — att jag i utskottet har hyst starkt intresse för en konservativ representants framstöt, att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle efterlysa en ordentlig redovisning av riksdagsskrivelser som inte föranlett någon åtgärd. Denna tanke har jag varmt sympatiserat med. Alltså högg herr Ohlin i sten även där.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6

Herr talmannen meddelade, att herr Lindström, som med läkarintyg styrkt sig från och med den 21 oktober tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, under gårdagen åter intagit sin plats i kammaren.

§ 7

Landsbygdens näringsliv m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr B 9, i anledning av väckta motioner angående landsbygdens näringsliv och övriga vitala problem samt angående den framtida utformningen av närings- och bebyggelsestrukturen i landet.

Bankoutskottet hade till behandling i ett sammanhang föreläpt fyra inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade

Landsbygdens näringsliv m. m.

motioner, nämligen nr I: B 93 av herr Ohlon *m. fl.* och nr II: B 123 av herr Ohlin *m. fl.*, likalydande, samt nr I: B 146 av herr Andersson, Torsten, och herr Larsson, Sigfrid, och nr II: B 160 av herrar Björkånge och Larsson i Hedenäset, likaledes likalydande.

I de båda förstnämnda motionerna hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära dels en sammanställning av väsentliga fakta rörande landsbygdens näringsliv, dels en översyn av de lagar som berörde landsbygdens vitala problem, varvid hänsyn borde tagas till de synpunkter som framförts i motionerna, dels ock framläggande av de förslag till åtgärder som med hänsyn till de nya förhållandena borde ingå som led i en positiv landsbygdspolitik.

Utskottet hemställde, att motionerna I: B 93 och II: B 123 samt I: B 146 och II: B 160 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar Danmans och Ågren, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte ge till känna vad reservanterna anfört, innebärande anslutning till de i motionerna I: B 93 och II: B 123 anförda synpunkterna.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr ÅGREN (fp):

Herr talman! Till bankoutskottets utlåtande nr B 9 har fogats en reservation av herr Danmans och mig, och jag vill därför, herr talman, ta kammarens tid i anspråk för att framföra reservanternas synpunkter på denna stora och viktiga fråga.

Som reservanter vill vi först med glädje konstatera att mycket i utskottets skrivning sammanfaller med vår egen åsikt. Liksom utskottet hoppas reservanterna att arbetsmarknadsstyrelsen snarast skall kunna slutföra sitt upp-

Landsbygdens näringsliv m. m.

drag och även att ett samarbete skall kunna etableras mellan olika pågående utredningar. Här stannar dock utskottet och konstaterar, att utskottet icke är berättigt att nu ingå på en bedömning av lämpligheten att göra en framställning till Kungl. Maj:t med begäran att göra en översyn av de lagar som berör landsbygdens vitala problem. Utskottet anser att man bör invänta arbetsmarknadsstyrelsens slutrapport innan en sådan översyn kan begäras. Även här har utskottet framhållit betydelsen av att arbetsmarknadsstyrelsen slutför sitt uppdrag med skyndsamhet.

Vi reservanter tror att hela denna fråga skulle få en ytterligare knuff framåt, om det förslag till utskottsutlåtande som vår reservation omfattar bleve antaget av kammaren. Ett tillkännagivande till Kungl. Maj:t enligt vårt förslag skulle kunna påskynda redan pågående utredningar och där så visar sig nödvändigt skapa nya initiativ. Vi får inte glömma att dessa frågor är av brådskande natur. Det talas ofta i denna kammare om värdet av en levande landsbygd. Vi är alla, oberoende av politisk hemvist, eniga om att något måste göras från statsmakternas sida, om inte alla förutsättningar för en stor del av vår landsbygd att fortleva helt skall komma att försvinna. Folkpartiets motion behandlar flera av landsbygdens vitala spörsmål. Här liksom när det gäller de flesta frågor i denna riksdag kan man peka på förekomsten av pågående utredningar och att därför ingenting finns att göra för ögonblicket. Ett gammalt ordspråk vill osökt komma in i bilden: Medan gräset växer dör kon.

Många faktorer spelar in när en bygd avfolkas. Indragningen av skolan blir ofta den första orsaken och därtill kommer som en naturlig följd att den befolkning, som ej genom ägoförhållanden o. d. är särskilt bunden till platsen, söker sig boplats på annan ort. Vad innebär nu detta? Jo, att även ortens handlare, det må gälla enskild handel

eller kooperativ, inte längre kan driva sin näring. Handelsboden, som ännu på många platser är bygdens naturliga samlingspunkt, försvinner och kan i det syftet inte ersättas av ens den modernaste varubuss. När detta skett kommer nästa fas. De tidigare sparsamma men ändå regelbundna kommunikationsmedlen dras också in, och utan att vara pessimist kan man säga att avfolkningsprocessen är fullbordad.

I motionen framhålles att landsbygdens problem i hög grad är en fråga om kommunikationer. Här finns mycket att göra, och kan denna fråga med alla dess aspekter lösas vore en stor framgång given för landsbygden och främst för glesbygden.

Utskottet har liksom reservanterna också understrukt nödvändigheten av att arbetet inom 1953 års trafikutredning påskyndas, så att åtgärder i tid kan vidtagas för att lösa glesbygdernas trafikproblem. Reservanterna vill dock poängtera vikten av ett effektivt samarbete mellan SJ och ortsbefolkningen på ett mycket tidigt stadium när det gäller nedläggande av trafiklinjer. Detta gäller även den busstrafik som bedrivs av järnvägen eller dess dotterföretag. Man får i dessa fall inte se endast till bärigheten. Som tidigare i denna kammare uttalats, när subventionen till SJ beslutades, måste även andra åsikter än de rent ekonomiska få göra sig gällande.

Hur fungerar i praktiken detta samarbete och hur går det till vid ett sådant möte? Eftersom jag för en tid sedan hade tillfälle att vara med om en sådan sammankomst vill jag gärna delgiva kammaren mina erfarenheter.

För det första måste alla förstå att det aldrig vid sådana möten kan bli fråga om någon förutsättningslös diskussion. Naturligt nog har järnvägens representanter sina planer klara. Bygdens representanter får yttra sig, det blir kontentan av det hela — resultatet är givet på förhand. Men en detaljfråga

Landsbygdens näringsliv m. m.

är svårare att besvara: Hur blir det sedan? Vid dessa sammanträden är också representanter för vägmyndigheterna närvarande. Som alla i denna kammare vet har vi gott om dåliga vägar. Vad får den fåkunnige för upplysning om vägarnas förbättring? Jo, vägplaner spännande över årtionden framåt. I våra skogsbygder blir det så att om våra järnvägar läggs ned måste landsvägarna upprustas. Trafiken blir tyngre och nötingen på vägbanan kraftigare, våra smala och tidigare utnötta vägar blir ännu sämre.

Vi reserverar delar motionärernas uppfattning att här krävs inte nya stora detaljutredningar, men vad som behövs är en översiktlig sammanställning av alla väsentliga fakta som berör landsbygden, nya överväganden på grundval därav och ett vidare och mera samlat grepp från statsmakternas sida med beaktande av nödvändigheten av en levande landsbygd. Vidare behövs en översyn av lagstiftningen om landsbygdens vitala problem, exempelvis om jordbrukets rationalisering, skogsnäringen, planering och bebyggelse.

Mycket tyder på att det finns goda möjligheter för landsbygden att leva vidare. Strömmen kan vändas, men om detta skall lyckas måste vi förena alla våra ansträngningar. Vi reserverar tror att vårt förslag till uttalande skulle möjliggöra en snabbare lösning av dessa stora frågor och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Föreliggande utskottsutlåtande borde egentligen ha varit tillräckligt svar på de motioner, som har avgivits, och jag tycker det är något egendomligt med den reservation som är fogad till utskottsutlåtandet.

Det råder ju ingen som helst meningsskiljaktighet beträffande de problem som finns på landsbygden, och

när herr Ägren sade att en levande landsbygd bör skapas, tror jag att alla ledamöter i denna kammare har precis samma uppfattning. Det är emellertid ett utomordentligt komplicerat problem, vilket illustreras redan av den mängd utredningar som pågår och som visar att riksdagen och Kungl. Maj:t ägnat denna fråga all den uppmärksamhet, som man rimligen kan begära. Att medan alla dessa utredningar ännu pågår begära ytterligare en utredning ter sig för mig egendomligt. Utredningarna bör inte vara något självändamål. Det kan ju aldrig bli tal om att den nu begärda utredningen skall kunna samordna alla andra utredningar som pågår, och det skulle vara i högsta grad anmärkningsvärt om inte pågående utredningar i lugn och ro får fortsätta sitt arbete.

Den inventering som arbetsmarknadsstyrelsen företagit är ett första led i denna utredning. Den har avlämnats och finns tillgänglig. Arbetet fortsätter. Vidare redovisar utskottet en lång rad utredningar. Inte förty har denna reservation gjorts och den utmynnar i ett egendomligt yrkande i detta sammanhang, nämligen att riksdagen skall ge vad som där anföres »till känna» för Kungl. Maj:t. Liksom om Kungl. Maj:t inte visste detta!

Egentligen är alla dessa motioner ett helt valprogram för landsbygden. Det har kanske hänt en del sedan motionerna skrevs, men jag tycker det är egendomligt att de nu resulterar i en reservation efter den inventering som utskottet gjort och redovisat. Landsbygdens avfolkning har fortgått i en takt, som givetvis måste föranleda synnerligen allvarliga överväganden. År 1932 var två tredjedelar av befolkningen i landet bosatt på landsbygden, men i dag lever fler människor i städerna än ute på landsbygden. Detta betyder en befolkningsomflyttning av gigantiska mått under denna korta tid, och det är alldeles givet att den saken måste ägnas den största uppmärksamhet.

Landsbygdens näringsliv m. m.

När vi talar om en levande landsbygd bör emellertid också andra problem komma med i bilden. Det är nog bra med vad som åstadkommes här i riksdagen och i de utredningar som pågår, men när det gäller att skapa en levande landsbygd är frågan, huruvida inte kommunerna kan göra minst lika mycket som vi kan i detta hus. Den senaste kommunindelningen var inte någon tillräckligt långt gående åtgärd, det har vi redan kunnat konstatera. Och även om vi här i landet torde ha de största kommunbildningarna i världen, är ändå alla i dag ense om att våra kommuner är för små!

Man kan för övrigt utvidga frågan ytterligare och säga att det inte längre gäller enbart landsbygden, här gäller det hela regioner. Det gäller småstäder och något större städer med omgivande landsbygd. Dessa problem måste självfallet utredas grundligt inom de regionplaneringar som sker. Vi får inte en levande landsbygd, om hela landsdelar blir mindre bärkraftiga än tidigare. Det är felaktigt att här bara tala om rena landsbygden. Vi måste utsträcka begreppet till att omfatta även de tätorter som ingår i landsbygdens naturliga liv.

Det finns ingen anledning för mig att här närmare analysera reservationen, men jag måste ändå säga att den innehåller så många underliga påståenden, att den gör ett minst sagt egendomligt intryck. Reservanternas talar t. ex. om lanthandelns besvärigheter. Lanthandeln kan inte, säger reservanternas, lämna krediter i samma omfattning som de större affärerna. Ja, visst har handeln på landsbygden undergått en genomgripande förvandling, och visst har lanthandeln i dag mycket svårt att hävda sig, men vem skall svara för lanthandelns krediter, om den inte kan göra det själv? Är det inte bärigheten på landsbygden, som är det utslagsgivande, eller vad menar reservanternas?

Den nya giv bankerna kommit med genom att bevilja lån utan borgen kan-

ske i det sammanhanget kan vara värdefull. Under förra året fick man t. ex. vid köp av TV-apparater, denna nya kapitalvara, betala upp till 40 procent i ränta vid avbetalningsköp. Det är möjligt att det kan betyda en ny giv också för lanthandeln att inte längre behöva ge krediter i sådana fall utan kunna överlåta den saken åt bankerna. Är det sådana ting reservanternas har tänkt på, när de skrivit reservationen — eller är det stat och kommun som skall garantera krediterna? Det skulle vara bra att veta litet om vad som ligger bakom de allmänna påståendena i reservationen, vilken jag för min del tycker är underligt hopkommen. I varje fall anser jag att den redovisning utskottet gjort bör vara fullt tillräcklig även för den, som i dessa avseenden är hur progressiv som helst när det gäller att ge landsbygden dess chans.

Här är det inte fråga om någon motsättning mellan stad och landsbygd, men om vi skall ha sjuka lemmar att dras med så blir det ingen glädje heller för dem, som bor i bättre lottade orter. Vi hänger i det fallet alla samman som trådarna i en väv. Skulle det inte vara klokt att i detta fall följa vanlig praxis och avvakta vad pågående utredningar kan komma med för resultat?

Jag tror att det är ett realistiskt ställningstagande utskottet gjort i denna fråga, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag skall be att få anföra några synpunkter i anslutning till detta utskottsutlåtande, bland annat därför att jag intresserat mig för dessa problem och även undertecknat den folkpartimotion som föranlett detta utlåtande.

I slutet av 1940-talet och i början av 1950-talet fick vi en översyn av ett helt komplex av lagar som bland annat berörde landsbygden. Det gällde bygg-

Landsbygdens näringsliv m. m.

nadslagstiftningen, samhällsplaneringen, jordbrukets rationalisering m. m. De utredningar, som föregick denna lagstiftning, hade arbetat under kriget eller åren allra närmast efter kriget. Utvecklingen under krigstiden vågade man inte lägga till grund för några prognoser på vare sig det ena eller andra området, och det var naturligtvis alldeles riktigt. Resultatet blev, att de utredningar, som under och åren närmast efter kriget arbetade med samhällsplanering och som skulle använda den kända och i många fall enda möjliga metoden att skriva fram utvecklingstendenserna med hjälp av befintlig statistik, blev hänvisade till 1930-talet. Det gjorde att den lagstiftning, som kom till under 1940-talets sista år och i början av 1950-talet, i allt väsentligt grundade sig på erfarenheterna från tiden före kriget.

I denna lagstiftning märks ett mycket utpräglat intresse för städernas och andra tätorters förhållanden och en mycket pessimistisk uppfattning om den fortsatta utvecklingen på landsbygden. Enligt denna lagstiftning och i ännu högre grad enligt de administrativa anvisningar som tillkom i anslutning till denna lagstiftning — det finns mycket vidlyftiga sådana administrativa anvisningar — kunde man praktiskt taget inte räkna med någon ny bebyggelse på den egentliga landsbygden annat än när det gäller jordbruk, skogsbruk och fiske eller de allra nödvändigaste serviceanordningarna för dessa näringar. Vad beträffar jordbruket var två tredjedelar av brukningsdelarna så små, att man enligt bestämmelserna vid prövning av nybyggnader måste dra in en bedömning av dessa jordbruks fortsatta bestånd i prövningen.

Om man utan att nyansera alltför mycket sammanfattar, kan man säga att myndigheterna praktiskt taget hade den uppfattningen, att det inte fanns utrymme eller förutsättningar för någon ny bostadsbebyggelse på landsbygden. Man

hade gett upp i det fallet. Sådana anvisningar och en sådan uppfattning i toppen, en uppfattning som sedan sprids genom konferenser i Stockholm med vederbörande tjänstemän beträffande lagstiftningens tillämpning, ger en depressiv stämning och en inställning av hopplöshet när det gäller landsbygdens problem.

Vid en bedömning av landsbygdens framtid och utvecklingstendenserna på landsbygden finner man emellertid, att det på 1950-talet har hänt mycket mera än på 1930-talet. Folkvandringen från landsbygden har gått med ännu våldsamare fart än förr. Det beror dels på befolkningsförhållandena, ålderssammansättningen, dels på den fulla sysselsättningen och i viss mån på den lagstiftning och den inställning som jag nyss talade om. Men samtidigt som dessa gamla utvecklingstendenser har fortsatt att göra sig gällande har det hänt nya saker. Motoriseringen har utvecklat sig med en hastighet, som man knappast vågade räkna med för ett tiotal år sedan. Och även om den stegrade levnadsstandarden inte är så märkvärdig som man ibland försöker göra gällande, när man är upplagd för att skryta, så är den dock i viss mån en verklighet; den och den ökade fritiden betyder också mycket.

När det gäller avfolkningen av landsbygden finns det en del enligt min mening alldeles för pessimistiska prognoser. Dit tror jag professor Wahlunds siffror hör: han ställer ju i utsikt att jordbruksbefolkningen år 1970 skall ha sjunkit till 733 000 personer, till stor del i de högre åldersgrupperna. De mycket pessimistiska prognoserna beträffande antalet brukningsdelar och jordbrukets utveckling bygger på den tanken, att man inte kan räkna med någon återflyttning till jordbruket från andra samhällsgrupper. Den tanken tror jag för min del inte är riktig. Det finns redan nu en del människor från städer och samhällen som flyttar tillbaka till jordbruket. Visserligen är de nuvaran-

Landsbygdens näringsliv m. m.

de böndernas barn i allmänhet för fast rotade i tätorterna, för att vilja flytta tillbaka, men barnbarnen är det inte. Det finns många barnbarn till nuvarande jordbrukare som kommer att se och välja tämligen fritt, när det gäller valet mellan stad och land. Man bör inte se uteslutande pessimistiskt på detta, och jag tror inte man ständigt skall lägga den kvarvarande resten av jordbruksbefolkningen till grund för en framtidsprognos. Världen är inte sådan, dessbättre.

Ändå är jag för min del fullt på det klara med, att om man skulle bygga i huvudsak på jordbruket, så vore landsbygdens fortsatta krympande i hög grad ofrånkomligt. Men det finns andra tendenser, som har gjort sig gällande i andra länder och gör sig gällande även här. På grund av motoriseringen, den ökade fritiden, möjligheterna för många människor att välja boplatz i tätort eller på landsbygd mera fritt tror jag det finns betydligt större förutsättningar för en vanlig bostadsbebyggelse ute på landsbygden än man föreställde sig, när den nuvarande lagstiftningen för tio år sedan kom till. Det är sorgligt, att man på socialdemokratiskt håll skall vara så konservativ och så senfärdig med att notera tecknen på nya tendenser i samhällsutvecklingen, att man försvarar gamla ståndpunkter ända tills man överflyglas av vad som händer och sker.

Många människor kommer i fortsättningen att ha att välja mellan å ena sidan att ha en lägenhet i staden eller tätorten och en bil och ett sommarställe — en ganska dyr kombination — och å andra sidan att ha sin fasta bostad ute på landsbygden och ha bil. Den senare tendensen kommer såvitt jag förstår att göra sig gällande med ökad kraft. Därför är själva den mentalitet, den syn på landsbygdens utveckling, som låg till grund för den nuvarande lagstiftningen och för alla de konferenser som hölls, när det gällde att så att

såga köra in denna lagtillämpning, alltför gammalmodig. Här behövs en grundlig omorientering.

Jag väckte 1956 en motion i denna kammare, där jag tog upp en del av dessa synpunkter. Jag vände en frågeställning upp och ned i den motionen. Man har ju i denna kammare och över huvud taget i den offentliga debatten under årtionden gång på gång frågat: Vad skall vi göra för att hindra flykten från landsbygden? Jag vände alltså frågan upp och ned och sade: Vad gör vi för närvarande för att hindra folk från att bo på landsbygden?

Tack vare kontakt med de tjänstemän som arbetar enligt denna lagstiftning kunde jag i motionen anföra en rad konkreta, hundra procentigt belagda exempel på att man i vissa fall direkt hindrar människor, som vill bo på landsbygden, att stanna kvar där. Jag skall inte trötta kammaren med att upprepa dessa exempel. De gjorde inte så stort intryck här i riksdagen — av skäl som jag redan har berört — men de gjorde ett ganska stort, och bestående, intryck ute i den allmänna debatten. Naturligtvis blev motionen avslagen. Vi hade knappast vågat hoppas annat. Men sedan motionen blev avslagen har den i åtminstone tre punkter bifallits.

Jag pekade på bl. a. den otydlighet, som vidlåder tätortsbegreppet. Man har i lagstiftningen infört begreppet tätort utan att på något sätt klargöra vad detta begrepp i realiteten skall innehålla. Följaktligen har lagtillämpningen blivit mycket restriktiv. Mitt påpekande resulterade i att frågan hänsköts till utredning. Regeringen nödgades nämligen senare i samband med interpellationer erkänna, att tätortsbegreppet måste utredas och klarläggas. Jag tog upp den s. k. aktualitetsparagrafen, som innebär att man på landsbygden inte kan få en tomt avstyckad, om man inte omedelbart kan säga vad man skall ha den till och när man skall ta den i bruk. Inom ett stadsplanlagt område däremot kan

Landsbygdens näringsliv m. m.

man köpa en tomt och låta den ligga i 50 år, innan man bygger på den. Om en gammal småbrukare, som anser sig tvingad att sälja sin gård men av denna gård, där han själv och hans barn arbetat, skulle vilja sälja eller skänka en tomt till något av sina barn för att bygga ett hus på — men ungdomarna kanske inte förrän om några år — kan bygga tomten så kan de inte få denna tomt avsevärd på grund av ifrågavarande bestämmelser. Denna aktualitetsparagraf, som är klart orättvis mot landsbygden och orimlig i största allmänhet, har också hänskjutits till ny utredning. Sålunda har motionen segrat även i detta fall — men inte genom bifall i kammaren.

Vi förde fram önskemålet om att man skulle driva på forskning och konstruktionsarbeten för att få andra sanitära anordningar än den nuvarande vattenklosetten, ty uppenbart är att vattenklosetten till stor del varit den styrande faktorn i den svenska samhällskonstruktionen under senare år, och det är inte särskilt gynnsamt. Vi menar att det med den ingenjörskonst vi nu har inte borde vara omöjligt att åstadkomma något annat. Följande år väckte herr Hamrin i Kalmar och jag en motion, som innebar att man skulle ge regeringen fullmakt att av det stora anslaget på 26,5 miljoner till vatten och avlopp använda erforderliga medel till nyssnämnda projekt. Resultatet blev att statsrådet Eliasson på hösten 1957 kunde lämna en ingenjör ett lån på 300 000 kronor. Som de flesta torde veta genom pressen har denne ingenjör nu världspatent på en annan sanitär anläggning, som förefaller att ha framtiden för sig.

I den motion som vi väckte i början av detta år har vi inte bara utvecklat de här synpunkterna, utan vi har gått vidare och tagit upp landsbygdens problem i vidare bemärkelse. Vad vi tidigare har sagt i fråga om jordbruket och om annan bebyggelse på landsbygden, det står kvar. Men vi har som sagt för-

sökt beröra även andra problem och funnit att det är två saker som blir så att säga besvärjelsepunkterna när det gäller att åstadkomma en utveckling, som främjar en levande landsbygd. Dessa två punkter är kreditfrågorna och kommunikationsfrågorna som herr Ägren här tidigare har nämnt.

Herr Andersson i Ronneby kunde inte begripa, vad denna kammare har med lanthandels kreditfrågor att göra. Vi pekar i motionen bl. a. på att det är svårt för en lanthandlare att ha samma lagerhållning som en handlare i tätort, men att å andra sidan lanthandlaren mycket intima personliga förbindelser med kundkretsen borde kunna göra det möjligt för honom att sälja en del dyrare och för långvarig användning avsedda förbrukningsartiklar på grundval av priskurant. Det förutsätter emellertid att han också har samma möjlighet att ge kredit vid sådana inköp som den större handlaren har. Men herr Andersson säger: Vad har vi med dessa kreditfrågor att göra — dem får väl lanthandlarna ordna själva!

Ja, den inställningen kan man naturligtvis ha; det är en god manchesterliberal inställning. Men vad har hänt på jordbrukets område, herr Andersson? Jo, där finns jordbrukets kreditkassor, där finns hypoteksrörelsen, där finns en rad lånefonder och en rad bidrag i rationaliseringssyfte. Detta har vi här i riksdagen kunnat intressera oss för med all rätt. Men om nu lanthandeln är en för den svenska landsbygden absolut nödvändig del av näringslivet, så förstår jag inte att det skulle kunna vara på något sätt ovidkommande att i riksdagen också framhålla, att här är ett samhällsproblem som behöver beaktas. Det är fråga om rationalisering också när det gäller lanthandeln. Man får naturligtvis inte pressa parallellerna, men här finns ett problem av ungefär liknande art som inom jordbruket. Det gäller lanthandeln och det kan i vissa fall gälla även bygdekvarnarna,

Landsbygdens näringsliv m. m.

det kan förekomma i flera variationer och det blir i sista hand och i många fall ett kreditproblem.

Vad kommunikationerna beträffar är förhållandet precis detsamma. Vi går ju uppenbarligen mot en fortsatt och förvärrad kris för våra järnvägar, och därmed kommer hela kommunikations-systemet i blickpunkten. I motionen har vi framhållit att man inte bör lägga ned en järnväg utan att ta hänsyn till bygden och till de samhällsekonomiska förhållandena. Det kan ju hända att den eller den järnvägen borde läggas ned, om man bedömde saken enbart järnvägsekonomiskt. Men om den ifrågasvarande järnvägen under sin tillvaro har bestämt hela bygdens struktur — föranlett tätorternas placering och bebyggelsen i övrigt — och järnvägen lägges ned utan att det finns tillräckliga landsvägar — buss- och bilförbindelser — kan ju detta dra med sig en omflyttning i bygden, som från samhällsekonomisk synpunkt kostar mycket mera än vad man tjänar på att lägga ned järnvägen.

Det vore, såsom vi påpekat, önskvärt med trafikkommittéer, där företag, kommuner, organisationer och bygdeintressena över huvud taget kunde göra sig gällande, och den betydelse sådana trafikkommittéer skulle kunna få har understrukits av flera remissinstanser. Men från järnvägsstyrelsen har kommit ett ganska syrligt yttrande, delvis tydligen byggt på den missuppfattningen att vi skulle ha menat, att det i lag borde föreskrivas, att sådana kommittéer skall finnas. Vad vi ville var att fästa uppmärksamheten på saken. Initiativet kan mycket väl komma utifrån bygderna, men man bör från myndigheternas och från järnvägens sida framför allt visa en välvillig attityd. Jag skall emellertid inte trötta kammaren med att mera i detalj gå in på järnvägsstyrelsens som sagt mycket syrliga och även tämligen inkonsekventa yttrande.

Låt mig sammanfattningsvis säga — och detta inte minst med tanke på arbetsmarknadsstyrelsens utredning, som utskottet i huvudsak åberopar — att vad vi vill för den egentliga landsbygdens del är inte en hårdare och mera omfattande planering. Vi vill inte alls strama åt utan snarare ge större utrymme för de enskilda människorna när det gäller att bosätta sig och finna sig till rätta på landsbygden. Men i den mån det är nödvändigt med planering — och det är det ju alltid i viss utsträckning — är det önskvärt att själva inventeringen, statistikinsamlingen o. d. kunde rationaliseras.

Herr Andersson i Ronneby kunde inte förstå hur man nu kan begära en ny stor utredning. Svaret är att vi inte har gjort det. Vi har tvärtom sagt ifrån att nya stora detaljutredningar inte är vad som nu erfordras, utan vad som erfordras är en sammanställning av de många fakta som redan finns beträffande landsbygden. Och man bör se dessa fakta i ljuset av en ny tid, som herr Andersson ännu inte har upptäckt. Denna sammanställning skulle regeringen kunna göra själv, och det vore önskvärt att den gjorde det. Men det förefaller inte som om det finns någon lyssnarapparat på den våglängden ännu, och därför kan man inte göra annat än att på detta sätt propagera för saken. Även om det inte går här, så finns det i alla fall folk ute i bygderna som lyssnar, och så småningom når naturligtvis rösterna i mångfaldig upplaga även hit.

Herr talman! Som saken nu ligger till ber jag att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi kanske inte behöver anklaga varandra för vad vi inte upptäckt eller inte sett. Jag tror nog, herr Svensson i Ljungskile, att alla som sitter här i kammaren har upptäckt den

Landsbygdens näringsliv m. m.

nya tiden, och många är beredda att dra andra slutsatser än herr Svensson i Ljungskile. Jag tror inte att det på lång sikt är den allra bästa åtgärden för den levande landsbygden, herr Svensson, att i enbart negativa och dystra ordalag beskriva hur eländigt och svårt det är på den svenska landsbygden. Är det så man vill hålla kvar människorna där? Är det verkligen så besvärligt i alla avseenden? Är storstäderna vad människorna helst önskar? Säkertligen inte. Det är helt enkelt näringsförutsättningarna som i hög grad bestämmer människornas bosättningsorter.

Har statens åtgärder varit negativa för landsbygdens vidkommande? Man skall vara bra djärv för att göra ett sådant påstående. En serie av åtgärder från statens sida har på många håll möjliggjort en levande landsbygd. Sedan kan man diskutera detaljerna. Ur liberal synpunkt anser herr Svensson det utmärkt att vi skall reglera detaljhandeln. Ur mina synpunkter anser jag det inte vara särskilt lämpligt. Här brukar man tala om att staten lägger sin döda hand över näringsliv och handel. I nästa ögonblick begär man rakt motsatta åtgärder. Detta kan vi alltså diskutera. Vi kan också diskutera de nya byggnadslagarna, framför allt dess praktiska konsekvenser och huruvida den nya bostadspolitiken varit negativ för landsbygden. Jag vågar påstå motsatsen, herr Svensson. Jag har faktiskt sysslat litet med det avsnittet.

Vi kan hur länge som helst diskutera sådana intrikata problem som tätort och glesort, vilket i det sammanhanget är av sekundär betydelse. Det är felaktigt att påstå att gällande föreskrifter och lag hindrar människorna från att bosätta sig på landsbygden. Det är rättare att säga att staten vidtagit åtgärder för att ställa kapital till förfogande för bostadsbyggandet på landsbygden, ibland med ringa säkerhet. Där bankerna av rena säkerhetsskäl inte vågat

göra det får staten träda in. Vad har inte bostadsförbättringarna betytt på landsbygden liksom alla de pengar vi i övrigt satsat för att skapa en levande landsbygd och göra det möjligt för människorna att bo där? Det är utomordentliga insatser, men de har inte varit tillräckliga därför att näringsunderlaget har fattats.

Det är felaktigt att framställa förhållandena i en sådan dager att därför att en människa inte får bosätta sig exakt på den tomt i ett samhälle, där hon önskar bo, har man gjort hennes möjligheter att bo i det samhället obefintliga. Här föreligger ett omfattande samarbete med de kommunala myndigheterna, och deras kompetensområde vill väl inte herr Svensson i Ljungskile minska. Av reservationen framgår inte om man vill öka eller minska kompetensen. Det kanske jag kan få ett svar på. Men samarbetet i det avscendat, herr talman, tror jag är ganska omfattande. Jag hinner tyvärr inte belysa detta på den korta repliktiden, men jag skall kanske be att få återkomma.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hinner inte under repliktiden ge faktiska exempel på att man hindrar folk från att bo på landsbygden, jag kan eventuellt göra det senare. Men jag vill be herr Andersson i Ronneby att ta del av vad som står i 1956 års motion.

Herr Andersson säger att man inte bara skall tala om hur eländigt och svårt allting är på landsbygden. Jag trodde att själva grundtonen i mitt inledningsanförande var, att vi vid sidan av de depressiva tendenser som vi har fått från 1930- och 1940-talen skönjer nya optimistiska utvecklingslinjer. Det var detta som jag tyckte att herr Andersson i Ronneby inte upptäckt, och jag har därvidlag inte ändrat uppfattning.

Landsbygdens näringsliv m. m.

Det är klart att staten gjort en del för landsbygden, och det är bra, men det finns en del som verkar negativt och som vi borde ändra. Herr Andersson säger att jag skulle vilja ha en reglering av lanthandeln. Det har jag inte sagt någonting om. Däremot har jag sagt att staten borde intressera sig för lanthandelns kreditfrågor lika väl som staten har intresserat sig för andra stora sektioner av näringslivet och deras kreditfrågor. Det gäller fisket, det gäller skärgårdstrafiken — tyvärr i alltför ringa omfattning — och det gäller jordbruket. Varför skulle man inte kunna intressera sig för handelns kreditsvårigheter litet mera än vad som har skett hittills?

I mars i år diskuterade vi jordförvärvslagen. Majoriteten ansåg då att det inte fanns någon som helst anledning att göra några ändringar i denna. Men en eller två månader senare, under trycket av smörkrisen, tillsatte jordbruksministern en utredning, som skulle behandla just den frågan. Man vet alltså aldrig vad som kan hända så småningom.

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Jag har i sakfrågan inte mycket att tillägga till vad herr Andersson i Ronneby här anför. Jag tror det finns anledning att avvakta de utredningar som pågår inom detta område. Det är enligt min mening helt felaktigt att som herr Svensson i Ljungkile påstå, att vi från socialdemokratiskt håll skulle så att säga handla sedan utvecklingen gått förbi oss. Det är möjligt att vad herr Svensson i Ljungkile siade om för framtiden är riktigt. Jag har ingen anledning att polemisera mot honom på den punkten och skall inte ta upp de frågor han därvid berörde.

Däremot är jag fullt på det klara med att kommunikationsfrågorna spelar en ganska stor roll för landsbygden. Jag tror nämligen inte, att man skulle kun-

na lösa landsbygdens problem genom att placera en liten industri i varenda kommun. Det är naturligtvis önskvärt, att man i stället ger de människor som bo ute på landsbygden möjlighet att åka till den tätort eller stad där de har sin arbetsplats.

Det var närmast en passus i reservationen som jag tänkte ta upp. Herr Svensson i Ljungkile var inne på den, när han talade om jordförvärvslagen. På den punkten har reservanterna sagt: »Även om en del av de föreliggande prognoserna beträffande nedgången i befolkningssiffrorna för inom jordbruket verksamma liksom beträffande antalet brukningsdelar är väl pessimistiska, råder det knappast någon tvekan om att bortrationaliseringen av brukningsdelar ändå kommer att fortgå i sådan omfattning att den nuvarande lagstiftningen inom detta område behöver omprövas.» Det är väl ändå på det sättet, herr Svensson i Ljungkile, att jordförvärvslagen varit en återhållande faktor vad beträffar avflyttningen från landsbygden. Folkpartiet och högern har ju vid åtskilliga tillfällen motionerat om att jordförvärvslagen borde avskaffas. Om så skett skulle man ha fått en snabbare avfolkning av landsbygden.

Jag vill också nämna något om en annan sak, som man tagit upp i reservationen. Man har sagt att det borde undersökas, om inte de kommunala kompetensreglerna behöver omprövas. Med anledning därav vill jag säga till folkpartiet, att partiet har möjlighet att vid nästa punkt på föredragningslistan visa en positiv inställning. Där föreligger nämligen en reservation av herr Spångberg, vari begärs utredning om en översyn av de kommunala kompetensreglerna. Folkpartisterna i utskottet har dock inte accepterat vad som föreslagits i reservationen utan har bara gjort antydningar.

I den stora motion som folkpartiet avgivit har man endast analyserat dessa frågor utan att komma fram till några

Landsbygdens näringsliv m. m.

konkreta resultat. Man talar om olika saker utan att ge något besked. Det enda som folkpartiet lyckats komma fram till i sin motion är att man borde avskaffa förmalningsavgiften för bygdekvarnar. Nej, herrar folkpartister, så lätt löser man inte landsbygdsproblemen. Jag tror att det finns anledning att avvakta resultatet av nu pågående utredningar och sedan ta ställning till hela denna fråga.

Jag ber, herr talman, att med det nu anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord, delvis därför att det var en sak som jag skulle ha sagt i min förra replik men som föll bort. Herr Andersson i Ronneby pekade på att bosättningen på landsbygden är beroende av näringslivet, och herr Persson i Appuna säger att man inte kan placera en liten industri i varje kommun. Jag har talat rätt utförligt om vår grundläggande syn på dessa lokaliseringsproblem, men vad herrarna gått förbi — och det tycker jag är rätt underligt — är, att det finns så stora möjligheter till bosättning på landsbygden numera inom vida räjonger utan att näringslivet följer med, eftersom man med nuvarande kommunikationer kan bo på ett ställe och arbeta på ett annat.

Herr Persson var inne på frågan om förmalningsavgiften. Låt mig bara, eftersom den kom på tal, säga, att det är ju ett bra sätt att förstöra bygdekvarnarna. Genom den nya jordbruksuppgörelsen har vi kommit i det läget, att de pengar man samlar ihop delar man ut i pristillägg på brödsäd. Det får småbrukarna vara med att betala, och det tycker väl herr Persson också är bra, förmodar jag.

Herr ANDERSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan förstå herr

Svensson i Ljungskile litet bättre nu. Bakom uttrycket, att vi inte såg den nya tiden, skulle tydligen ligga att vi inte upptäckt, att man kan bo utanför en ort där industrien är lokaliserad. Om herr Svensson i Ljungskile hade lyssnat uppmärksamt på mitt första anförande skulle han ha hört, att jag faktiskt sade att vi inte skall begränsa detta till den rena landsbygdens problem. Vi måste tänka i regioner, där kanske mindre och även medelstora städer kommer in i sammanhanget. Det är alldeles uppenbart att landsbygden måste kunna ge samma service som tätorter och städer, om människorna skall bo kvar där i längden. Detta kan kanske ge herr Svensson i Ljungskile en tankeställare, när han här talar som om det inte vore rimligt att bedriva en sådan planeringspolitik för landsbygdens del, att bostadsförhållandena där kommer i jämnhöjd med städernas och tätorternas. Planeringspolitiken handlas ju av kommunerna, men det är länsbostadsnämnderna som prövar bostadsfrågorna, och jag vill i anslutning till min förra replik påstå, att man inte hindrar någon människa att skaffa sig den bostad som vederbörande önskar, bara detta kan anses ligga inom ramen för en riktig lösning av bostadsfrågorna. Jag skulle i detta sammanhang vilja för herr Svensson i Ljungskile relatera ett fall som jag redan förut berättat.

Länsbostadsnämnden i mitt län hade vid ett tillfälle att ta ställning till en ansökan från en man som ville bygga ett eget hus på en plats fyra kilometer in i skogen. Stället låg bredvid en sjö, men det förde inga vägar dit genom skogen, och vi kunde inte förstå att det fanns något skäl till att mannen skulle bo just där. Vi frågade hans hustru, om hon ville bo på denna plats. Nej, det ville hon inte; det var mannen som hade valt ut platsen. Vi frågade då honom, varför han ville bo där, och han svarade att han ville göra det därför att han fick möjlighet att jaga och fiska. Och

Landsbygdens näringsliv m. m.

det kunde han sannerligen göra; han kunde t. ex. slänga ut metspöet genom fönstret, eftersom huset skulle ligga på en bergsknalle alldeles vid sjön.

Det kan väl inte vara felaktigt att hindra en bebyggelse av detta slag. Mannen i fråga kom så småningom att bo i närheten av tätorten och kunde där hjälpa till att göra förhållandena bättre. Samtidigt fick hans barn det rimligare ordnat för sig. Om det är ingripanden av detta slag som herr Svensson avser, när han talar om att den enskildes väl inte står i samklang med samhällets, så har jag svårt att följa med i svängarna.

Jag tycker att vi skall reducera detta problem till vad det är. Alla dessa frågor håller nu på att utredas. Den katalog över åtgärder, som herr Svensson m. fl. lämnat i sin motion, är i och för sig mycket överskådlig och belysande, men vi kan inte göra någon sådan sammanställning, som påyrkas i motionen, ty utredningarna pågår och vi har ännu inte i våra händer det material som erfordras för denna sammanställning.

Herr PERSSON i Appuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Förmalningsavgiften var inte fördelad på det sätt, som har skett vid prisuppgörelsen, när folkpartisterna skrev sin motion. Av motionen framgår dock klart och tydligt, att motionärerna menar att dessa bygdekvarnar skulle ha det så besvärligt med förmalningsavgiften, att de på grund därav måste lägga ned sin verksamhet. Enligt min uppfattning är detta inte riktigt.

Jag skall ta upp ett annat problem, herr Svensson i Ljungskile, för att bevisa, att det är svårt med dessa landsbygdsfrågor. Jag skall ta en kommun på 3 000 invånare i norra Östergötland. Den har fått en provinsialläkare, men han kommer inte att tillträda denna befattning förrän den angränsande staden — det är 2,5 mil dit — har ordnat en bostad åt honom inom sina gränser.

Det är klart att även en sådan sak har betydelse, därför att människorna onekligen har behov av att söka läkare vid något tillfälle och av att då ha nära till honom. Det är naturligtvis inte tillfredsställande att ha en sådan här ordning.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! De problem, som motionärerna och reservanterna tagit upp, är naturligtvis i allra högsta grad värda uppmärksamhet. För min del förutsätter jag att det handlar om oro inför den utveckling, som nu sker på landsbygden, och även om vilja att åstadkomma åtgärder från statens sida för avhjälpande av de personliga svårigheter och den ekonomiska förödelse som blivit följden av den nuvarande produktionsordningen. Jag behöver därvidlag inte måla läget i mörkare färger än motionärerna själva har gjort, även om det naturligtvis skulle vara lätt att bidra med exempel ur verkligheten, vilka understryker att läget är ännu besvärligare än vad som här anförts.

Men det är säkerligen många med mig som tycker att motionärernas slutsatser och förslag knappast bidrar till att göra bilden ljusare. Det hela går nämligen ut på att vi skulle begära att få en sammanställning av redan verkställda utredningar och att även vissa nya utredningar skulle göras. Det talas visserligen också om en skyndsam omprövning av statsmakternas landsbygds politik, men det ges inga antydningar om vilka praktiska åtgärder motionärerna och reservanterna åsyftar för att åstadkomma sådana grundliga och genomgripande förändringar, som är nödvändiga för att det skall bli någonting av det hela. Till sådana åtgärder kan man ju inte räkna de hugskott som reservanterna exempelvis kommer med, när de säger att man nu skulle ge landsbygden en ny chans genom att animera lanthandlarna att »försälja vissa dyrare

Landsbygdens näringsliv m. m.

varor på kredit». Det är nog inte många på landsbygden som tror, att den medicinen är så verkningsfull, när 10—15 jordbruk om dagen läggs ned, när massor av småjordbruk övergår till kreaturslös drift, som ju är ett första steg till totalt nedläggande av jordbruket, och när över huvud taget läget på landsbygden präglas av den väldiga utflyttning som motionärerna beskrivit. Om lanthandeln verkligen skall få någon marknad, vare sig det nu sker genom kontant- eller kreditköp, måste man vidta åtgärder som gör att det på landsbygden finns folk att sälja varor till.

Utskottsmajoriteten har naturligtvis rätt, när den förklarar att det näppeligen är nya utredningar som behövs. Utskottets uppräknade av den väldiga mängd utredningar, som redan finns, visar ju också att man egentligen har kört fast i utredningsmaskineriet. Och för mig står det uppenbart att man har kört fast därför att man liksom motionärerna och reservanterna inte vill erkänna att den ekonomiska politikens problem inte längre kan lösas med hittillsvarande metoder. Man har kört fast därför att man är så rädd för att de praktiska åtgärder, som verkligen skulle kunna få någon effekt redan nu, pekar mot en utveckling som motionärerna och deras politiska meningsfränder brukar kritisera, enär den anses ha en socialistisk tendens. I förbigående bör det dock kanske noteras att man nu från folkpartiets och centerpartiets sida i alla fall är beredd att ordna kollektivbruk inom skogsdriften.

Över huvud taget borde det vara klart för alla att det endast är genom en omvändning av produktionsförhållandena i socialistisk riktning — såsom det för övrigt stod i efterkrigsprogrammet — som man nu skulle kunna lösa även landsbygdens problem. Detta är numera ingen teoretisk tvistefråga; det är bevisat genom den politik som förts i de socialistiska länderna. I dessa länder förekommer inte heller på lands-

bygden något av de destruktiva tendenser, som det har varit mycket tal om här i debatten och som är så målande beskrivna i motionerna. Tvärtom råder där ett allmänt uppsving också för landsbygdens ekonomiska liv, medan det i länder med en borgerlig ekonomisk ordning är det rakt motsatta förhållandet.

Egentligen har väl också motionärerna begärt ett ökat statligt ingripande inom näringslivet. Jag vill på den punkten understryka vad som redan har sagts av utskottets talesmän, nämligen att det är värt att uppmärksamma att detta krav kommer från ett håll, där man mycket energiskt brukar kritisera sådana statliga ingripanden i näringslivet. Jag tycker, att det är en framgång att sådana tankar nu också kommer från det hållet. Omedelbart efter det att man konstaterat behovet av sådana ökade statliga ingripanden inom näringslivet för att bereda landsbygden bättre förhållanden inställer sig emellertid de principiella betänkligheterna, så att det hela utmynnar enbart i diffusa utredningskrav. Vi känner igen denna attityd från många debatter i riksdagen när det har gällt näringspolitiken i samband med särskilt svårartade förhållanden på vissa platser. Jag nämner debatterna om Torpshammar, Byske, Töre och Tornedalen liksom många andra trakter, där statsingripanden har påkallats i anledning av en ekonomisk kollaps för den privata företagsamheten, som betytt allt för det ekonomiska livet i bygden. Då har emellertid de, som nu önskar ökat statligt ingripande, ställt sig helt negativa. Vid alla sådana tillfällen har man från borgerligt håll motsatt sig att statsmakterna skulle vidta några åtgärder, som påverkade framför allt industriens lokalisering. Man kan nog vara med på vissa förbättringar av kreditförhållanden, kanske ett visst stöd åt hantverket och även småindustrin och, som bekant, vissa åtgärder till fromma för jordbruket, men när det

Landsbygdens näringsliv m. m.

gäller det utslagsgivande, nämligen frågan om lokalisering av industri av någon större betydelse, som kan bli hörnpelare i landsbygdens ekonomiska liv, då hesiterar man under hänvisning till att staten inte skall blanda sig i det ekonomiska skeendet. Det är väl alldeles tydligt, att sådana åtgärder nu är oundgängliga, om man över huvud taget vill göra något av verkligt bestående värde för att åstadkomma en motvikt till den negativa utvecklingen på landsbygden.

Jag har egentligen begärt ordet för att påvisa, att det tydligen är denna avgörande fråga som motionärer och reservanter inte vill ta itu med. Inom den kommunistiska gruppen har vi vid upprepade tillfällen föreslagit statliga ingripanden i fråga om industrilokaliseringen och även i fråga om andra delar av den ekonomiska politiken. För övrigt anser vi, att det inte längre räcker med bara punktvisa ingripanden av den typ jag talat om tidigare. Jag har vid ett tillfälle, när vi diskuterade dessa frågor, påpekat att i många län — bland andra det län jag kommer ifrån — den ekonomiska utvecklingen, inklusive de statliga ingripandena, redan har lett dithän, att situationen är mogen för planmässiga ekonomiska åtgärder från statens sida, omfattande hela länet. Därför delar vi inte heller utskottets mening att man nu bara skall nöja sig med att hänvisa till pågående utredningar och mer eller mindre sarkastiskt erinra motionärer och reservanter om att det är Gudi nog med sådana åtgärder. Man kommer ingen vart med denna metod och denna inställning. Skall man få något resultat redan i nuvarande tid är det alldeles uppenbart, att man måste vidta åtgärder främst i fråga om industrilokaliseringen, så att det skapas bestående arbetstillfällen för dem, som inte längre kan ges sysselsättning inom jordbruk och annan hittillsvarande verksamhet på landsbygden. Jag vill gärna instämma i vad herr Svensson i

Ljungskile och andra sagt om nödvändigheten av att åstadkomma förändringar också beträffande de lagar och andra bestämmelser, som reglerar t. ex. byggnadspolitiken och mycket annat på landsbygden, men om människor skall få något intresse för att bo på landsbygden är det alldeles uppenbart, att de först och främst måste ha arbete där. Därför är det avgörande frågan om att från statens sida åstadkomma en sådan lokaliseringspolitik och andra åtgärder av motsvarande innebörd, att det kan bli en levande landsbygd i den meningen, att det där finns livskraftiga företag, som kan ge sysselsättning åt dem, som inte i fortsättningen kan få arbete inom jordbruket.

Herr **REGNÉLL** (h):

Herr talman! Det ärende vi nu behandlar har gett upphov till en flerpartidebatt. Därför bör det kanske också redovisas hur högerrepresentanterna i utskottet ställt sig till ärendet.

Det kan ju inte finnas skilda åsikter om att dessa landsbygdsfrågor är utomordentligt betydelsefulla — betydelsefulla inte bara för landsbygden utan för hela samhället. Ingen vill väl heller förneka att folkpartimotionen är en väl-skriven katalog över olika aspekter av problemet. Herr Svensson i Ljungskile har sedan i dag i sitt anförande ytterligare kompletterat folkpartimotionen.

Vad motionärerna fört fram är utan tvivel sanningar — men det är inga nya sanningar. Vid riksdag efter riksdag har dessa frågor aktualiserats från högerhåll, från folkpartihåll och från centerpartihåll.

Utskottet redovisar att utredningsarbetet håller på att komma till resultat. Det har då för oss högerrepresentanter tätt sig rimligast att vänta på utredningsresultaten innan vi kräver översyn av lagar eller förslag till nya åtgärder.

Landsbygdens näringsliv m. m.

Herr BÖRJESSON (cp):

Herr talman! Ingen skulle väl kunna tro att vi inte till alla delar skulle vilja instämma i vad folkpartisterna här har anfört som motivering för sin reservation, men efter de resonemang som förts i utskottet har vi funnit att utskottets hänvisning till de utredningar som pågår täcker de synpunkter som har förts fram i reservationen.

Läser man utskottets utlåtande och reservationen, finner man att skillnaden inte är så stor. Vad utskottet säger är baserat på beslut som riksdagen tidigare har fattat i anledning av motioner från vårt håll i det här ämnet. Nu kan man fråga sig, hur många utredningar som skall sättas i gång i en kedja för att man skall nå ett visst mål. Jag har för min del ansett att vi nu bör avvakta de utredningar som pågår inom arbetsmarknadsstyrelsen m. fl. instanser och se, till vilka resultat de kan leda.

Om folkpartisterna tror att de inte i huvudsak skulle ha stöd för vad de har skrivit, är det nog fel. Jag har funnit att alla grupper i utskottet var välvilligt inställda till de synpunkter som har förts fram, men man har som sagt inte nu velat medverka till att några speciella utredningar tillsätts för dessa frågor.

Herr Waldemar Svensson i Ljungskile har här dragit fram åtskilligt utöver vad som behandlas i utlåtandet. Han gick till och med så långt, att han i några drastiska ordalag sade, att WC-stolen blivit den styrande faktorn i vårt samhällsliv. Det finns kanske anledning att återkomma till den saken när riksdagen senare i höst skall behandla hälsovårdsstadgan.

Vad jag här vill ha sagt är bara att vi är fullt ense med motionärerna om behovet av att de svåra förhållandena för landsbygdens näringsliv uppmärksammas. Vi har emellertid liksom remissinstanserna funnit, att det inte är möjligt att nå de önskade resultaten på den väg som reservanterna nu anvisar.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag skall inte i egentlig mening fortsätta debatten. Jag vill bara göra ett förtydligande eller på nytt stryka under en sak.

Herr Andersson i Ronneby menar, att man måste avvakta det utredningsmaterial som kan komma fram innan man tar några sådana ståndpunkter som vi i motionen påyrkat. Jag tror att detta delvis innebär en felaktig tolkning av vad vi menar. Jag tror att det finns — detta har vi också sagt i motionen — alldeles tillräckligt med material, om man sammanställer allting, för att man skall kunna göra de principiella överväganden beträffande statsmakternas inställning till landsbygden, som vi anser att de nya förhållandena har aktualiserat. När man gjort det kan det hända, att det fordras kompletterande utredningar i vissa detaljer.

Nu har man i utskottets utlåtande lagt stor vikt vid den utredning som pågår inom arbetsmarknadsstyrelsen. Den har på fyra år gjort en del siffer-sammanställningar, som inte säger så förfärligt mycket. Det kan dröja många år ännu innan man kommer någonstans. Jag tycker inte att detta i och för sig borde hindra Kungl. Maj:t att samla de fakta som kan läggas till grund för ett principiellt övervägande om statsmakternas inställning till landsbygden. Det är ju framför allt till detta vi syftar.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen först, beträffande motionerna I: B 93 och II: B 123, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ägren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken utlåtande nr B 9, såvitt avser motionerna I: B 93 och II: B 123, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Ågren begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 139 ja och 46 nej, varjämte 23 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställda beträffande motionerna I: B 93 och II: B 123.

Härefter biföll kammaren på framställd proposition utskottets hemställan i övrigt.

§ 8

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr B 6, i anledning av väckta motioner om utvidgning av kommuns kompetensområde i fråga om drivande av industri- eller affärsverksamhet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr B 74, i anledning av väckta motioner angående kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Ohlon m. fl. (I: B 28) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: B 19), hade föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en komplettering av den socialpolitiska kommitténs direktiv med sådan innebörd, att kommitténs huvuduppgift bleve att dra upp riktlinjer för socialpolitikens principiella ställning i dagens och morgondagens samhälle, och att kommittén vid sin behandling av de s. k. eftersatta grupperna gäves möjlighet att själv utföra eller ta initiativ till intensivundersökningar i syfte att kartlägga låglönegrupperna och undersöka deras försörjningssituation.

Utskottet hemställde, att motionerna I: B 28 och II: B 19 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ivar Johansson, Boman, Sundelin, Anders Johansson, Svärd, Malmborg, Staxäng, Svensson* i Stenkyrka, *Nilsson* i Göingegården, *Wedén, Hansson* i Skegrie, *Gustafsson* i Skellefteå och *Hjalmarsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: B 28 och II: B 19, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en komplettering av den socialpolitiska kommitténs direktiv med sådan innebörd,

1) att kommitténs huvuduppgift bleve att dra upp riktlinjer för socialpolitikens principiella ställning i dagens och morgondagens samhälle,

2) att kommittén vid sin behandling av de s. k. eftersatta grupperna gäves möjlighet att själv utföra eller ta initiativ till intensivundersökningar i syfte att kartlägga låglönegrupperna och undersöka deras försörjningssituation.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Under motionstiden i januari väcktes från folkpartiet en partimotion om en omprövning av social-

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

politiken, en framstöt som snart följdes av motioner från högern och centerpartiet. Motionerna hann inte behandlas under vårriksdagen, och i maj tillsatte regeringen en utredning, som i långa stycken fick de uppgifter som föreslågits i motionerna. Det problem som vi anser viktigast är emellertid frågan om hur socialpolitiken skall utformas i ett samhälle med stigande levnadsstandard och en fortgående inkomstutjämning, och det problemet blev tyvärr behandlat endast i förbigående i direktiven. De är mycket ordrika, men de handlar till största delen om detaljer, som visserligen är viktiga men som enligt vår mening inte bör göras till huvudsak i utredningen.

Det var därför som vi vid sommarriksdagen föreslog att en komplettering av direktiven skulle ske, innebärande att kommitténs huvuduppgift skulle vara att dra upp riktlinjerna för socialpolitikens utformning i dagens och morgondagens samhälle. Eftersom det inte blev någon debatt i samband med motionerna om socialpolitiken, kan det vara anledning att något motivera varför vi ansett det nödvändigt just nu med en omprövning av vår socialpolitik.

Det är säkerligen ingen som bestrider att sedan den moderna socialpolitiken började utformas i vårt land har levnadsstandarderna förbättrats i så hög grad, att man utan överdrift kan tala om en omvandling av det svenska samhället. Detta beror naturligtvis inte främst på socialpolitiken, utan det är tekniken och industrialiseringen, som har givit oss ökade resurser. Vad som har inträffat är emellertid inte endast att den genomsnittliga reallönen har ökat kraftigt, utan vi har dessutom fått en betydligt jämnare inkomstfördelning. De lägre inkomstskikten har erhållit inte endast sin andel av den växande standarden utan en ökad del av inkomsten.

Docent Ragnar Bentzel har belyst

detta i en avhandling om inkomstfördelningen i Sverige. Han påvisar bland annat, att den maximala utjämningsprocenten, som anger hur stor del av samtliga inkomster som skulle behöva flyttas från de högre inkomsttagarna till de lägre för att alla skulle ha lika inkomster, utgjorde år 1935 37 procent men 1948 endast 28 procent. Här har alltså skett en betydande utjämning, och den har naturligtvis fortsatt även efter 1948. Docent Bentzel har också undersökt hur stor del av den inkomstutjämning, vilken ägt rum sedan början på 1930-talet, som beror på skatte- och socialpolitiken och hur stor del som kan hänföras till förändringar av förvärvsinkomsterna. Denna utjämning kallar han automatisk. »Det har konstaterats», skriver han, »att den mellan 1935 och 1948 inträffade inkomstutjämningen huvudsakligen kan sägas vara automatisk och endast i relativt liten omfattning — kanske till en fjärdedel — kan hänföras till ökad skattepolitisk utjämning.»

Det är tydligt att om den inkomstutjämning, som uppnåddes genom skatte- och socialpolitiken under perioden 1935—1948 inte var av särskilt stor betydelse, så bör den ha betytt ännu mindre i fortsättningen. Ju högre reallönen blir och ju längre den automatiska inkomstutjämningen går, desto svårare blir det att åstadkomma en ytterligare utjämning genom socialpolitik, bekostad med progressiva skatter. Man kan säga att när socialpolitiska åtgärder innebär att en skattebetalare med en genomsnittlig industriarbetarinkomst själv får betala förmånerna i form av skatter, då har socialpolitiken förlorat det mesta av sin inkomstutjämnande effekt. Detta påstående är emellertid riktigt endast om man syftar på hela befolkningsgrupper, ty man kan inte höja standarden för exempelvis industriarbetarna som grupp betraktade genom mera socialpolitik och högre skatter. Men om man ser på de enskilda

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

individerna inom gruppen, är det obestriddligt att socialpolitiken kan ha en viss utjämnande effekt, en utjämning som behövs även i ett samhälle med hög standard.

Det påstås ibland i propagandan att vi alla själva får betala för de förmåner vi får. Detta påstående är givetvis oriktigt. En människa som har oturen att ofta vara sjuk får naturligtvis under sitt liv betydligt mer i sjukersättning än vad hon betalar in till sjukkassan, medan däremot en människa som nästan alltid är frisk får betydligt mindre. Inom sjukförsäkringens ram sker här alltså en inkomstfördelning mellan sjuka och friska, och detta gäller även om de andra stora socialförsäkringarna. Man kan också säga, att de sämst ställda i samhället får en lyftning genom sociala åtgärder. Den sortens utjämning kommer säkerligen att behövas även i fortsättningen, men däremot blir det inte möjligt att lyfta hela befolkningsgrupper genom socialpolitik och progressiv beskattning. Man gör sig ibland stort besvär med att bevisa, att en barnfamilj själv under sin livstid får betala det barnbidrag den har erhållit. Jag är litet skeptisk mot dessa uträkningar, ty vi har ju ändå ensamstående och familjer utan barn, som också betalar skatt till barnbidrag, och därför måste här ske en utjämning inte bara mellan olika perioder i barnfamiljens liv utan också mellan barnfamiljer och barnlösa. Det kostar att ha barn, och en barnfamilj tvingas naturligtvis att leva på en lägre standard än en familj utan barn i samma inkomstläge.

I direktiven för utredningen heter det att barnbidragen bör prövas i sitt sammanhang med skattepolitiken. Här kan jag bestämma. Jag tror att frågan om barnbidragen bör ses som en skattefråga. Det finns ett stort antal människor som ställer sig kritiska till de kontanta barnbidragen och sympatiserar med förslaget om att ta bort barnbidraget för första barnet. Ett barn bör

föräldrarna kunna klara själva, menar man. Och de äldre säger: »Vi fick försörja våra barn själva utan hjälp av staten. Skall inte de som nu är unga och har bättre inkomster än vi hade kunna klara ett barn utan hjälp av det allmänna?» Resonemanget kan låta bestickande men man glömmar därvid att barnbidragen infördes i stället för skatteavdrag. De är närmast att betrakta som en återbäring av skatt, en återbäring som är fullt motiverad eftersom barnfamiljerna har sämre skatteförmåga än barnlösa i samma inkomstläge. Om man därför försöker undgå en skattehöjning genom en kraftig prutning på barnbidragen så släpper man i själva verket fram höjningen men låter den bäras av barnfamiljerna. Metoden att rädda oss undan en skattehöjning genom att ge den ett annat namn och låta den drabba barnfamiljerna verkar inte särskilt lockande.

Det brukar inte utan rätt framhållas att de höga statsutgifterna innebär att den enskilde själv får förfoga över en alltför liten del av sin inkomst. Detta argument kan ha en viss bärkraft men kan emellertid inte med framgång användas mot barnbidragen. Skatteuttag till barnbidrag innebär visserligen att barnlösa får mindre att själva förfoga över. Men i stället får barnfamiljerna mer att själva använda efter fritt val. Det kan ju inte heller gärna göras gällande att en omfördelning av barnkostnaderna innebär en belastning på samhällsekonomin.

Den befolkningspolitiska motiveringen för barnbidragen kan det också vara anledning erinra om. Det är så mycket större skäl till detta som vi som nästa punkt på föredragningslistan har en högermotion om aktivare befolkningspolitik.

Om någon tror att socialpolitiken blir utan uppgifter i ett samhälle med hög levnadsstandard, så gör han sig säkerligen skyldig till ett misstag. Trygghetskapande åtgärder från samhällets sida

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

kommer att behövas i alla fall men socialpolitiken kan komma att utformas på ett annat sätt, och det är främst det problemet vi vill ha utrett. Det kan mycket väl tänkas att vissa åtgärder, som föreföll behövliga när de infördes, under nuvarande förhållanden snarast kan betecknas som ett rätt överflödigt plotter. Hjälpn ger i vissa fall ett så obetydligt tillskott till mottagaren att den inte står i rimlig proportion till det arbete som är förenat med förundersökning och prövning av ärendet. För närvarande utgår t. o. m. bidrag av storleksordningen 10—20 kronor, exempelvis vissa resebidrag, efter prövning av vederbörandes ekonomiska ställning. Det är ingalunda otroligt att administrationskostnaden är lika stor som bidragsbeloppet. Att låta personalen inom socialvården syssla med att handlägga ärenden om bidrag, som är så obetydliga att de egentligen inte betyder någonting för mottagaren, är slöseri med deras arbetskraft.

Vid en omprövning av socialpolitiken bör man också fråga sig om det i ett samhälle av den typ vi nu har är motiverat att subventionera vissa konsumtionsvaror. Åtgärder avsedda att stimulera viss konsumtion, som betraktas som livsviktig, kan vara befogade i ett samhälle, där stora delar av befolkningen befinner sig på en hälsovådligt låg standard beträffande exempelvis livsmedel, kläder och bostäder. I ett sådant samhälle kan det vara ett allmänt intresse att de otillräckliga resurserna i första hand användes just för dessa viktiga ändamål.

Livsmedels- och klädstandarden i vårt land torde numera vara så hög att en ståtlig subventionering för att stimulera till ökad konsumtion av dessa varor synes vara helt omotiverad.

Vad bostadsfrågan beträffar är det däremot mera tveksamt, om standarden redan nu kan bli betryggande utan stimulans från det allmänna. Det är inte endast fråga om familjernas hyresbetal-

ningsförmåga utan även om bostadsvanor och villighet att använda tillräckligt stor del av inkomsten till bostad. Först när innehavet av en god bostad betraktas som en förstahandsangelägenhet kan man med säkerhet vänta sig att barnfamiljerna inte låter hyreskostnaden skrämma sig till att bo i undermåliga lägenheter. Bidrag till barnfamiljernas bostadskostnader är därför motiverade tills vidare i väntan på att bostadsvanorna ändras, särskilt som dessa bidrag bör medverka till en snabbare förskjutning av dessa vanor. Denna bidragsform är emellertid besvärlig att administrera, inte minst för kommunerna, och man kan mycket väl tänka sig att den i en framtid skall kunna avvecklas. Denna avveckling bör emellertid ske försiktigt, exempelvis genom att man inte höjer inkomstgränserna på grund av reallönestegringen. På detta sätt kommer bidragen att kvarstå för de sämst ställda familjerna. Det stöd som skall utgå till barnfamiljerna kan i stället ges genom kontanta barnbidrag, skatteavdrag eller hjälp till utbildning.

De sammanlagda utgifterna för sociala ändamål torde för såväl stat som kommun för närvarande närma sig sex miljarder kronor per år. Det kan då vara befogat att ställa frågan: Använder vi verkligen dessa pengar på bästa sätt? Den frågan är angelägen inte minst därför att vi behöver ökade resurser för att upprusta eftersatta vårdområden och för att på ett effektivare sätt hjälpa enskilda människor, som trots våra sociala välfärdsanordningar lever under förhållanden som inte kan accepteras. Att det här inte är fråga om större grupper gör inte svårigheterna för de enskilda individerna mindre. Det är människor som är handikappade av olika anledningar, vissa långvarigt sjuka, alkoholsjuka, ungdomsbrottslingar m. fl. Anpassningssvårigheterna för dem som utskrivits från sinnessjukhus är också i många fall mycket stora och motverkar ofta ett tillfrisknande.

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

Det finns också andra grupper som har det svårt, exempelvis en del människor före folkpensionsåldern, oftast ensamstående kvinnor, och i det fall det rör sig om fränskilda är det känt att skilsmässorna ofta beror på att mannen varit alkoholist, vilket innebär att kvinnan redan före skilsmässan varit utsatt för en påfrestning utöver det normala. Det är i detta fall ofta fråga om en utslitning i förväg. Men det kan också vara svårigheter för andra ensamstående kvinnor. Att placera äldre kvinnor utan yrkesutbildning i arbetslivet är ofta mycket svårt, och det är ännu svårare om vederbörande dessutom har arbetsförmågan nedsatt på grund av vissa utslitningssjukdomar. Omskolning är här ofta otänkbar. Sjukförsäkringen erbjuder ofta inte någon hjälp för dessa kvinnor. På grund av långvarig sjukdom och åldersklenhet är de utförsäkrade eller också har de inte haft så stor arbetsförtjänst att de är berättigade till sjukpenning. Det är inte utan att de ensamstående kvinnorna är missgynnade. En gift kvinna kan få hustrutillägg om hon är över 60 år och mannen är pensionerad, men någon sådan utväg finns inte för ensamstående kvinnor. Här tror jag vi har en grupp människor som behöver effektivare hjälp än vi nu ger.

Andra exempel kunde också anföras. I gränsområdena mellan våra stora försäkringsformer finns människor vilkas problem liksom inte passar in i de lösningar vi åstadkommit, och det är dessa problem som nu måste angripas. Det kostar i många fall kanske inte så mycket pengar men det kräver arbete och intresse.

Direktiven har endast med ett par meningar snuddat vid det vi anser borde vara utredningens huvuduppgift nämligen att uppdraga riktlinjer för hur socialpolitiken bör utformas i ett samhälle av det slag vi nu har, som kännetecknas av stigande standard och fortgående inkomstutjämning. Direktiven säger heller ingenting om en sådan detalj inom

socialpolitiken som missbruk av sociala förmåner. Jag vill redan från början för att undvika missförstånd understryka, att jag inte tror att dessa missbruk har en sådan omfattning, att det betyder någonting väsentligt för det allmännas finanser. Men jag tror de är allvarliga ur en annan synpunkt. Socialpolitiken befinner sig för närvarande i viss motvind hos den allmänna opinionen. Om det är någonting som är ägnat att hos allmänheten bidra till att underblåsa en negativ inställning till socialpolitiken så är det exempel på påtagliga missbruk eller exempel på att människor, som inte har behov därav, i alla fall fått inkomst genom sociala bidrag. De som är intresserade av trygghetspolitikens bestånd och vill att den skall bygga på en bred allmän opinion borde därför framför allt vara angelägna om att vi skall kunna undvika missbruk av sociala förmåner så långt det är möjligt. En utredning om socialpolitiken borde inte alldeles förbigå denna sida av saken, men den finns tyvärr inte omnämnd i direktiven.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja säga att vad som nu behövs på det sociala området är inte att de politiska partierna tävlar med varandra om att utlova nya förmåner. Statens finanser är så ansträngda att detta måste undvikas, och vi måste vara återhållsamma med nya utgifter även här. Men de dåliga statsfinanserna får inte heller tagas som något slags undanflykt för oss när det gäller att hjälpa människor som verkligen har det svårt. Vad vi nu behöver är enligt min mening en radikalism på det sociala området, vilken innebär att man inte slår vakt om varje tidigare genomförd reform bara därför att den blivit en tradition men inte heller drar sig för nya åtgärder, om det visar sig att det moderna industrisamhället skapar problem som måste lösas i samverkan.

Jag har tyckt mig finna att socialdemokraterna ofta har rätt svårt att till-

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

ägna sig en dylik radikalism. Om den iakttagelsen är riktig, är den inte svår att förklara. Socialdemokratiska partiet har gjort en betydelsefull insats vid utformningen av den moderna socialpolitiken. Det finns ingen anledning att förneka det. Det faller sig därför måhända naturligt för dem som nu är verksamma att slå vakt om varje åtgärd som en tidigare generation socialdemokrater har medverkat till att genomföra, ofta under hårt motstånd från konservativa grupper.

Jag tycker att rätt mycket av den mentaliteten avspeglar sig i de direktiv som vi nu diskuterar. Man har varit ängslig för att säga någonting, som möjligen kunde tolkas som en kritisk syn på vissa företeelser inom vår socialpolitik. Socialministern förefaller vara mest angelägen att lugna dem som ingenting vill ändra. »Ni skall inte vara oroliga», menar han, »det blir i alla fall inte någon grundlig och djupgående översyn.»

Vi anser att om översynen verkligen skall bli effektiv får man inte göra detaljfrågor till huvudsak. Det måste i första hand klargöras, hur vår socialpolitik skall gestaltas i fortsättningen och vilka syften vi vill nå med det allmännas åtgärder. Och denna målsättning måste bestämmas med hänsyn dels till den ekonomiska situationen just nu, dels också till en bedömning av den framtida ekonomiska utvecklingen.

Jag vill inte påstå att direktiven direkt utgör något hinder för utredningen att arbeta ungefär efter dessa riktlinjer om den så vill, men jag påstår att direktiven sådana de nu är inte utgör någon garanti för att det verkligen blir en översyn av det slag vi tänkt oss.

Med anledning härav, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu förhandlingarnas ledning.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Riksdagens revisorer har i sin berättelse, som omprövades av statsutskottet och riksdagen 1957, framhållit att man borde se litet närmare på socialpolitikens utformning och tillämpning på vissa punkter. I sitt utlåtande nr 93 vid förra årets riksdag instämde statsutskottet i att det vore bra med en inventering av den förda socialpolitikens verkningar, trots att de flesta frågor som kan inrymmas under begreppet socialpolitik har varit föremål för så mycken översyn och så många kompletterande utredningar att knappast några bestämmelser är särskilt gamla. Utskottet förklarade ändå, att det skulle vara av värde att ha tillgång till så noggranna uppgifter som möjligt rörande socialpolitikens faktiska innebörd och verkningar. Därför ställde man sig i utskottet i princip positiv till tanken att en kartläggning och en analys av förhållandena borde komma till stånd, när Kungl. Maj:t ansåg tidpunkten här för lämplig.

Kungl. Maj:ts synpunkter på dessa frågor finns även redovisade på sidorna 23 och 24 i statsverkspropositionen, femte huvudtiteln, till innevarande års riksdag, och som herr Gustafsson i Skellefteå framhållit har det sedan också väckts motioner i ämnet. Den senaste motionen, som ligger till grund för den vid föreliggande utskottsutlåtande fogade reservationen, är en speciell folkpartimotion, som tillkommit för att ge uttryck åt att man på den kanten inte är riktigt nöjd med de direktiv, som Kungl. Maj:t utfärdat för här ifrågavarande utredning.

Efter de föredragningar som förevarit på avdelningen och den enligt min mening noggranna och systematiska genomgång av ärendet som ägt rum i utskottet har majoriteten emellertid förklarat, att om motionärerna inte menar något annat än vad som skrivits i motionen, så bör de mycket omfattande direktiv som utfärdats vara tillräckliga

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

för att tillgodose även reservanternas anspråk. För egen del har jag också uppfattat läget så, att när vi behandlade dessa frågor var utskottsmajoritetens ställningstagande ett uttryck för en strävan att vinna enighet i utskottet. Men jag måste bekänna att jag fick intrycket att reservanterna då inte var särskilt intresserade av att uppnå enighet i frågan.

Vi har konstaterat att det egentligen endast är högern som kräver en nedrustning på det sociala området, och man kan bara hoppas att inte de två andra partier, som finns företrädade bland reservanterna, nu börjat glida över på högerens ståndpunkt.

Reservanternas formulering i klämman, att man bör »dra upp riktlinjer för socialpolitikens principiella ställning i dagens och morgondagens samhälle», gör på mig ett mera pretentiöst intryck. Man kräver en utredning som måste bli mycket mera långtgående och säkerligen också mycket mera tidsödande. Redan den utredning, som nu har tillsatts och som har en mera begränsad uppgift än vad reservanterna vill att den skall ha, behöver säkert arbeta fem, sex år innan den blir färdig. Skulle utredningen få de uppgifter som reservanterna önskar, skulle det säkerligen ta ytterligare åtskilliga år, och under tiden sker det väl någonting.

Socialministern har sagt i direktiven, att han inte har för avsikt att ställa sig bakom någon socialpolitisk avrustning. Om reservanterna ytterst syftar till en socialpolitisk avrustning, vågar jag nog säga, att också samtliga socialdemokrater i utskottet vägrar att ställa sig bakom ett sådant krav. Om reservanternas formulering däremot avser en mera avgränsad utredning, ungefär av den omfattning vi önskar, så kommer vi att bli överens. Det är väl ingenting som hindrar att man genom en sådan kartläggning kommer fram till att man rekommenderar vissa justeringar. I direktiven uppmanas utredarna att studera

alla detaljer och undersöka vad man bör göra. Man skall föra en viss diskussion och klarlägga hela detta stora och viktiga område, och på grundval härav bör det sedan givetvis vara möjligt att vidta åtgärder.

För herr Gustafsson i Skellefteå var missbruket en av huvudsakerna i detta sammanhang. Han har emellertid — det noterar jag med tillfredsställelse — själv givit uttryck åt den uppfattningen, att man visserligen inte skulle göra så stora vinster, om man kunde komma ifrån dessa missbruk, men att alla vi som har ett levande intresse för socialpolitiken borde vara intresserade av att få bort missbruket. Jag instämmer helt och fullt med herr Gustafsson så långt i hans resonemang. Jag tror emellertid att vi på detta område aldrig kan komma ifrån missbruk; det är liksom någonting som hör dit. Detta får emellertid inte uppfattas på det sättet att jag menar, att vi inte bör eftersträva en ordning som kan förhindra missbruk. Ett visst parti — jag vågar väl säga att det är högerpartiet — har i sin propaganda mot den svenska socialpolitiken av i dag gjort stort nummer av en del fall av missbruk. Utredningen är oförhindrad att studera även denna fråga, och vi fick väl vid föredragningen det intrycket, att den ämnar göra det. Jag är personligen angelägen om att man tar upp några av de fall som förekommit i tidningspressen. Det skall nog då visa sig, att dessa beskrivningar innehåller överdrifter. I och för sig är inte heller dessa missbruk så fruktansvärda som man på vissa håll velat framställa dem. Men vi är som sagt angelägna att sådana saker också klargörs i dessa sammanhang.

Jag skall inte som herr Gustafsson ge mig in på någon analys av vad en förändring i levnadsstandarden kan betyda för den enskilda individen. Jag är fullt på det klara med att man med en viss rätt kan säga, att inte alla grupper i vårt samhälle kunnat hävda sig

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

och att det allttjämt finns eftersatta grupper. En av uppgifterna för denna utredning är ju att klargöra i vilken omfattning vi har eftersatta grupper och vilka de utgöres av. Jag vågar påstå att den utbyggnad av socialpolitiken som åstadkommits här i landet under socialdemokratiens ledning har fört med sig, att de eftersatta gruppernas antal undan för undan har reducerats. Men allttjämt finns säkert mycket att göra.

Jag vill inte fördjupa mig mer i detta ämne utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Det var med mycket stort intresse jag lyssnade till herr Gustafssons anförande för att av detta få klarhet i vad som låg bakom reservationen. Det framgick emellertid med all önskvärd tydlighet, att det inte låg så mycket bakom, eftersom herr Gustafsson kunde sluta anförandet med att slå fast, att de direktiv som kommittén fått att arbeta efter inte på något sätt utgör hinder för att man utreder det som reservanterna önskar få utrett. Herr Gustafsson ansåg sig dock kunna konstatera, att man saknade garantier. Men man kan väl aldrig garantera något om resultatet av en utredning, förrän den dag vi diskuterar utredningsresultatet!

Jag skulle, herr talman, i samband med behandlingen av detta utskottsutlåtande vilja kommentera tre punkter, nämligen för det första de socialpolitiska kostnaderna, för det andra talet om socialpolitiskt missbruk och för det tredje de eftersatta grupperna.

De socialpolitiska kostnaderna har ökat enormt de senaste åren, samtidigt som reallönerna och levnadsnivån har höjts. Det är ju i själva verket det som ligger bakom i varje fall ett par av de motioner med krav på utredning, som väcktes vid vårriksdagen: man vill ha en översyn av socialpolitiken på grund av

den höjda levnadsnivån i samhället, man menar att vi inte har samma behov av socialpolitik i våra dagar som tidigare. Jag vill ägna ett par funderingar åt denna fråga.

Har nu verkligen den höjda levnadsnivån inneburit ett minskat behov av socialpolitik? Det är klart att många svarar obetingat ja på den frågan. Jag föreställer mig emellertid att meningarna är delade bland reservanterna på den punkten. Svarar man ja på frågan, då föreligger naturligtvis ett minskat behov av socialpolitiska åtgärder. För egen del svarar jag nej på frågan. Den höjda levnadsnivån har nämligen inte på något sätt inneburit, att den enskilde kan erhålla en trygghet som är till fyllest.

Det lämpligaste tillvägagångssättet när man undersöker denna sak är enligt min mening, att man försöker klara ut vad den höjda levnadsnivån egentligen innebär, vad den i praktiken betyder för den enskilda människan. Är det inte så, att människorna nu har skaffat sig dyrare bostäder, dyrare utbildning åt sina barn och i övrigt bundit sig för fasta utgifter som är högre, tack vare att lönerna är högre? Lönen går med andra ord i våra dagar till sådant som vi numera betraktar som livets nödtröft: en god bostad, utbildning för barnen och mycket, mycket annat. Jag är också helt övertygad om att lönerna kan höjas väsentligt, och fortfarande är det väl så, att för många människor är anspråk som vi kan beteckna som rimliga ännu inte tillgodosedda. Fortfarande finns det många ting som den vanliga människan får avstå från trots den höjda reallönen. Den höjda reallönen har alltså omsatts i högre levnadsnivå. Detta betyder, att människorna inte har stort mycket mera pengar kvar av lönen nu än de hade tidigare.

Det finns de som säger att vi har för hög levnadsstandard. Oftast är detta sådana som själva har en standard som ligger skyhögt över den som de betecknar som för hög.

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

Men när lönen uteblir en längre tid på grund av att sjukdom eller arbetslöshet inträffar eller man råkar ut för olycksfall, är ju bekymren praktiskt taget lika stora nu som de var tidigare, och bekymren blir paradoxalt nog till synes större och besvärligare i våra dagar: löntagarnas fasta utgifter är större, hyrorna är högre och allting är dyrare.

Detta har ju f. ö. påverkat socialpolitikens utformning, varom vi alla varit ense. Vi har ju i stort sett varit ense om att när man blir arbetslös, skall man få ersättning i förhållande till den uteblivna inkomsten. Likadant är det när sjukdom berövar en medborgare lönen: då får han ersättning i förhållande till den uteblivna lönen, och sak samma är det vid olycksfall.

Håller vi fast vid denna princip, och det tycks ju ändå majoriteten göra, då får vi räkna med att utgifterna för socialpolitiken kommer att öka, och öka i takt med den socialpolitiska utvecklingen. Vad som överraskar är den förvåning människor lägger i dagen inför de stegrade kostnaderna för socialpolitiken, mot bakgrund av den utformning av socialpolitiken, varom praktiskt taget alla i riksdagen varit ense.

Självfallet är det så, herr talman, att socialpolitiken påverkas av förhållandena i samhället. Det finns ingen som kan se in i framtiden och följaktligen ingen som med bestämdhet kan avgöra, hur man i framtiden skall utforma socialpolitiken. Lika fullt kan man göra vissa, ganska bestämda antaganden. Den del av socialpolitiken som jag berört, alltså den som avser att kompensera utebliven inkomst, kommer säkert att dominera. Även framgent blir detta själva grunden för socialpolitiken.

Det är riktigt som påpekats av herr Gustafsson i Skellefteå och flera andra, att de generella förmånerna inte alltid ger den hjälp som den enskilda människan behöver. Ingen har väl någon annan mening än att framtidens socialpolitik, med den nuvarande trygghets-

skapande socialpolitiken som grund, kommer att utvecklas så, att man i mycket större utsträckning ägnar sig åt vad vi kan kalla den individuella människovården. Kommittén får säkert många tillfällen att fundera över dessa ting. Jag kan helt enkelt inte tänka mig, herr Gustafsson i Skellefteå, att kommittén kan komma förbi dem, om nämligen kommittén skall handla efter sina direktiv: den skall ju utreda socialpolitikens lämpliga utformning. Dessa bekymmer behöver herr Gustafsson i Skellefteå följaktligen inte ha.

Jag kommer därefter till talet om missbruk. Jag tror det är en angelägen uppgift för kommittén att undersöka, hur mycket det ligger i talet om att de sociala förmånerna missbrukas. Denna sak har ju ändå fått ett enormt utrymme i den socialpolitiska diskussionen, och jag vågar påstå att herrarna inte gör allt för att åvägbringa jämvikt på detta område. Det finns många människor som lever i den föreställningen, att sociala förmåner utnyttjas otillständigt. Naturligtvis skall allt missbruk bekämpas — därom kan bara råda en mening. En person som orättmätigt tillskansar sig en social förmån skall självfallet behandlas som alla andra som begår brottsliga handlingar. Jag tror emellertid att diskussionen skulle vinna i klarhet, om man redde ut vad man egentligen menar med missbruk. Det är ju så att många människor betraktar vissa sociala förmåner som onödiga. Exempelvis generella bostadsbidrag och allmänna barnbidrag anses ju av vissa vara överflödiga, och då vill man gärna förväxla mottagandet av sådana bidrag med missbruk. Men när man talar om missbruk skall man väl ändå hålla sig till de människor som orättmätigt tillskansar sig sociala förmåner — detta är missbruk.

Herr Åkerström har varit inne på frågan om hur omfattande detta missbruk egentligen kan vara. Jag rekommenderar kammarens ledamöter att gå

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

igenom de sociala utgifterna punkt för punkt och se på de olika socialförmåner som kan utgå till en medborgare på hans väg från vaggan in i ålderdomen. Man skall då strax komma underfund med att de största posterna går fria från misstankar om missbruk. Förmåner som sjukvården, barnbidragen och ålderdomspensioneringen kan ju helt enkelt inte missbrukas, och dessa utgör huvudparten av socialutgifterna.

Men hur stora är möjligheterna inom andra områden? Visst kan det förekomma att människor orätmätigt tar ut ersättning från sjukförsäkringen, visst finns det människor som tar ut arbetslöshetsunderstöd utan att vara berättigade därtill och visst finns det människor som lurar skattemyndigheterna och därigenom orätmätigt skaffar sig bostadsbidrag. Jag tror emellertid att man ändå kommer fram till att reformernas utformning tillsammans med de kontrollåtgärder som vidtagits starkt begränsar möjligheterna till missbruk.

Det förefaller emellertid som om reservanterna uteslutande tänker på de behovsprövade förmånerna, och då är det angeläget att ta reda på i vilken omfattning socialförmånerna är behovsprövade. Socialhjälpen dominerar ju de behovsprövade hjälpformerna, men den representerar allenast två procent av de totala socialutgifterna.

Är det för övrigt säkert att de socialfall, som blir stora tidningsrubriker, i verkligheten kan rubriceras som fall av missbruk? Hur kan den utomstående med bestämdhet veta någonting om detta? Jag trodde, att om en medborgare lämnade uppgifter till socialnämnden rörande sin belägenhet, så stannade de uppgifterna hos socialnämnden. Jag trodde att det var omöjligt för någon annan än sökanden och nämnden att veta någonting om hjälpbehovet och den hjälp vederbörande fått. Jag trodde inte det var möjligt att på gator och torg basunera ut de uppgifter som medborgarna lämnar till ett socialt organ. Jag är så-

ledes inte alldeles övertygad om att de stora rubrikerna om sociala förmåner som missbrukas är med sanningen överensstämmande, ty man kan inte veta hela sanningen.

Den lösning på problemet som reservanterna tänkt sig är ju rätt lustig. Det heter att missbruk skall förebyggas och administrationskostnaderna nedbringas. Man skall alltså minska kontrollmöjligheterna samtidigt som man förebygger missbruk! Det vore intressant att få en redogörelse för hur man tänkt sig detta i praktiken. Jag vill för min del slå fast såsom min absoluta mening, att en utredning om missbruket är nyttig, ty den kommer utan tvekan att ge rätta proportioner åt detta tal, och det kan behövas.

Till sist, herr talman, bara några ord om de eftersatta grupperna. Alla politiker talar rätt ofta vid högtidliga tillfällen om eftersatta grupper. Jag är inte helt övertygad om att man alltid gjort klart för sig, vad man menar därmed. Vi var några stycken som härförleden motionerade i denna fråga. Vi hade klart för oss att visst finns det eftersatta grupper, men vi ansåg också att den mest näraliggande uppgiften var att få en kartläggning över detta område för att få veta vilka eftersatta grupper som finns och vilka problem de har — problem som de inte delar med andra medborgare. Kommittén har tagit ett initiativ som lovar mycket gott, när kommittén skall skaffa sig en uppfattning om de eftersatta gruppernas problem. De flesta handikappade medborgarna har egna intresseorganisationer. Dessa har naturligtvis stor erfarenhet av sina medlemmars problem och de känner också medlemmarnas önskemål. Nu har kommittén sagt att den skall låta de olika organisationerna redovisa sina erfarenheter och uttala sina önskemål. Redan i nästa vecka kommer kommittén att ta kontakt med en organisation för de vanföra i samhället. Organisationen kommer då att framlägga sina synpunkter på vad samhället har

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

underlåtit att göra för denna stora grupp av medborgare. Det är med tillfredsställelse vi hälsar detta initiativ från kommittén.

Direktiven till en utredning är alltid intressanta och det är dessa direktiv också. Men viktigast är väl ändå det resultat av kommitténs utförda arbete, som vi småningom får diskutera. I avvaktan på detta resultat, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Svensson* i Kungälv (s).

Herr **GUSTAFSSON** i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson sade att jag inte hade så mycket att anmärka mot direktiven, eftersom jag slutade med att säga att de inte utgjorde något hinder för kommittén att göra en utredning av det slag som vi vill ha. Är man nöjd med så litet som att direktiven inte utgör hinder för utredningen, kan nog dessa direktiv anses vara till fyllest. De är väldigt ordrika och handlar om allt möjligt, så det är nog inte svårt att finna täckning för en utredning om den vill syssla med nästan vad som helst.

Jag menade emellertid att vi skulle ha direktiv som utgör en *garanti* för att utredningen kommer att syssla med de viktiga problem som vi har lagt fram. Sådana är inte direktiven.

Både herr Åkerström och herr Bengtsson har varit inne på frågan om missbruket, och båda anser att detta är en viktig sak som bör utredas. Om denna sak står ingenting i direktiven.

Herr Bengtsson säger vidare att han inte anser att den höjda levnadsnivån har betytt minskat behov av sociala åtgärder. Det anser inte jag heller. En rätt stor del av mitt tidigare anförande upptogs av att påvisa att den höjda nivå inte gör socialhjälp överflödigt, men

jag menade att det kanske blir nödvändigt att socialpolitiken får en annan form.

Herr Bengtsson fortsatte med att säga att det fortfarande finns många ting som den vanliga människan får avstå ifrån. Detta tyder nästan på att herr Bengtsson menar att vi med socialpolitiken skulle kunna lyfta den allmänna standarden hos befolkningen. Det tror inte jag. Den allmänna standarden skall lyftas genom ökad produktion och inte genom socialpolitik. Däremot kan man via socialpolitiken hjälpa dem som trots den höga standarden råkat i svårigheter. Den senare delen av herr Bengtssons anförande visade att han är av samma uppfattning.

För att återgå till frågan om missbruket skulle jag vilja säga att det inte bara är själva missbruket som folk lägger märke till utan även det förhållandet att en del människor får inkomstprovade bidrag utan att egentligen vara berättigade därtill. Detta har jag observerat särskilt i fråga om familjebostadsbidragen. Dessa bidrag har varit ytterst populära och det har varit lätt att tala om dem med folk. Men nu händer det ofta att någon pekar på ett fall där vederbörande fått familjebostadsbidrag trots att han haft så och så stor inkomst och haft bil, sommarstuga och allt möjligt. Vad beror detta på? Det beror på att man vid prövningen har gått efter inkomsttaxeringen, och detta har medfört eftersläpning. Vidare har prövningen tidigare skett vartannat år. Detta har alltså betytt att människor kan ha haft väsentligt ökade inkomster under tre, fyra år och ändå fått familjebostadsbidrag. Sådant har folk lagt märke till och det har gjort att den allmänna opinionen inte är lika positivt inställd till familjebostadsbidrag som tidigare.

Jag har nämnt dessa exempel för att visa att det är viktigt att undvika sådana här saker om man, som jag förut sade, vill ha socialpolitiken fotad på en verkligt bred folkopinion.

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara fästa herr Gustafssons i Skellefteå uppmärksamhet på att det sista exemplet inte kan rubriceras som missbruk, eftersom det handlar om medborgare som erhållit en förman efter ett beslut helt i överensstämmelse med utfärdade bestämmelser.

Beträffande frågan om utredning av missbruket ber jag herr Gustafsson titta på direktiven som bl. a. innehåller att kommittén har sig ålagt att pröva varje uppslag till ökad effektivitet i fråga om socialpolitikens utformning och förvaltning. Det måtte vara en ganska lustig kommitté som inte med ledning av detta angriper de s. k. missbruksriskerna.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Ingenting här i världen är evigt bestående och givetvis inte heller grunden för socialpolitiken. I och med att det sker förändringar i inkomstfördelningen i samhället kommer givetvis tidigare betraktelsesätt att behöva omprövas. Utvecklingen av samhällsförhållandena har gjort att vi i dag inte har samma bakgrund till socialpolitiken, som vi hade för några årtionden sedan. Sådana krav på översyn av socialpolitiken, som nu har framställts, får därför inte — som dock tyvärr ofta sker — betraktas som ingrepp för att förminska socialvården i princip. En sådan tolkning är felaktig. En god socialvård bör väl utvecklas efter verkliga behov. Den är en absolut nödvändighet i ett välordnat samhälle.

Socialvård kommer alltid att behövas hur utvecklingen än blir. Även vid en aldrig så hög standard kan ingen människa skydda sig mot t. ex. arbetslöshet, mot olycksfall eller sjukdom, och man kan heller inte förhindra ett obevekligt åldrande. För vår del anser vi alltså, att kravet på en översyn av socialpolitiken ingalunda får, som tidigare påpekats, betraktas som ett krav

på avrustning av denna samhällets angelägenhet. Därför vill jag för vårt vidkommande vända mig mot och tillbakavisa den misstanke, som herr Åkerström för en stund sedan framkastade, att vissa andra partier var på glid mot högerens ståndpunkt i fråga om socialpolitiken. Vi tänker inte följa högern i dess avrustningspolitik. Våra krav på översyn avser en anpassning med hänsyn till den ekonomiska utvecklingen av vårdbehov och vårdformer.

Det är dock även nödvändigt att observera att socialvårdsbehoven kan genom denna ekonomiska utveckling förflyttas från grupper som tidigare har betraktats såsom det egentliga socialvårdsklientelet till andra grupper som förut inte har ansetts höra dit.

Från vårt håll har vi velat uttrycka det så att det allmänna i princip endast bör svara för en tillfredsställande grundtrygghet, och vad som därutöver önskas bör vara av frivillig karaktär. En fortsatt inkomstutveckling bland de s. k. »bredare folklagen» bör peka mot att en sådan grundtrygghet ges lika åt alla samtidigt som ett större ansvar för en påbyggnad överlämnas åt den enskilde. Behovsprincipen får alltså vara avgörande för ett samhälleligt ingripande utöver grundskyddet.

Det sociala momentet kommer i vissa fall att utsuddas vid tillämpningen av socialpolitiken. Felet ligger alltså inte bara i ett föråldrat betraktelsesätt, där verkligheten ridit ifrån den ursprungliga utgångspunkten utan även ofta i slentrianmässig tillämpning av föreskrifterna. Mest markerat framstår denna orättvisa vid fördelningen av samhällets insatser i samband med bostadsförsörjningen. De som ur socialvårdsynpunkt verkligen behöver en bättre bostadsstandard avskärs nu ofta genom mer eller mindre generella tillämpningsbestämmelser. Jag pekar särskilt på detta område, därför att man i direktiven säger, att det förefaller diskutabelt, huruvida man i en socialpolitik

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

i vanlig mening skall inräkna bostadspolitik. Man gör det vågade påståendet att i fortsättningen säga att därest man skall kalla bostadspolitik för socialpolitik, så skall väl även det stöd som utgår till jordbruket och annan småföretagsamhet också inrangeras bland socialpolitiken. Det är ett synnerligen vågat skrivsätt. Jag skall inte ingå i någon bedömning av jordbrukspolitikens förutsättningar och grunder jämförda med bostadspolitikens förutsättningar och ursprungliga grunder. Det var dock på det sättet beträffande bostadspolitik — jag ber att få uppehålla mig vid den därför att man här velat göra ett undantag — att utvecklingen på detta område ridit ifrån vad vad man ursprungligen avsåg, vilket kan vara ganska belysande för hur socialpolitiken kan komma på avvägar genom dessa tillämpningsbestämmelser.

Bostadspolitik har ju sin upprinnelse i den förslumning av bostäderna, som man upptäckte på 1930-talet. Den politik man sedan igångsatte fick namnet den sociala bostadsförsörjningen. Man strök under att det gällde en social åtgärd. Men även om man nu i våra dagar sanerar ett slumkvarter, så blir de moderna lägenheterna så dyra, att de människor som bort flytta dit ofta inte rår med kostnaderna för detta. Det som avskär dessa människor från detta är precis samma sak som stipulerar deras socialvårdsbehov, nämligen för låg inkomst, sjukdom, ålderdom etc. Där emot kan unga, friska och starka människor med goda inkomster nu ha ett övertag i konkurrensen om samhällets insatser för att bereda i socialt hänseende goda bostadsmöjligheter. Men dessa sistnämnda människor tillhör inte socialvårdsklientelet och borde med hänsyn därtill och till den ursprungliga avsikten inte ha detta övertag. Det är också upprörande att människor, som är bundna vid ett litet företag och har sin försörjning där, i många fall avskämmas från bostadsförbättring där-

för att deras berättigade krav sammankopplas med företagets vara eller icke vara. I många fall har dessa människor en mycket låg bostadsstandard, men de får vara med och betala till dem som har det bättre.

Socialvårdens motivering är väl ändå ursprungligen den — och med all rätt — att folkgrupper, som har låga inkomster och därför inte kan bidra till sin egen trygghet vid sjukdom och arbetslöshet eller i övrigt inte kan skaffa sig en människovärdigare tillvaro, bör erhålla samhällets stöd. Det är ett riktigt betraktelsesätt för socialvården. Tidigare har väl särskilt arbetargrupperna varit de samhällsgrupper som befunnit sig i en sådan ställning, att man hade underlag för att anlägga detta betraktelsesätt beträffande dem. Nu har emellertid andra grupper intagit platsen som de lägsta inkomsttagarna. Det gäller t. ex. vissa småföretagare, och bland dessa vill jag främst nämna småbrukarna. Deras inkomster är i dag i de allra flesta fall mycket låga, men de inrangeras nu bland de fria företagarna, och för den skull har de trots sina låga inkomster en sämre ställning ur social synpunkt än anställda med väsentligt bättre inkomstförhållanden. Detta gäller t. ex. rätten till sjukpenning, olycksfallsersättning, bostadsstöd m. m. Dessa människors inkomster räcker inte till för att de själva skall kunna skaffa sig den grundtrygghet som samhället bör ge alla, men ur social synpunkt kan intet berättigat undantag göras därför att de inte är anställda hos någon annan. Sådana folkgruppers ställning pekar därför enligt min mening på att en undersökning bör göras huruvida inte behovsprövningens principer bör tillämpas mera i socialpolitiken än vad som hittills har skett.

Jag vill i detta sammanhang också fästa uppmärksamheten på ålderstryggheten. Vi har ju därvidlag delade meningar om samhällets värdesättning av olika medborgares insatser i samhällets

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

tjänst under deras krafts dagar. Framför allt på åldersförsörjningens och bostadsförsörjningens områden är inkomstutvecklingen i färd med att skapa grundtrygghetsbehov åt folkgrupper, som åtminstone tidigare inte betrakades som det primära socialvårdsklientelet.

Med detta har jag försökt att i någon mån motivera vår syn på vissa framtida socialpolitiska problem som inte kan förbigås, om socialpolitiken även framöver skall innefatta vad vi vill tolka in i detta begrepp.

Beträffande utredningsdirektivens utformning och tolkning skall jag gärna för min del erkänna, att tolkningen naturligtvis i hög grad beror på vem som läser direktiven. Även om jag kanske finner vissa uttalanden i direktiven något opreciserade så vill jag för min del inte bestrida att det är möjligt att utläsa en positivare innebörd än vad som kanske framgår vid första påseendet. Vagt skrivna direktiv — det vill jag slå fast som en regel — behöver inte betyda en sämre genomförd utredning. Det är i sista hand viljan till mer eller mindre positiva insatser inom utredningen och dess ledning som skapar det slutgiltiga resultatet. Det förhållandet, att vi här i reservationen påtalat utformningen av motiven, bör i alla fall bli orsak till eftertanke hos dem som svarar för utredningens arbete, och detta påtalande kan måhända ha den effekten att tillämpningen av direktiven även inriktas på de synpunkter reservanterna anför. Då har ju reservationen i alla fall fyllt ett ändamål.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr ÅKERSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie använde, om jag uppfattade honom rätt, uttrycket behovsprövning, och det kunde fattas — jag gjorde det i alla fall —

så att han ville ge förord åt individuell behovsprövning. Socialpolitikens utformning, även om man har vissa schabloner och mera generella metoder, har ju ursprungligen fastställts utifrån behovsprincipen.

Om man menar, att man skall gå mera över till individuell behovsprövning, som t. ex. när det gäller mödrahjälpen, då stegrar jag mig av hänsyn inte minst till att det finns områden, där vi från socialdemokratisk sida alltid kommer att hålla på att någon individuell granskning icke skall behöva förekomma. Vad beträffar exemplet mödrahjälpen har dessutom försöket att skapa rättvisa och kontrollera att det inte blir något missbruk lett till en oförsvarlig kostnad för handhavandet av denna verksamhet, vilket i sin tur kan åberopas av en del människor som skäl för att mödrahjälpen skall avskaffas.

När herr Hansson i Skegrie var inne på frågan om direktiven sade han något, som i sak innebar att han kunde ha avstått från att yrka bifall till reservationen, nämligen att var man villig att läsa såsom man bör läsa — jag tolkar honom litet fritt — fanns i direktiven allt vad reservanterna kräver. Varför skall man då sluta med att yrka bifall till reservationen?

Herr Bengtsson i Varberg har citerat ett stycke i sin replik till herr Gustafsson i Skellefteå, och herr Gustafsson beskyller oss för att inte vilja vara med om en utformning av direktiv för en sådan utredning av hänsyn till att vi inte är beredda att ta tillräckligt radikala grepp på detta område. Vad är radikalism i detta sammanhang? Jag kunde läsa upp dessa direktiv i sin helhet för att kammarens ledamöter skulle få klart för sig, att reservanternas resonemang om vagheter och oklarheter och att vi tappat bort sådant, som skulle vara väsentligt, är ogrundade, men jag avstår från det. Jag citerar i stället, herr Gustafsson i Skellefteå, vad

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

som står på sidan 4: »En undersökning om socialpolitikens nuvarande innebörd bör därför även avse verkningarna och ändamålsenligheten av gällande regler för inkomstprövning av sociala förmåner. Övriga inslag i en allmän behovsprövning bör också diskuteras i sammanhanget.» Det borde räcka.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag för min del framställde inte något generellt krav på individuell behovsprövning. Det var ganska typiskt för herr Åkerström att ta fram ett område, där man kanske inte bör ha sådan. Jag begär i stället att få ställa denna fråga till herr Åkerström: »Anser herr Åkerström att det är väl beställt nu i fråga om behovsprövningen på bostadsbyggandets område, där en människa, därför att han har för liten inkomst och följaktligen är i sådana omständigheter, att han borde ha stöd av socialvården, utestänges från möjligheten att få en ordentlig bostad, medan däremot den, som har tillräckligt höga inkomster — de kan vara hur höga som helst — och inte behöver detta socialstöd är prioriterad och har ett övertag?» Det är på sådana områden jag menar att man bör överväga att sätta in behovsprövning på ett annat sätt.

När det gäller att läsa direktiven förhåller det sig väl så med allt som är skrivet i den vägen, att man kan läsa det åtminstone på två sätt: både positivt och mera negativt. Vi på reservanternas sida har närmast menat, att man skall läsa dessa direktiv med en positiv inställning, vilket vi inte är säkra hade blivit gjort, om man inte sagt till.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Åkerström ställde den frågan till mig vad jag menade med »radikala grepp». Det talade jag om redan i mitt första anförande. Radikalism

i socialpolitiken innebär enligt min mening, att man inte slår vakt om allt vi har på det sociala området på grund av vana och tradition men inte heller drar sig för nya åtgärder, om industrisamhället kommit med nya problem, som måste lösas i gemenskap. Jag tror, att det är en rätt god definition på vad jag menar med radikalism på det sociala området.

Herr Åkerström slutade med att citera en mening ur detta långa utlåtande som skulle tyda på att man mycket väl kunde utreda vad vi vill ha utrett. Jag känner mycket bra till denna mening. Det finns t. o. m. ytterligare två meningar, som herr Åkerström skulle ha kunnat citera och som talar i samma riktning. Det stencilerade exemplar av direktiven som jag fått omfattar 16,5 sidor, och i detta långa aktstycke är ungefär tre meningar insmugglade, som talar om det som borde vara utredningens huvuduppgift. Jag tycker, att det är ett ganska besynnerligt sätt att skriva direktiv. Skall man använda den metoden i fortsättningen, måste utredningarna lära sig att läsa direktiv på ett speciellt sätt för att veta vad de skall ägna sig åt.

Herr ÅKERSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Om det nu finns ledamöter av denna kammare, som har svårt att begripa vad de läser, behöver inte det innebära, att man har fått stöd för påståendet, att direktiven är vaga, oklara och mindre lyckat utformade. Svaret på herr Hanssons fråga låg i vad jag citerade. Vi har anslutit oss till detta. Tillåt mig att läsa upp det en gång till, så att det får avlyssnas och inte bara läsas av vederbörande: »En undersökning om socialpolitikens nuvarande innebörd bör därför även avse verkningarna och ändamålsenligheten av gällande regler för inkomstprövning av sociala förmåner. Övriga inslag i en allmän behovsprövning bör också diskuteras i sammanhanget.»

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Herr Gustafsson i Skellefteå och herr Hansson i Skegrie har redan rätt utförligt utvecklat reservanternas motivering. Jag lyssnade med mycket intresse på vad de sade, särskilt nu senast på herr Hanssons i Skegrie anförande. Jag konstaterade att han började med att säga att hans parti inte under några förhållanden kunde tänka sig gå på samma linje som högern. Men när jag sedan lyssnade till vad han hade att säga hade jag svårt att finna, att man därav kunde utläsa några större motsättningar mellan hans och i varje fall min uppfattning om hur socialpolitiken skall vara beskaffad. För att vara alldeles uppriktig tyckte jag att herr Hanssons anförande var ett riktigt bra högeranförande och jag skulle gärna vilja engagera honom som talare i dessa frågor.

Bakom det hela ligger nog egentligen att när man från andra partiers sida talar om högerns ståndpunkt till socialpolitiken, så är det en vrånbild av denna ståndpunkt som man talar om och inte den ståndpunkt som högern verkligen intar. Detta utgör enligt min mening ett mycket gott skäl för att det inom utredningen kommer till stånd en ordentlig diskussion, så att man på olika håll möjligen kan komma till litet bättre klarhet om vad den ena och andra riktningen avser med begreppet socialpolitik och vad de åsyftar med de åtgärder som vidtagits på området.

I reservationen finns det några ord som enligt min mening på ett ovanligt klart och bestämt sätt markerar vart man här vill komma. Reservanterna säger att man synes »i direktiven inte tillräckligt ha beaktat den enligt utskottets mening grundläggande frågan hur en human och rationell socialpolitik skall utformas i ett samhälle med stigande levnadsstandard och fortgående inkomstutjämning. Man bör även undersöka huruvida vissa under andra samhällsekonomiska betingelser genom-

förda bidragstyper kan utgå och åtgärderna i stället koncentreras på nu eftersatta grupper». Om detta har man från centerpartiets, folkpartiets och högerns sida varit överens. När vi sedan kommer fram till diskussionen av de olika åtgärderna, skall det säkerligen befinnas att det råder vissa åsiktsskillnader mellan herr Gustafsson, herr Hansson och mig. Vilka av oss som kommer bäst överens och vilka som kommer sämst överens i denna diskussion, är det väl för tidigt att nu yttra sig om. Vad det gäller är att man bör undersöka hur det förhåller sig med dessa saker.

Nu säger herr Åkerström att reservationen bara beror på att man inte har velat komma överens och att direktiven redan ger möjlighet att ta upp alla dessa saker. Ja, jag har läst direktiven och jag måste säga att det på sätt och vis är synd att herr Åkerström inte gjorde allvar av sin hotelse att föredra dem in extenso inför kammarens ledamöter. Det skulle visserligen ha förlängt överläggningen med någon halvtimme, men det skulle kanske vara nyttigt att få direktiven återgivna i protokollet. Direktiven kan nämligen liknas vid ett stort allmänt smörgåsbord av det format som numera inte förekommer på några restauranger eller värdshus och där man tagit med allting, utan något system i presentationen. Det går sålunda, herr Åkerström, att utan minsta svårighet i direktiven hitta praktiskt taget allt vad man vill ha, liksom man på ett allmänt smörgåsbord kan få tag i både del ena och del andra. Men det är inte detta frågan gäller utan vad som är huvudsaken med den utredning som här skall företas, och detta kan man inte få fram i dessa mångordiga och tämligen oklara direktiv.

Vi på vårt håll känner en viss oro över vad det kan komma att bli av denna utredning, och vi gör detta delvis mot bakgrunden av den erfarenhet som man på sin tid hade då det gällde socialvårdskommittén. Denna kommitté

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

satt mycket länge. Den gjorde en mängd nyttiga utredningar och lade fram en rad intressanta förslag på särskilda punkter. Men den ursprungliga uppgiften, att åstadkomma en bättre systematisering av socialvården, blev utredningen till stor del förhindrad att fullfölja just därför att man slängde till utredningen det ena detaljuppdraget efter det andra.

Det är t. ex. fråga om hur socialvården skall organiseras och administreras, i vilken utsträckning man kan samordna förefintliga hjälpformer på ett sådant sätt att dessa blir mer effektiva och samtidigt drar mindre kostnader. Våra olika sociala reformer har tillkommit var för sig. Det har egentligen aldrig gjorts något försök att åstadkomma en ordentlig samordning av dem vare sig vid planläggningen eller administrationen. Detta är en uppgift som socialvårdskommittén ursprungligen skulle ha fullgjort men som den inte fick tillfälle fullgöra och som en utredning sådan som den nu aktuella borde kunna ta sig an.

Jag kommer sedan till det nya läge som reservanterna talar om och som herr Hansson i Skegrie också ingående uppehöll sig vid och vilket motiverar att man ändrar inställning även till redan befintliga bidragstyper. Det säges i utredningsdirektiven att statsrådet för sin del inte vill vara med på »en s. k. radikal omprövning av socialpolitiken, varvid åsyftas en kraftig nedskärning av samhällets socialpolitiska åtaganden. Någon socialpolitisk nedrustning har jag för min del inte för avsikt att ställa mig bakom. Trots den omfattande reformverksamhet vi bedrivit finns det alltså i viss utsträckning otillfredsställda behov av den art, att de bör tillgodoses med samhällets bistånd. Valförspolitiken måste alltså fortsätta. En återgång till svunna tiders otrygghet för grupper och enskilda kan inte komma på tal». Ja, detta är ju sådant som alla kan vara överens om och som inte vän-

der sig mot någon här i landet befintlig riktning. Var finns den som skulle vilja återgå till gamla tiders otrygghet? I varje fall lär det inte här i kammaren finnas någon som skulle vilja göra detta.

Däremot kan man, när man läser direktiven, få det intrycket, såsom tydligen herr Hansson i Skegrie fått och möjligen även herr Gustafsson, nämligen att en hel del av hittills genomförda åtgärder betraktas såsom heliga, såsom någonting som över huvud taget inte får ruckas på. Om detta är innebörden, då skall utredningen enligt vår uppfattning — och jag tror även enligt reservanternas — just som herr Åkeström sade vara betydligt mer långtgående än man i så fall skulle kunna anse att den borde vara.

Jag lyssnade med stort intresse till herr Bengtsson i Varberg, som faktiskt gick in på en principdiskussion av socialpolitikens karaktär. Jag är ledsen att han nu är förhindrad att här närvara, men jag måste i alla fall svara honom med några ord.

Jag kunde inte känna mig lika imponerad som herr Bengtsson över det enastående i kommitténs grepp att inbjuda organisationerna till överläggningar. Det är väl en rätt självklar åtgärd. Jag har svårt att tänka mig någon kommitté här i landet som inte skulle börja sitt arbete med att höra intresserade organisationer.

Herr Bengtsson red på ordet missbruk. Han sade att om någon får bidrag som stämmer med gällande författningar, så kan detta inte vara missbruk. Men författningarna kan ju vara utformade så, att de ger anledning till bidrag som vi i princip inte anser böra utgå, såsom herr Gustafsson exemplifierade.

Herr Bengtsson undrade också hur utomstående kunde veta något om eventuella missbruk, då ju socialärendena är hemliga. Jag fick uppfattningen att han menade, att han som sitter i en socialnämnd vet om hur det ligger till,

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

men att vi andra som inte sitter i en sådan nämnd inte ens skulle få tala om saken. I den mån det är fråga om missbruk, blir naturligtvis principen om hemlighållande inte längre giltig. Förekomsten av missbruk måste få komma till offentlighetens kännedom, i bästa fall utan att man nämner namnet på den det gäller.

Det allra intressantaste och samtidigt det egendomligaste i herr Bengtssons anförande var hans förklaring, att behovet av socialpolitiska åtgärder av bidragstyp ökar allteftersom levnadsstandarden stiger. Ju högre inkomsten blir desto större inkomst skulle ersättas vid inkomstbortfallet. Jag kunde inte riktigt förstå av herr Bengtssons anförande om det enligt honom över huvud taget finns någon övre gräns eller om det vore en socialpolitisk uppgift även att ersätta låt oss säga ett statsråds inkomstbortfall, om han blir arbetslös. I varje fall tydde ingenting i herr Bengtssons resonemang på att han räknade med någon som helst gräns. Här finns en principiell meningsskiljaktighet. Jag för min del menar att det är socialpolitikens uppgift att garantera en miniminivå som alla skall ha. Jag tror att det är riktigt att denna miniminivå inte en gång för alla är bestämd utan att den bör förändra sig allteftersom samhället utvecklas. Men detta betyder inte att det är en socialpolitisk uppgift att ersätta varje inkomstbortfall, på vilken nivå det än inträffar. För jordbrukarnas del har man absolut inte följt den principen, att varje inkomstbortfall skall ersättas. Om den allmänna inkomstnivån stiger och mer och mer avlägsnar sig även från den miniminivå man nu anser vara rimlig, måste folk i större utsträckning än tidigare kunna klara också riskmomenten i tillvaron själva utan att samhället griper in. Det är nog så det förhåller sig och inte tvärtom så, att den stigande inkomstnivån medför ständigt ökade krav på socialpolitiken.

I utredningsdirektiven fästes mycket stort avseende vid en distinktion mellan sådana former av socialpolitik som avser personlig omvårdnad och sådana som avser ekonomiskt bistånd. Teoretiskt bör naturligtvis denna distinktion iakttas, men i praktiken kan man inte alltid rätta sig efter den. De resurser vi har att röra oss med är trots allt begränsade. Oavsett vilken politisk riktning vi tillhör och oavsett om vi är oeniga om var gränsen bör dras — och det är vi förmodligen — är vi alla på det klara med att det måste finnas en gräns för socialpolitikens omfattning. Det måste träffas ett val mellan olika typer av sociala åtgärder.

Jag skall klargöra vad jag menar med ett litet exempel. Vi har nyligen höjt barnbidragen och ökat anslagen till ungdomens fritidsverksamhet. Samtidigt råder en skriande brist på platser vid våra ungdomsvårdsskolor. Det har framhållits av riksåklagarämbetet att situationen för ungdomsvårdsskolorna är fullkomligt förtvivlad. Begränsningen av anslagen till dessa skolor har delvis motiverats av statsfinansiella hänsyn. Jag skall inte på denna punkt gå in på vilket som är viktigare, att anslå medel till instruktörer i fritidsföreningar eller till ungdomsvårdsskolorna. Men faktum är att man har ansett sig ha råd att anslå pengar till instruktörer men inte har ansett sig ha råd att anslå erforderliga medel för att hålla ungdomsvårdsskolorna på önskvärd nivå. Är inte detta en situation som verkligen ger anledning att tänka efter, om den fördelning vi nu gör är den riktiga eller om man i nuvarande läge kanske borde räkna med att sådana saker som ungdomens fritidsverksamhet skulle kunna bekostas på andra vägar, medan däremot ungdomsvårdsskolorna, som inte kan bekostas på annat sätt, vore en väsentligare uppgift för staten? Jag ställer frågan och jag är övertygad om att svaren bland reservanterna skulle bli olika. Man har an-

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

ledning att diskutera den frågan. Det är även skäl att ompröva avvägningen mellan de egentliga vårdnadsuppgifterna och de mera allmänna bidragsuppgifterna.

Jag tror, herr talman, att det finns en rad sådana frågor som verkligen behövs tas upp till allvarlig diskussion. Jag skall be att få sluta med att säga något om vart den diskussionen kan föra.

Ända till för några år sedan rådde här i landet ganska allmän enighet i de socialpolitiska frågorna. De reformer, som genomfördes, genomfördes i allmänhet under anslutning från alla större politiska grupper. Det berodde delvis på att det var reformer som var så klart nödvändiga, att man inte just kunde ha mer än en åsikt om dem, men också på att man under reformarbetets gång systematiskt arbetade på att få alla riktningar med under förberedelserna och att ta hänsyn till alla rimliga önskemål och synpunkter.

För närvarande har vi i de socialpolitiska spörsmålen återigen utpräglade motsättningar. Jag är inte övertygad om att detta är ett önskvärt tillstånd ur någon synpunkt. Bland annat medför det ett ömsesidigt misstänkliggörande. Man beskyller varandra för mindre aktning för människovärdet och de allmänna principer som ligger bakom de sociala åtgärderna. Det finns inte, tror jag, sådana grundläggande motsättningar mellan de olika riktningarna här i Sverige. Vi är överens om de allmänna sociala och mänskliga värderingarna. Meningsskiljaktigheterna gäller den praktiska tillämpningen. Det utredningsarbete som här nu är i fråga borde bland annat ha till uppgift att så ingående behandla de grundläggande principerna att vi å ömse håll kunde bli medvetna om och göra allmänheten medveten om vad vi är överens om och var meningsskiljaktigheterna kvarstår. Detta skulle vara en viktig sanering av den politiska diskussionen här i landet.

Det skulle rensa luften och underlätta det praktiska arbetet på att bevara det välfärdssamhälle vi har — bevara det till rimliga kostnader och utan att fördenskull ha kvar sådant som numera är föråldrat.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om jag skall betrakta det som något slags artighet av herr Heckscher att inbjuda mig att tala för högern i dessa frågor. Jag fick nog den uppfattningen när jag lyssnade till herr Heckscher, att han i viss fall skulle kunna ge uttryck åt ungefär de ståndpunkter vi har i socialpolitiken. Om jag skulle ha talat så illa i detta ämne att jag kan bli förväxlad med en högerman, ber jag att få beklaga det. Herr Heckscher höll ett ganska hovsamt anförande här som på ett fördelaktigt sätt skilde sig från de signaler vi tidigare hört och sett i skrift från högern. Det beror kanske på att man på högerhåll har tänkt om i socialpolitiken. Har man närmat sig centerpartiets ställning i den frågan är det inte första gången som högern så att säga hoppar över på en linje som ursprungligen är centerpartiets.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om det är mycken idé att fortsätta diskussionen med herr Hansson i Skegrie om vem som bytt åsikter med vem. Det brukar inte vara särdeles fruktbart. Jag är alldeles övertygad om att jag inte får herr Hansson i Skegrie med som talare på några högermöten. Det vore en from förhoppning, som inte hade någon som helst verklighetsbakgrund, det är jag alldeles på det klara med.

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

Vad som är väsentligt här är — och detta kom fram både när herr Hansson och herr Gustafsson i Skellefteå talade och jag tror att det också kommer fram i den fortsatta debatten — att meningsskiljaktigheterna i dessa frågor i verkligheten inte alls är så stora och framför allt inte så principiella som man ibland vill göra gällande. Det är klart att vi har olika åsikter på särskilda punkter, och det är klart att vi inte alltid kommer att rösta på samma sätt i olika förslag som läggs fram. Detta betyder dock inte att vi står så förfärligt långt ifrån varandra när det gäller de grundläggande principerna. Jag måste dock bekänna att jag står ganska långt från den ståndpunkt som herr Ingemund Bengtsson i Varberg intog — om jag nu tolkade honom rätt och inte missförstod honom.

Jag vill ha sagt att det vore idé att även vid diskussionen om socialpolitiska spörsmål försöka komma ned till att undersöka vad vi är överens om och samtidigt undersöka vad vi är oense om. Detta bör denna utredning ha till uppgift.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Det här lilla kärleksknabbet mellan herr Heckscher och herr Hansson i Skegrie var väl egentligen ganska överflödigt. Alla här närvarande känner nämligen mer än väl till att de borgerliga är ense i sak när det gäller socialpolitiken och att det inte existerar en sådan skillnad som man här försöker konstruera för att söka upprätthålla vad man kallar en egen linje i denna fråga. Den gemensamma reservationen från de borgerliga visar ju, att vi nu har att göra med en kompakt borgerlig majoritet, som vill vrida klockan tillbaka på det socialpolitiska området. Tidigare försökte ju till och med högern att framställa sig som intresserad för vissa socialpolitiska åtgärder. Centerpartiet

följde med så gott det gick. Folkpartiet å sin sida har ju alltid försökt framställa sig som ett socialpolitiskt parti framför alla andra och har som bekant myntat den pretentiösa benämningen socialliberalismen. Den vackra attityden stod sig emellertid inte länge. Den sociala fernissan håller nu på att ramla av i stora flagor, och folkpartiet framstår i sin nakenhet som ett renodlat storfinansens parti vid sidan av högern.

Folkpartiets motion från i våras om socialpolitiken bär sannerligen syn för sägen. Fortsättning följde vid B-riksdagen, och nu har hela borgerligheten samlats på folkpartiets linje. De direktiv som regeringen utfärdat för den socialpolitiska kommittén är inte tillräckliga för de socialpolitiska nedrustarna. De vill gå längre och förvandla kommittén till ett organ för sitt sociala bakåtsträveri.

Ett studium av folkpartiets motion från i våras visar att detta omdöme inte är överdrivet. I motionen hävdar man att standarden i vårt land undergått en så stark stegring, att hela socialpolitiken »ställts i ett nytt läge».

I stort sett anser de folkpartistiska motionärerna att de sociala stödåtgärderna bör inskränkas till att gälla arbetslöshet och sjukdom. Folkpartiet är inne på en klar social nedrustningslinje då det gäller vad man kallar konsumtionssubventioner. Till dessa räknar motionärerna skolbarnsbespisning, bostadssubventioner av skilda slag, subventionerade rekreationsresor för barn och husmödrar m. m. Dessa socialpolitiska åtgärder måste enligt folkpartiet bli föremål för en omvärdering, vilket bara är en försiktig omskrivning av kravet att de bör slopas.

Ännu tydligare visar folkpartiet sitt rätta sociala ansikte, då det kommer in på finansieringen av socialpolitiken. Här uttalas: »De ekonomiska betingelser som huvuddelen av vår befolkning f. n. lever under innebär enligt vår

Kompletterande direktiv för utredningen om en allmän översyn av socialpolitiken

mening, att det nu finns goda förutsättningar för en ökad insats från den enskilde i form av avgifter.» »Härigenom», fortsätter man, »skulle samhällets socialvårdande uppgift mer än nu få karaktären av serviceåtgärd.»

I samma andedrag påstås att vissa generella subventioner, exempelvis bostadssubventionerna, kan ifrågasättas. Slutligen förklarar motionärerna att när pensionsfrågan blivit löst är de stora kostnadskrävande generella subventionernas tid förbi i svensk socialpolitik. Det skall, med andra ord, bli reformstopp. Här har man alltså folkpartiets nya giv i socialpolitiken. Tydligt har högerens reaktionära offensiv på området inte lämnat folkpartiet någon ro. Folkpartiet tävlar numera framgångsrikt med högern i socialpolitiskt bakåttsträveri. Detta bevisas inte minst av att högern ansett sig kunna acceptera folkpartiets linje, som går ut på att försämrade eller slopa de socialpolitiska förmånerna och att, i de fall där man inte sträcker sig så långt, socialpolitiken skall finansieras av dem, som kommer i åtnjutande av förmånerna. Det är folkpartiets försäkringstekniska linje från pensionsdebattens dagar som här går igen.

Jag kan berätta att under en budgetdebatt i Göteborgs stadsfullmäktige för icke så länge sedan framhöll folkpartiets ledande man, att tidpunkten nu var inne för att övergå till att de som kommer i åtnjutande av de förmåner samhället bjuder också skulle betala för dem.

Som motivering för folkpartiets linje anföres, att vi nu har en så hög standard i vårt land, att socialpolitiken måste omvärderas på det sätt jag här givit några provstycken på ur folkpartiets motion från i våras. Må det förlåtas mig, om jag säger att talet om den höga standarden i vårt land vittnar om en kompakt okunnighet om det verkliga läget. Det är därför som jag nu tänker sticka hål på den granna såp-

bubbla, som heter svenska folkets höga levnadsstandard.

Jag vill visst inte förneka att standarden i vårt land är högre än många andra länders, men däremot bestrider jag att antalet bilar, TV-apparater, kylskåp o. s. v. är en riktig värdemätare på den svenska standarden.

Uppgifter som jag inhämtat från Göteborgs stads statistiska byrå över inkomstfördelningen under 1957 visar ihålligheten i talet om det höga välståndet. Det finns i vårt land cirka 3 800 000 inkomsttagare. Av dessa hade i runt tal 2,5 miljoner inkomster som låg under 10 000 kronor om året. 2 miljoner hade under 8 000 kronor om året. Av företagarna hade 51 procent eller över hälften en årsinkomst som understeg 8 000 kronor och 65 procent inkomst under 10 000 kronor. Detta borde kunna ge en tankeställare åt de borgerliga reservanterna, som tydligen anser detta vara en sådan standard, att socialpolitiken skulle kunna nedrustas. Utan tvekan finns det tusentals småföretagare, som har behov av de både generella och andra stödåtgärder som socialpolitiken kan ge. Man kan här ställa frågan: Hur är det egentligen med damernas och herrarnas på den borgerliga sidan intresse för den stora kategorien småföretagare?

Låt mig så till sist också ange några siffror som rör de sambeskattade, vilka ju också brukar vara föremål för de borgerligas intresse.

13 procent av de sambeskattade, alltså fall där både man och hustru förvärvsarbetar, har inkomster som understiger 8 000 kronor om året och 20 procent under 10 000 kronor. Det bör noteras att dessa siffror avser den verkliga inkomsten utan andra avdrag än kostnader för intäkternas förvärvande.

Ja, så ser det svenska välståndet ut i statistisk belysning. Det är denna standard som de borgerliga anser vara så hög, att socialpolitiken kan omvärde-

ras. Men de siffror som jag här har anfört ur den officiella statistiken visar, att talet om den höga standarden från borgerlig sida när de attackerar socialpolitiken endast är ett svepskäl för det verkliga syftet, nämligen att i de rika skattebetalarnas och bolagens intresse nedrusta socialpolitiken och övervältra kostnaderna för dess finansiering på de små inkomsttagarna.

Herr talman! Med vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr B 74, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 107 nej.

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Införande av fem dagars skolarbetsvecka

§ 10

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr B 75, i anledning av väckta motioner angående befolkningsfrågan, och

nr B 76, i anledning av väckta motioner om sjuksköterskeskolornas inordnande i yrkesskolväsendet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11

Införande av fem dagars skolarbetsvecka

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr B 77, i anledning av väckt motion om utredning och förslag angående införande av fem dagars skolarbetsvecka.

I en inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Norling* väckt motion (I: B 76) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om vidgade direktiv till 1957 års skolberedning i syfte att få till stånd nödvändig utredning och förslag för införande av fem dagars skolarbetsvecka.

Utskottet hemställde, att motionen I: B 76 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **JOHANSSON** i Stockholm (k):

Herr talman! Utskottets hemställan i denna fråga står i underlig motsättning till remissinstansernas yttranden. Sedan vi väckt vår motion visade det sig ganska snart att detta var en fråga som satte färg på den offentliga debatten. På grund av arbetstidens fortskridande förkortning och införandet av femdagars arbetsvecka vid många arbetsplatser — visserligen ännu bara på sommaren — stod det klart för såväl målsmän som lärare att man i tid måste vidtaga åtgärder, eftersom vi inom något år kan befinna oss i den situationen, att föräldrarna har fria lördagar men

Den koncessionerade inrikes lufttrafiken

barnen då måste gå i skolan. Det förslag som framföres i vår motion fick därför ganska allmän anslutning, även om man givetvis betonade de svårigheter som föreligger med hänsyn till de stora krav som nu ställs på skolungdomens utbildning och möjligheter att få den återstående tiden att räcka till för skolarbetet.

Uppenbart var emellertid, att för många familjer skulle femdagarsveckan bli ganska illusorisk, om inte barnen samtidigt hade fritt på lördagarna. Jag konstaterar i dag att den främsta remissinstansen, nämligen skolöverstyrelsen, är helt överens med oss. Skolöverstyrelsen förklarar att man sedan länge har uppmärksammat frågan, att man redan 1955 började utarbeta en promemoria om arbetstidsförkortningens konsekvenser, att man redan satt i gång försöksverksamhet på två platser — jag tror att sådan verksamhet numera pågår på flera platser — samt att resultaten från dessa försök bör kunna utnyttjas, om en sådan utredning kommer till stånd som motionärerna föreslår. Skolöverstyrelsen vill sålunda att de påtalade problemen utredes, och att utredningen bör vara avslutad i god tid före den 1 januari 1960, då frågan blir aktuell för betydande kategorier medborgare. Man tillstyrker därför vårt förslag att 1957 års skolberedning skall få vidgade direktiv rörande denna fråga.

Även överstyrelsen för yrkesutbildning och målsmännen har understrukt frågans allvarliga karaktär, låt vara att ett par remissinstanser har förordat att man väntar en tid med utredningen. Med den utredningstakt vi har här i landet är det uppenbart att åtgärder, som måste föranleda så stora ändringar av kursplanerna och av skolans dispositioner i övrigt, inte kan vidtagas i sista stund. Vi har inte heller föreslagit någon ny utredning utan endast vidgade direktiv för den utredning som redan arbetar. Jag är övertygad om att denna fråga kommer att tvinga sig fram

— det har den för övrigt redan gjort — och vissa förberedande åtgärder är som nämnts redan vidtagna.

Herr talman! Det är närmast som en protest mot utskottets inkonsekvens som jag nu ber att få yrka bifall till vår motion.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Med hänvisning till vad utskottet anfört ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kamraren utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr B 78, i anledning av väckta motioner i fråga om uppskov med förändring till lägre skolform.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets utlåtande nr B 79, i anledning av riksdagens år 1957 församlade revisorers uttalande rörande anstaltsvårdades rätt till folkpension m. m.

§ 14

Den koncessionerade inrikes lufttrafiken

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr B 80, i anledning av väckta motioner angående den koncessionerade inrikes lufttrafiken i Sverige.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr DE JOUNGE (h):

Herr talman! I här föreliggande motion av herrar Cassel m. fl. angående den koncessionerade inrikes lufttrafiken påtalas bl. a. Linjeflygs prispolitik

på gotlandslinjen. Sålunda göres vissa intressanta jämförelser mellan flygpri- serna på inrikeslinjerna i övrigt och priserna på gotlandslinjen, varav fram- går att de senare ligger väsentligt över genomsnittet för riket i övrigt.

Jag vill i anslutning här till med nå- gra ord beröra den roll gotlandsflyget spelar för gotlänningarna och den pris- politik som bedrivits på linjen.

För gotlänningarna finns endast två medel för kommunikation med riket i övrigt, fartyg och flyg. Gotlänningarna saknar sålunda de billiga och snabba kommunikationsmedlen tåg, buss och bil, vilka befolkningen i övrigt allmänt kan anlita. I valet mellan flyg och tåg anlitar gotlänningarna numera, sedan flyget blivit ett riskfritt och säkert kom- munikationsmedel, i allt större utsträck- ning flyget, främst kanske på grund av den tidsbesparing de därvid gör men även för att undvika en tröttsam och ansträngande sjöresa.

Av resenärerna till och från Gotland transporterades sålunda år 1939 139 500 med båt och 1 700 eller endast 1,2 pro- cent av totala antalet med flyg. År 1955 var passagerarantalet med båt 194 000 och med flyg 52 000 eller 25 procent. Från detta år har båtpassagerarnas an- tal stadigt sjunkit såväl relativt som absolut sett, under det att flygtransport- erna fortsatt sin ökning i accelererad takt. Antalet passagerare med båt var sålunda år 1957 163 000 och i år t. o. m. oktober 152 000, och motsvarande an- tal flygpassagerare var 74 000 respektive 82 000. Däri är charterflyget inräknat. I år har sålunda flyget transporterat 35 procent av det totala antalet eller mer än var tredje resenär till och från Got- land. Fortsätter utvecklingen i samma takt kommer mer än hälften av alla pas- sagerare till och från Gotland att trans- porteras med flyg år 1965.

I flyghänseende intar Gotland också på det sättet en särställning i förhål- lande till riket i övrigt, att Visby flyg- plats ligger på tredje plats vad gäller

Den koncessionerade inrikes lufttrafiken

den inrikes passagerartrafiken med 31 000 passagerare under första halv- året i år. Endast Bromma i Stockholm och Torslanda i Göteborg ligger över. Att Visby flygplats med sitt ringa be- folkningsunderlag och uppland ligger så högt uppe på skalan visar med önsk- värd tydlighet det stora behov av fly- get som transportmedel som Gotland har.

I fråga om den på linjen bedrivna taxepolitiken må nämnas att en tur- och returbiljett år 1939 enligt taxan kostade kronor 67: 50, år 1950 110 och åren 1953 —1957 125 kronor. Sedan 10 år tillbaka har emellertid 15 procents rabatt all- mänt lämnats till gotlänningarna, varför det faktiska priset för deras del under senare år utgjort 107 kronor. I samband med ett allmänt slopande av rabatterna på de inrikes linjerna borttogs dock i våras rabatten på gotlandslinjen. Sedan från flera håll på Gotland framhållits att rabatten där givits så allmänt — man uppskattar det till omkring 60 procent av resandeantalet — att ett borttagande innebure en väsentlig taxehöjning, fast- ställde luftfartsstyrelsen ett till 117 kro- nor sänkt biljettpris för tur- och retur- biljetten på linjen.

I samband med frågan om rabatter- nas slopande fick jag tillfälle att sätta mig in i den av Linjeflyg förda taxepoli- tiken. Jag fann därvid att jag inte kunde godtaga det av luftfartsstyrelsen fast- ställda priset om 65 kronor för enkel och 117 kronor för tur- och returbiljett Stockholm—Visby såsom skäligt. Det innebar visserligen en sänkning med 7 procent av taxan, men jämfört med det för gotlänningarna allmänt gällande ra- batterade priset utgjorde det en höjning med över 10 procent. Vidare framgick det att inom landet i övrigt tillämpades ett genomsnittligt flygkilometerpris av cirka 23 öre med variation uppåt och nedåt på högst något öre, medan kilo- meterpriset på visbylinjen låg på 32 öre, eller alltså nära 50 procent högre än genomsnittet. Ej heller syntes bola-

Den koncessionerade inrikes lufttrafiken

gets argument, att den korta flygsträckan medförde högre pris på grund av de fasta kostnadernas större andel däri, bärande. Nackdelen med den kortare flygsträckan kompenserades nämligen mer än väl av den större turtätheten på linjen och planets högre beläggning jämfört med övriga flyglinjers. Jag kom på grundval härav fram till ett pris om 48 kronor för enkel och 86 kronor för tur- och retur såsom skäligt.

Den av bolaget tillämpade prispolitiken på linjen synes helt ha dikterats av bolagets faktiska monopolställning, där konkurrens saknades från såväl annat flyg som från bil, buss och järnväg. Då jag ansåg, att det inginge i den koncessionsbeviljande och taxefastställande myndighetens uppgifter att se till, att koncession icke utnyttjas till att utta högre priser än som är motiverade av kostnadsskäl, överklagade jag luftfartsstyrelsens beslut hos Kungl. Maj:t. Härtill bidrog även, att jag ansåg det ur lokaliseringspolitisk synpunkt vara ytterst önskvärt, att flygpriserna hölls nere, då därigenom bl. a. öns näringsliv får större möjlighet att konkurrera med fastlandets, och befolkningens känsla av isolering häves. Detta är ett villkor för att avfolkningen skall kunna hejdas.

Överklagandet har i dagarna lett till att Kungl. Maj:t upphävt luftfartsstyrelsens beslut i denna del och återförvisat målet till styrelsen för ny behandling i samband med en allmän översyn av taxorna i den reguljära inrikesluftfarten, vilken översyn angivits böra vara klar i god tid före införandet av nästa års sommarturlista. Kungl. Maj:t framhöll i sammanhanget särskilt, att Gotlandslinjerna syntes dels ha påförts kostnader, som inte till hela sitt belopp kunde anses uteslutande förorsakade av linjernas trafikering, dels också belastats med en något större andel av de gemensamma kostnaderna för bolagets trafikrörelse än som framstod som skäligt.

I statsutskottets utlåtande refereras

uttalanden från SAS' och Linjeflygs sida, att taxan på Gotlandslinjen sänkts med 7 procent, att den alltjämt kvarstående prisdifferensen mellan den kortare Gotlandslinjen och övriga linjer vore betingad av trafikföretagets högre fasta kostnader på denna linje samt att med hänsyn härtill det från gotländskt håll framförda kravet på ett lägre kilometerpris vore i rimlig utsträckning tillgodosett. Med hänsyn till vad här anförts har jag inte ansett mig kunna låta dessa uttalanden stå oemotsagda.

Då emellertid Kungl. Maj:t nu givit luftfartsstyrelsen i uppdrag att göra en översyn av inrikesflygets taxor och därvid särskilt beakta gotlandsflygets förhållanden, anser jag mig i avvaktan på resultatet av denna översyn inte nu böra framställa något yrkande om en särskild utredning i frågan. Den åt luftfartsstyrelsen uppdragna översynen torde i stället kunna anses innefattad bland de utredningar, vartill statsutskottet hänvisar i utlåtandets slut.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! Den föregående talaren har inte ställt något yrkande och följaktligen inte påyrkat någon ändring i vare sig utskottets kläm eller utskottets motivering. Från utskottets sida kan alltså inte finnas någon anledning att invända mot vad den föregående talaren anförde.

När jag nu har begärt ordet, är det emellertid av det skälet, att jag vill instämma i de synpunkter som anförts, i all synnerhet som jag i huvudsak framförde samma synpunkter vid statsutskottets behandling av denna motion, och också av det skälet, att jag redan i januari, när taxehöjningen företogs, framställde en interpellation till kommunikationsministern, vilken väl i sin tur medförde, att den föreslagna höjningen till 125 kronor sänktes till 117 kronor. Men vi var självfallet inte tillfredsställda med en så obetydlig sänkning.

Denna fråga om taxesänkningen är egentligen ett påhång till den motion vi nu behandlar. Motionen har ju inget yrkande beträffande taxorna, utan den saken ingår i motiveringen, men när nu utskottet föreslår, att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t, är det angeläget att till den skrivelsen också fogas en liten biljett angående gotlandstrafiken och flygtaxorna.

Jag vill begagna tillfället att säga också en annan sak; det är ju inte enbart flygpriserna vi sysslar med. 1945 beslöt riksdagen efter motioner från gotlandshåll, att en utredning beträffande sjötrafiken skulle verkställas. Så skedde också, och 1951 framlade vederbörande kommitté ett förslag, som ännu vilar, nu i en särskild kommittés sköte. Jag är tacksam för att den föregående talaren speciellt intresserade sig för flyglinjerna och flygtaxorna, och jag förutsätter också, att han i sin egenskap av ordförande i Gotlands handelskammare är lika angelägen att understryka sjötrafikens betydelse. Då 1951 års utredning framlade sitt förslag, möttes det inte av någon större entusiasm från handelskammarens sida. Den gången var visserligen inte den föregående talaren ordförande i handelskammaren, men han var ledamot av den. När nu riksdagen sänder över en skrivelse till Kungl. Maj:t, skulle jag bara vilja tillägga, att även beträffande sjötrafiken står numera gotlandsrepresentanterna eniga. Vi hoppas där på ett snabbt resultat. Den kommitté som sysslar med detta, har ju också lovat att inom den närmaste tiden framlägga förslag beträffande sjötrafiken mellan Gotland och fastlandet.

Överläggningen var härmed slutad. Utskottets hemställan bifölles.

§ 15

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr B 81, i anledning av väckt motion om uppflyttning i högre lönegrad av en

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

tjänst såsom förste taxeringsinspektör vid överståthållarämbetets skatteavdelning.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 16

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr B 13, i anledning av väckta motioner rörande vissa lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: B 170 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: B 233 av herr *Hjalmarson m. fl.*, vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte antaga ett vid motionerna fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § 1 mom. och 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

II) de likalydande motionerna I: B 171 av herr *Ohlon m. fl.* och II: B 232 av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande av en plan för fortsatt reformarbete på inkomstbeskattningens område.

Såvitt avsåg de likalydande motionerna I: B 170 och II: B 233 hade utskottet i detta sammanhang endast upptagit det yrkande, som ovan återgivits.

Utskottet hemställde

1) att de likalydande motionerna I: B 170 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: B 233 av herr *Hjalmarson m. fl.* om vissa lättnader i beskattningen av fysiska personer, i vad motionerna behandlats i detta betänkande, samt

2) att de likalydande motionerna I: B 171 av herr *Ohlon m. fl.* och II: B 232 av herr *Ohlin m. fl.* om en plan för fortsatt reformarbete på inkomstbeskattningens område,

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a) vid *punkten 1* (ortsavdrag för barnfamiljer och ändring i de statliga skatteskalorna)

1) av herrar *Hagberg, Magnusson* i Borås och *de Jounge*, vilka — under hänvisning till innehållet i de likalydande motionerna I: B 170 av herr Ewerlöf m. fl. och II: B 233 av herr Hjalmarson m. fl. — ansett, att utskottet under punkt 1) bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till nämnda motioner antaga det vid motionerna fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 8 § 1 mom. och 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

2) av herrar *Spetz, Söderquist, Gustafson* i Göteborg och *Stenberg*, utan angivet yrkande;

b) vid *punkten 2* (utarbetande av en plan för fortsatt reformarbete på inkomstbeskattningens område)

1) av herrar *Spetz, Söderquist, Gustafson* i Göteborg och *Stenberg*, vilka — under hänvisning till innehållet i de likalydande motionerna I: B 171 av herr Ohlon m. fl. och II: B 232 av herr Ohlin m. fl. — ansett att utskottet under punkt 2) bort hemställa, att riksdagen med bifall till nämnda motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande av en plan för fortsatt reformarbete på inkomstbeskattningens område;

2) av herrar *Hagberg, Magnusson* i Borås och *de Jounge*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Riksdagen har här att behandla en av högerpartiets partimotioner, som väcktes vid årets vårriksdag och som har åtarupptagits vid sommarriksdagen. Då denna fråga i våras

var föremål för en längre debatt, skall jag nu inte trötta kammaren med att göra någon längre utredning om vad det här gäller. Jag skall endast i all korthet motivera de yrkanden som vi framställt.

Vårt första yrkande är att ortsavdraget vid den statliga beskattningen skulle höjas med 500 kronor för familjer med barn. Jag tror inte att någon kan förneka, att skattekraften är mindre hos de familjer som har minderåriga barn.

Det andra yrkandet avser skatteskalorna. Vårt yrkande är, att man i fortsättningen skall uttaga den direkta statliga skatten efter nya skatteskalor. De skatteskalor som vi nu föreslagit har bland annat den fördelen att de tar bort sambeskattningsens orättvisor för inkomster på upp till 30 000 kronor. Vi får dessutom en mindre progressivitet för de inkomster, som ligger mellan 10 000 och 30 000 kronor. Härigenom kommer marginalskatten i de inkomstlägena att bli betydligt mindre. Jag tror att det har en utomordentligt stor betydelse, att man får ned skatten för just dessa grupper, alldenstund den nuvarande hårda beskattningen motarbetar en utveckling som i det långa loppet skulle vara till gagn för en höjning av standarden.

Dessa skalor torde kunna accepteras även av dem som vill föra en högskattepolitik i motsats till den lågskattepolitik som högerpartiet gjort till sin. Man skulle nämligen med dessa skalor få en rättvisare beskattning än den som nu förekommer. Bevilningsutskottets majoritet synes emellertid i dag hysa den uppfattningen, att det inte skulle finnas några förhoppningar om att vi under de närmaste åren skulle kunna räkna med några skatteminskningar. Jag tror att det finns anledning för riksdagen att noggrant tänka på det, när man beviljar stora anslag. Hyser man hos majoriteten inte någon som helst förhoppning att den besparingsutredning som är tillsatt skall ha möj-

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

ligheter att lägga fram förslag som kommer att medföra minskningar i statens utgifter? Vi inom högerpartiet har tagit ansvaret för en hel del prutningar på olika anslag, och det är de utgiftsminskningar vi där föreslagit som ligger till grund för den skattelättnad vi nu föreslår. Det är viktigt att man försöker precisera var man är beredd att sänka utgifterna; det är inte tillräckligt att bara deklarerar, att man har intresse för att minska statsutgifterna, utan man bör också säga var minskningarna skall göras. Det har vi gjort, och det är därför som vi allttjämt med samma styrka kan vidhålla våra krav att beskattningen för fysiska personer skall sänkas. Vi tror att det har utomordentligt stor betydelse för våra framtida möjligheter att upprätthålla standarden.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den med a 1 be-tecknade reservationen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Bevillningsutskottets betänkande nr B 13 omfattar två motioner, dels högerpartiets motion om ändring av skatteskalorna och införande av ortsavdrag för barnfamiljer, dels folkpartiets motion om en plan för skattesänkning.

Från folkpartiets sida har vi inte kunnat ansluta oss till de av högern föreslagna skatteskalorna, dels av bud-getmässiga skäl, dels med hänsyn till dessa skatteskalors verkningar i vissa fall. Detta vårt ställningstagande innebär inte att vi avvisar varje tanke på en motion angående skatteskalorna. När dessa infördes 1956 ansåg vi dem vara godtagbara i dåvarande läge. Men sedan dess har penningvärdeförsämringen skärpt skattetrycket.

När det talas så mycket om skatte-sänkningar som genomförts på initiativ av den sittande regeringen, hör man komma ihåg att för de vanliga in-komstklasserna är det reella skattetryc-

ket hårdare i dag än det var 1948. Vårt parti har tidigare väckt tanken att skat-teskalorna automatiskt skulle kunna an-passas efter penningvärdeförsämringen så att skattetrycket på realinkomsten förblev oförändrat vid oförändrad ut-tagningsprocent. Även högerpartiet har varit inne på den linjen. Denna tanke reser visserligen stora problem, men den är nog i alla fall värd att överväga.

Jag är ense med herr Magnusson i Borås om att barnfamiljerna har mindre skattekraft än övriga familjer. Jag vill bara påpeka att högerns förslag om borttagande av barnbidraget för det första barnet i kombination med infö-rande av ortsavdrag för barnfamiljer tyvärr innebär en ökad belastning för de allra flesta barnfamiljerna.

Herr talman! Vi har från folkpar-tiets sida intet annat yrkande än ut-skottets i detta sammanhang, men vi har avgivit blank reservation därför att vi inte kan instämma i utskottets mo-tivering.

Beträffande folkpartiets partimotion om uppgörande av en plan för skatte-sänkning är läget det som herr Mag-nusson i Borås skildrat och som jag har försökt ytterligare belysa: skatte-trycket här i landet har de facto ökat under den senaste tioårsperioden trots olika skattesänkingsreformer. Det vär-sta är att utsikterna för framtiden ter sig mycket mörka. Bevillningsutskottets ärade talesman har tidigare framhållit att vi, med den politik som regeringen för, riskerar ytterligare skattehöjning-ar inom en nära framtid. Detta perspek-tiv kan vi inte godta. Det måste bli ett slut på de ständiga skattehöjningarna. Vi måste planera både i fråga om sta-tens utgifter och i fråga om skatterna.

Vårt förslag om en besparingskom-mission har sent omsider förverkligats, och vi vill uttrycka den innerliga för-hoppningen att denna kommission skall kunna verka återhållande på statsutgif-terna. Jag hoppas också att kammar-en skall bifalla vår motion om en plane-

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

ring när det gäller skattereformerna. Inget parti vill i dagens läge, för innevarande budgetår och för början av nästa budgetår föreslå någon sänkning av den direkta inkomstskatten, men vi borde vara överens om att vi måste sträva efter skattesänkning.

Vi har en rad andra olösta skatteproblem: lindring av sambeskattningen genom höjda förvärsavdrag, revidering av ortsgupperingen, frågan om periodiskt understöd till studerande och för amortering av studieskulder och vissa barnfamiljers beskattning. Om jag i denna uppräkningslista inte har nämnt resultatutjämnningen beror detta på att jag hoppas, att riksdagen redan nästa år skall kunna fatta beslut i den frågan. De övriga frågorna är alla viktiga. De är befogade var och en för sig. Det kan ingen förneka. Men samtidigt måste vi ha klart för oss att våra statsfinansiella resurser är knappa. Vi kan inte genomföra alla reformer på en gång. Därför menar vi i folkpartiet att vi måste *planera* skattereformerna. Har man överflöd i statskassan är det inte så viktigt med planeringen. Då kan man dela ut till höger och vänster. Men för staten gäller lika väl som för en familj, att om det är ont om pengar i kassan måste man planera sina åtgärder med förstånd. Den svenska skattepolitiken har under de senaste tio åren kännetecknats av — det vågar nog ingen bestrida — höggradig ryckighet och planlöshet. Jag kan därför inte förstå varför majoriteten här inte vill gå med på en planering på detta område.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till reservation b 1 till bevillningsutskottets betänkande nr B 13.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror inte det finns anledning att i dag dra upp någon stor debatt om denna fråga, ty de väckta motionerna kan väl lämpligen karak-

teriseras som dyningar efter årets stormar.

Högermotionen är närmast att betrakta som inaktuell. Den bygger nämligen på förutsättningen att man skall kunna sänka skatterna med 700 miljoner kronor för helt år och kompensera detta med besparingar. Alla känner ju till att högern fullkomligt misslyckats i att få riksdagen att gå med på de ifrågasvarande besparingarna, och följaktligen har grunden för den föreslagna skattesänkningen totalt undanryckts.

Inte mera lyckat är det när man upprepar kravet på skatteavdrag för ett barn, såsom alternativ till borttagande av barnbidraget för första barnet. Riksdagen har ju redan avvisat förslaget att barnbidraget för första barnet skulle slopas, och då faller alltså även denna propå om barnavdrag vid beskattningen.

Herr Magnusson i Borås föredrog att inte gå in på detaljer, och jag skall inte heller göra någon sådan granskning. Jag vill emellertid säga några ord om de av högern föreslagna skatteskalorna.

Det är klart att man med denna metod för progression kan få jämnare och vackrare skalor, men huruvida dessa jämnare och vackrare skalor är mera rättvisa än dem som nu tillämpas, där om rader mycket delade meningar. Det är ett faktum att de nya skalorna har den effekten, att lättnaden för de mindre inkomstagarna är obetydlig i jämförelse med lättnaden för de större inkomstagarna. Huruvida detta kan anses vara någon högre grad av rättvisa, när man anser att skattekraften är grunden för beskattningen, finns det säkerligen anledning att tvista om. Jag skall emellertid inte uppehålla mig mera vid denna fråga nu.

Folkpartiets motion går ut på att en plan skall upprättas för framtida skattereformer, och herr Gustafson i Göteborg anförde en hel rad säkerligen betydelsefulla skattereformer. Men jag vill bara erinra om att det väl inte är

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

någon av de frågor, som herr Gustafson nämnde, som inte redan ligger under utredning. Att vi nu i förhand skulle bestämma oss för i vilken ordning de förslag skall genomföras, som utredningarna kan framlägga, tror jag vore en mycket opraktisk lösning. Jag föreställer mig att man får handla som hittills och plocka ihop de skatter som behövs vid uppkommande medelsbehov. Att i förväg bestämma sig för att den eller den skatten skall avvecklas under alla omständigheter anser jag inte vara möjligt, ty då skulle vi komma i en situation som ur synpunkten av att rättvisa skatter skall uttagas vore ohållbar.

Jag vill också passa på att säga någonting om det av herr Gustafson så älskade påståendet, att jag skulle ha propagerat för nya skatter. Herr Gustafson syftar väl på ett uttalande som jag gjorde för några år sedan, att där-est vi skulle nödgas tillgripa nya skatter, så var punktskatter inte de lämpligaste. Det var vad jag sade, herr Gustafson i Göteborg. Av denna lilla fjäder har nu blivit en hel hönsgård, och under valkampanjen ingick ju i folkpartiledarens samtliga föredrag ute i bygderna ett påstående, att jag, med min oerhörda auktoritet som skatteexpert, hade förordat nya skatter. Jag hoppas emellertid att denna hönsgård nu skall kunna anses avlivad.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag har aldrig påstått att herr Sundström propagerat för nya skatter. Jag sade att herr Sundström förutsett att vi kunde få nya skatter, och jag syftade inte på något uttalande som herr Sundström skulle ha gjort för ett par år sedan utan på ett yttrande som han fällde här i kammaren den 11 februari i år. Herr Sundström sade: »Trots de möjligheter som finns i fråga om pro-

duktionsstegring och besparingar kan det emellertid under en övergångstid, på grund av de väldiga utfästelser vi har gjort på utgiftssidan, bli oundvikligt att tillgripa nya skatter. Att utan vidare säga att vi skall ha en allmän omsättningsskatt är kanske litet förhastat. Därför tror jag att det nu finns anledning för finansdepartementet att söka utarbeta någon sorts beredskap, när det gäller att skaffa staten större inkomster. Improvisationer av det slag vi nu har gjort kommer oro åstad. De är naturligtvis nödvändiga och oundvikliga i vissa sammanhang men det är inte ett idealiskt sätt att skaffa staten ökade inkomster.»

Jag har citerat hela stycket för att det inte skall bli något missförstånd. Det är ju ostridigt att herr Sundström sagt att det finns risk för nya skatter och att herr Sundström även menat, att man inom finansdepartementet skall utarbeta någon plan för att, om ökade statsinkomster skulle behövas, ha planerade åtgärder att tillgripa.

Men om herr Sundström är en sådan vän av planering, varför kan då inte herr Sundström tänka sig en planering också när det gäller skattereformer? Varför skall man ständigt planera för skattehöjningar i detta land? Skall vi inte gemensamt försöka sträva efter att sänka skattetrycket? Det har reellt ökat sedan 1948, och jag skulle vara mycket glad om herr Sundström ville utsträcka sitt intresse av att planera också till det område, som gäller möjligheten att genomföra en skattereform i för skattebetalarna fördelaktig riktning, ty det tror jag är en riktning som är fördelaktig för hela landet och för vår samhällsekonomi.

Herr Sundström sade att de frågor, som jag omnämnde i mitt första anförande, redan är föremål för utredning, och jag vill inte förneka det. Det finns en utredning som heter skattelagsakkun-niga, och den har ett 50-tal olösta skattefrågor att utreda, som den aldrig tycks

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

hinna med därför att den är överbelastad och tydligen inte har tillräckliga resurser. Nog har vi många skatteförslag som är föremål för utredningar. Men folkpartiets förslag innebär inte att man skall ta alla dessa frågor under förnyad utredning, utan det innebär att man skall gradera dessa reformer efter vad som är viktigast och mest önskvärt, så att man inte en vacker dag har genomfört reformer, som visserligen i och för sig är berättigade men mindre viktiga, och sedan inte har finansiella resurser att genomföra de viktiga skattereformer, som kan bli aktuella. Jag kan inte se att det är orimligt, utan jag finner det tvärtom mycket skäligt att man gör denna angelägenhetsgradering. Det är därför, herr talman, som jag yrkar bifall till folkpartireservationen.

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h):

Herr talman! När herr Sundström säger att den av högerpartiet framlagda motionen inte längre skulle äga aktualitet, vill jag bara i all korthet erinra kammaren om att det förslag, som föreligger beträffande skatteskalor, avses träda i kraft den 1 januari 1960, alltså vid en tidpunkt senare än den för vilken riksdagen tagit ställning till utgiftspolitiken. Därmed finns det ju utomordentligt stora möjligheter såväl för Kungl. Maj:t som för riksdagen att anpassa sin utgiftspolitik med hänsyn till de beslut, som riksdagen nu skulle kunna fatta beträffande skalorna. Vi inom högerpartiet hyser inte några illusioner om att den nuvarande regeringen skulle vara benägen att lägga fram en plan för skattesänkningar, ty en sådan benägenhet har ju inte varit utmärkande för regeringen. Vi har därför föreslagit alla dessa olika utgiftsbegränsningar för att skapa förutsättningar för ett genomförande av den skattesänkingsplan, som vi själva i olika sammanhang preciserat.

Herr **SUNDSTRÖM** (s):

Herr talman! Det är andra gången som herr Gustafson i Göteborg läser upp det där avsnittet av vad jag yttrade i skattedebatten i februari och inför det i kammarens protokoll, så att det borde vara känt nu. Men märk väl att jag yttrade endast, att det kan bli nödvändigt höja skatterna i framtiden på grund av en hel rad ofrånkomliga ökade utgifter. Däremot har jag på intet sätt förordat någon skattehöjning. Den planering som jag talade om där avsåg allenast att finna några nya skatteformer i stället för att ideligen tillgripa punktskatter. Jag uttalade inte heller någon sympati för en allmän omsättningsskatt. Nu hoppas jag att detta har idisslats så många gånger, att vi slipper att vidare belasta kammarens protokoll med detta mycket enkla uttalande, som har gjorts av hundratals personer med mycket mera framskjuten ställning än jag och med mycket större kännedom om statsfinanserna än vad jag har.

Herr Magnusson i Borås vidhåller, att det är berättigat att göra dessa framställningar om skattesänkningar, därför att högern har föreslagit vissa utgiftsjämknings. Det må vara högerens ensak att bedöma den frågan. Jag finner emellertid metoden egendomlig. Att man gjorde dessa framställningar under vår riksdagen och där försökte vinna gehör för dem är begripligt men däremot inte att man under B-riksdagen upprepar samma motioner, när i varje fall för närvarande ingen som helst möjlighet finns att genomföra saken.

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att jag tolkade herr Sundström på riktigt sätt.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen först, beträffande *punkten 1*, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reserva-

Främjande av bostads-, egnahems- och aktiesparande

tionen a 1) av herr Hagberg m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets betänkande nr B 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen a 1) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 137 ja och 44 nej, varjämte 24 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan under punkten 1).

Beträffande *punkten 2* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen b 1) av herr Spetz m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punk-

ten 2) i utskottets betänkande nr B 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen b 1) av herr Spetz m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 131 ja och 74 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit jämväl utskottets under punkten 2) gjorda hemställan.

§ 17

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr B 15, i anledning av väckta motioner om befrielse för utländska medborgare från retroaktiv skyldighet att erlägga folkpensionsavgift.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18

Främjande av bostads-, egnahems- och aktiesparande

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr B 16, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder till främjande av bostads-, egnahems- och aktiesparande.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: B 172 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: B 231 av herr *Hjalmarson m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måt-

Främjande av bostads-, egnahems- och aktiesparande

te antaga i motionerna intagna förslag till förordning om bostadssparande samt lag angående ändring av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: B 172 av herr Ewerlöf m. fl. och II: B 231 av herr Hjalmarson m. fl. om vissa åtgärder till främjande av bostads-, egnahems- och aktiesparande icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagberg, Magnusson* i Borås och *de Jounge*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till ovannämnda motioner antaga de i motionerna intagna förslagen till

1) förordning om bostadssparande, samt

2) lag angående ändring av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h):

Herr talman! Riksdagen har här att behandla ytterligare en av högerpartiets partimotioner, och jag vill nu i all korthet ange innehållet i denna motion, som avser åtgärder i syfte att uppmuntra det enskilda frivilliga sparandet.

Först och främst har vi föreslagit att det skulle beredas möjlighet att göra avsättningar på ett särskilt bostadskonto i bank. Förslaget innebär att man i inkomstdeklarationerna skulle under åren 1958 t. o. m. 1962 få göra avdrag för ett belopp på totalt 5 000 kronor för ensamstående och 10 000 kronor för gifta. Om dessa medel sedan togs i anspråk för anskaffande av ett eget hem eller en bostadsrättslägenhet, skulle skattefriheten bli definitiv. Vi har också ansett att de människor, som redan nu skaffat sig ett eget hem och som gör amorteringar, vilka ligger utöver 1,5 procent av fastighetens taxeringsvärde, vid sin inkomst-

beskattning skall få göra avdrag för ett belopp intill 700 kronor. Vidare har vi föreslagit en premiering av sådant sparande som sker i form av aktier eller andelar i ekonomiska föreningar. Skattefriheten bör i detta avseende begränsas till 200 kronor per år för ensamstående och 400 kronor för gifta.

Det står väl numera klart för alla att sparandet i vårt land är för litet och att vi måste göra något för att rätta till detta förhållande. Att sparandet är för litet, framgår bland annat av det förhållandet, att vi i dag har ett ganska högt ränteläge, något som uteslutande beror på att det inte råder balans mellan tillgång och efterfrågan på kapital. Vi inom högerpartiet anser att det bör ske en ökning av sparandet hos de enskilda människorna och detta så snart som möjligt. Det kommer att ställas mycket stora krav på kapital, om vi här i landet även i framtiden skall kunna bevara och ytterligare höja levnadsstandarden. Enligt högerpartiets åsikt måste vi i framtiden främst lita till småspararnas möjligheter att åstadkomma ett ökat sparande. En av de allra första förutsättningarna härför är att det föres en sådan skattepolitik att de enskilda människorna själva får disponera en större del av sina arbetsförtjänster och kan avsätta dessa till sparande. Vi inom högerpartiet är angelägna att understryka att detta sparande skall ske på frivillighetens bas, och vi säger nej till alla former av tvångssparande.

Men för att sparandet skall göras attraktivt måste man också försöka bevara penningvärdet. Det får inte bli så, såsom fallet varit under de senaste tio åren här i landet, att inkomsten av kapital i verkligheten är negativ. Detta måste leda till att det inte blir något intresse för sparande.

Hur skall då sparandet i framtiden kunna ökas? Ja, det är den fråga som vi försökt besvara i motionen. De åtgärder, som vi där föreslagit, tar speciellt sikte på de mindre inkomsttagarna. Vi

Främjande av bostads-, egnahems- och aktiesparande

har den uppfattningen att man måste skapa direkta sparmål för att öka intresset för sparandet, och vi har därvid funnit att bostadssparande skulle vara en mycket lämplig form av sådant sparande. Det råder ju alltfjämt bostadsbrist i vårt land. För närvarande finns det mycket god tillgång på arbetskraft, men det saknas det kapital som behövs för att kunna avskaffa bostadsbristen. Vi tror därför att man i bostadssparandet har ett utomordentligt lämpligt objekt då det gäller att intressera människorna för ökat sparande. Det måste också vara av mycket stort intresse för den enskilde att försöka bli ägare till sin bostad. Den som därvid amorterar mer än som är brukligt och normalt bör enligt vår mening erhålla kompensation härför, och vi har sålunda föreslagit att större amorteringar på egnahem skulle premieras.

Den framtida tekniska utvecklingen kommer säkerligen att ta i anspråk en mycket stor del av det riskvilliga kapitalet. Det kommer att behövas ett betydande kapital som är berett att ställa sig till förfogande för utnyttjande av de tekniska resurserna. Frågan blir då den, om det allmänna eller de enskilda människorna skall äga produktionsmedlen. Vi inom högerpartiet anser att de enskilda människorna även i framtiden skall äga produktionsmedlen. Det är därför nödvändigt att försöka få till stånd ett mera allmänt sparande i aktier hos småspararna. Därigenom beredes också denna grupp möjlighet till ett värdebeständigt sparande.

Jag tror således att man utan någon som helst överdrift kan säga, att det måste vara ett samhällsintresse att småspararna i framtiden ställer ett riskvilligt kapital till förfogande.

Bevillningsutskottets majoritet har yrkat avslag på vår motion under hänvisning till den utredning som Kungl. Maj:t helt nyligen tillsatt i syfte att befrämja det enskilda sparandet. Det är ingenting annat än gott att säga om detta

initiativ; vi hälsar med största tillfredsställelse tillkomsten av denna utredning. Den enda anmärkning som skulle kunna göras är att man har fått vänta väl länge på utredningen. Jag tror, att man i dag inte har tid att vänta på att en mycket långt utdragen utredning skall lösa detta problem. Det brådskar med att man åstadkommer något för en ökning av det personliga sparandet. Det är därför som vi, trots att denna utredning nu är tillsatt, ändå fasthåller vid det förslag, som vi har framlagt i denna motion.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag kan rationalisera denna debatt genom att när det gäller frågan om vikten av att öka det frivilliga enskilda sparandet helt instämma i vad herr Magnusson i Borås nyss sagt. Sedan gäller frågan emellertid vilka åtgärder man skall vidta för att stimulera sparandet. Den utredning, som herr Magnusson här omnämnde och som har tillsatts i dagarna, har ju fått mycket vittgående direktiv. Den skall utreda frågan allsidigt och förutsättningslöst. Eftersom jag ser åtminstone en av ledamöterna av den nyligen tillsatta utredningen i kammaren, skulle jag vilja uttrycka det önskemålet, att dessa ord »allsidigt» och »förutsättningslöst» inte skall tolkas på så sätt, att utredningen skall försöka omfatta så många förslag och uppslag att den aldrig hinner bli färdig. Det är nämligen, menar vi, viktigt att åtgärder vidtages snarast. Jag tycker också, att det är beklagligt att den utredning riksdagen enhälligt begärt har dröjt så länge.

Det är beaktansvärt att man nu har börjat få intresse för ett sparande, som är något så när inflationssäkert. Vi har från folkpartiets sida år efter år talat för att man skall stimulera sparandet i

Främjande av bostads-, egnahems- och aktiesparande

aktier, som ju i de flesta fall ger en möjlighet till kompensation för penningvärdets fall. Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att olika institut ute i marknaden på olika sätt nu försökt stimulera detta sparande.

När det gäller åtgärderna skulle jag här särskilt vilja peka på den motion, som har lagts fram från folkpartiets håll och som jag anser kommer med det intressantaste bidraget och kan göra den största nyttan. Där föreslås inrättandet av särskilda skattesparkonton. Herr Magnusson i Borås sade nyss, att skall man kunna öka det enskilda sparandet här i landet måste man föra en skattepolitik, som gör det möjligt för människorna att behålla en så stor del som möjligt av sina arbetsförtjänster. Det förslag som fanns i folkpartiets motion tillgodosåg detta syfte i och med att det gavs möjlighet för en människa att av sin löpande inkomst spara intill 3 000 kronor per år och slippa betala källskatt på det belopp han på detta sätt sparar. Skatt skall betalas först när man disponerar beloppet, och åtar man sig att spara en längre tid får man en betydande skattelättnad. Jag skulle vilja vädja till utredningen att först pröva detta förslag och försöka komma fram till en lösning på detta område så snart som det någonsin är möjligt.

Nu har emellertid statsrådet i direktiven gjort en inskränkning, som gör mig litet betänksam. Han säger: »Med hänsyn till statsfinansernas ansträngda läge måste gränsen för sparfrämjande åtgärder via skattepolitiken under alla förhållanden dragas ganska snävt.» Jag är rädd, herr talman, att detta är ett bevis på ett alltför statiskt tänkande. En stimulans av det enskilda sparandet här i landet kommer, även om det sker på skattepolitikens område, att ge mycket goda resultat och ge möjlighet till ökade investeringar och en höjning av vår nationalinkomst, vilket i sin tur kommer att gynnsamt påverka utvecklingen på skatteområdet. Jag hoppas

därfö, att utredningens ledamöter inte skall läsa in alltför mycket i detta yttrande i direktiven. Här gäller, som jag ser det, att komma med ganska radikala åtgärder och göra det ganska snabbt. Skulle utredningen dröja alltför länge, skulle den inrikta sig på att hålla på i flera år, kan det bli nödvändigt för oss att kräva direkta konkreta åtgärder inom en nära framtid. Intill dess, herr talman, har jag intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Sedan herr Gustafson i Göteborg nu har yrkat bifall till utskottets hemställan skulle jag egentligen inte behöva säga något. Jag skall också inskränka mig till några ytterst kortfattade anmärkningar.

Jag instämmer livligt i vad som yttrats om behovet av ökat individuellt sparande, och jag vill hoppas att den kommitté som sitter skall inventera alla möjligheter som finns för att stimulera till detta. Varje bidrag som kan vara av värde måste sålunda hälsas med tillfredsställelse.

När jag har sagt detta måste jag emellertid för min personliga del uttala tvivel på att de uppslag som har kommit fram i motionen verkligen kan läggas till grund för lagstiftning eller andra åtgärder, som leder till det ökade sparande vi alla eftersträvar. Utskottet har inte gått in i någon sakprövning av dessa frågor utan hänvisar till den stora förutsättningslösa utredningen. Eftersom högerpartiet har en inflytelserik ledamot i denna kommer väl alla dessa projekt att prövas. Det skulle inte förvåna mig om de vägar högern här anvisat inte visar sig framkomliga. Jag tror inte på möjligheterna att ernå märkliga resultat genom att sammankoppla sparandet med skattelindringar, som gynnar dem som kan sätta in större kapital på visst slag av bankräkning. Detta system kommer att likna det pre-

Främjande av bostads-, egnahems- och aktiesparande

miesparande vi försökte oss på och spåren därifrån förskräcker. Det sparande som uppkom genom premiesparmetoden har nämligen visat sig bli kortvarigt. Det har inte dröjt länge förrän belopp på premiesparkontona tagits ut därifrån. Det systemet har inte givit på långa vägar vad man hoppats. Jag fruktar att om vissa belopp kan sättas in skattefritt, så kommer det också att finnas möjligheter att manipulera med dessa konton.

Detta var några rent personliga reflexioner därför att jag betvivlar att det går att nå till målet på de vägar som föreslagits. Men jag vill tillönska den blivande utredningen all möjlig framgång då den skall pröva dessa uppslag för att finna en lösning. Bifall till utskottet.

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp):

Herr talman! När herr Sundström här har sagt att det inte dröjt länge förrän premiesparkontona belånats, vill jag bara lämna upplysningen att det inte går att belåna premiesparkonton. Däremot står det insättaren fritt att ta ut pengarna, men då försvinner kontot och då går han miste om sparpremien. Likadant är det med skattespar-kontot enligt folkpartiförslaget. Det skall inte heller kunna belånas.

Jag var litet ledsen över att höra att herr Sundström verkade så pessimistisk beträffande möjligheterna att öka det enskilda sparandet på denna väg. Det är mycket tråkigt eftersom det är absolut nödvändigt att öka sparandet om vi skall undgå inflation och kunna göra vårt näringsliv konkurrenskraftigt. Jag får väl fästa litet större avseende vid de sista orden som herr Sundström sade, då han önskade utredningen lycka till. Jag hoppas att denna lyckönskan skall vara det kvarblivande intrycket av bevillningsutskottets hållning i denna sak.

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h):

Herr talman! För undvikande av alla

missförstånd skulle jag vilja säga ytterligare några ord.

Herr Sundström sade, att detta förslag skulle komma att gynna dem som har möjligheter att sätta in mycket stora belopp. Det är inte så, herr Sundström. I varje fall det förslag som är framlagt av högerpartiet begränsar sig till att gynna mycket små besparingar. Förslaget är uteslutande inriktat på att skapa möjligheter för de mindre spararna att få en premie. När det gäller bostadssparandet skall beloppet begränsas till 5 000 kronor för ensamstående och 10 000 kronor för gifta under en femårsperiod. Aktiesparandet är begränsat till en utdelning av 200 kronor per år för ensamstående och 400 kronor per år för gifta.

Av detta måste klart och tydligt framgå, att det här gäller åtgärder som är avsedda att gynna småspararna.

Herr **SUNDSTRÖM** (s):

Herr talman! Det beror nu på, herr Magnusson, vad man menar med små och stora sparbelopp. Om en ordinär familj skall försöka spara 10 000 kronor till ett eget hem på fem år måste man spara 2 000 kronor om året. Det är väl ganska realistiskt att anta, att det måste till andra möjligheter än en ordinär lön för att åstadkomma dessa 2 000 kronor i besparingar om året under fem år.

Till herr Gustafson i Göteborg vill jag bara säga, att den tveksamhet jag uttalade mot de projekt som framkommit, vill jag på intet sätt tillmäta avgörande betydelse. Projekten bör prövas grundligt. Finns det möjligheter att åstadkomma ett effektivt sparande på den vägen så kommer ingen att bli gladare än jag över att ha varit en falsk profet.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med över-

Finans- och kreditpolitikens inverkan på driften inom småföretagsamheten m. m.
vägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr B 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 156 ja och 45 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 19

Föredrogs vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr B 17, i anledning av väckta motioner om förbud mot utminuterung av rusdrycker vissa dagar före större helger;

nr B 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av förordnande om uttagande av särskild tullavgift för damstrumpor av nylon-silke m. m.;

nr B 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Förenade Arabrepubliken för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatte-

flykt beträffande inkomst och förmögenhetsskatter; och

nr B 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Indien för undvikande av dubbelbeskattning av inkomst.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 20

Finans- och kreditpolitikens inverkan på driften inom småföretagsamheten m. m.

Föredrogs bankoutslottets utlåtande nr B 10, i anledning av väckta motioner rörande undersökning av finans- och kreditpolitikens inverkan under senare tid på driften inom småföretagsamheten m. m.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutslottet hänvisade likalydande motioner, nr B 147 i första kammaren av herr *Lodenius m. fl.* och nr B 185 i andra kammaren av herr *Elmwall m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels om en undersökning av hur finans- och kreditpolitiken under senare tid inverkat på driften inom småföretagsamheten, dels om utredning på grundval härav om sådana riktlinjer för den framtida finans- och kreditpolitiken i olika konjunkturen kunde tillgodoses på tillfredsställande sätt.

Utskottet hemställde, att motionerna I: B 147 och II: B 185 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Börjesson*, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: B 147 och II: B 185, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om undersökning av hur finans- och kreditpolitiken under senare tid inverkat på driften inom småföretagsamheten samt på grundval härav om utredning om sådana riktlinjer för den

Finans- och kreditpolitikens inverkan på driften inom småföretagsamheten m. m. framtida finans- och kreditpolitiken i olika konjunkturen, att småföretagsamhetens intressen kunde tillgodoses på tillfredsställande sätt.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **BÖRJESSON** (cp):

Herr talman! Småföretagsamheten, i vilken man måste inkludera jordbruk, är i klämma i vårt nuvarande ekonomiska läge. Nu har det i vårt land framträtt vissa krafter som inte tycks vilja värna om den mindre företagsamheten, utan som gör sig till talesmän för de stora enheterna: storföretag och sammanslagningar av mindre företag.

Jag hoppas att denna riktning i vårt land inte skall bli så dominerande, att dess önskemål kommer att förverkligas. Utskottet talar visserligen om att det statliga stöd som utgår till småföretagsamheten skulle vara sådant att det inte finns anledning att ta upp de här frågorna i enlighet med motionens syftemål; men bättre än det statliga stödet vore om det skapades en sådan ekonomisk atmosfär, att företagen i största möjliga utsträckning kunde klara sig själva.

En av de betungande faktorerna är fortfarande i dagens läge den höga räntan. Jag har talat om den tidigare, och jag håller fast vid vad jag därvidlag har sagt. När räntan för de högre liggande krediterna är sådan, att långgivarens kapital fördubblas på 10—12 år, då är räntekostnaden för företagen att anse som alltför hög.

Det har sagts inom utskottet, att alla företag ändå har samma möjligheter, men så är det inte. De större företagen känner på många områden inte av de små företagens besvärligheter, och med hänsyn till utvecklingen på en del områden — jag tänker på arbetstidsförkortningen och den nu skyntande tjänstepensioneringen — är inte småföretagen jämbördiga med de stora företagen.

Det finns mycket som skulle kunna

anföras i den här frågan, men jag skall inte orda längre om den, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **ELMWALL** (cp):

Herr talman! En motionär kan ibland konstatera, att det förslag som han framställt har fått en välvillig behandling, även om motionen kanske inte helt har funnit nåd hos utskottet. Om jag nu befinner mig i den belägenheten vill jag överlämna till bedömning av de stora grupper småföretagare, vilka i sin verksamhet beröres av de förhållanden som vi har påtalat i motionen.

Utskottet har inte velat rekommendera den undersökning som vi begärt om den ekonomiska politikens inverkan på småföretagsamheten och inte heller en utredning om sådana riktlinjer för den framtida finans- och kreditpolitiken, att småföretagsamhetens intressen kan tillgodoses på tillfredsställande sätt. Man hänvisar till den pågående utredningen om kreditstödet till hantverk och småindustri och till stabiliseringsutredningen, vilka sysslar med närliggande problem. Man hänvisar också till de undersökningar, som gjordes 1955 rörande kreditgivningen. Allt detta kan nog vara bra i och för sig — men det ger inte den klarhet, som vi efterlyst i motionen. Här kan konstateras, att läget har förändrats avsevärt sedan 1955. Helt nya faktorer har tillkommit. Vad vi i motionen åsyftat vinnes knappast med nu pågående utredningar. Dessa skulle i så fall behöva kompletteras med tilläggsdirektiv och med representanter för olika småföretagaregrupper. De utredningar, som åberopas i remissyttrandena, kan enligt min mening knappast betecknas som representativa i de sammanhang vi åsyftat.

Småföretagarna har stora svårigheter. Och dessa svårigheter blev verkligt akuta först med högräntepolitiken. Socialdemokraterna föll ju undan för högerns och folkpartiets krav på s. k. rörlig rän-

Finans- och kreditpolitikens inverkan på driften inom småföretagsamheten m. m.

ta. En del av remissinstanserna har ganska mycket sysslat med just räntefrågan, och därför skall jag be att i någon mån här få beröra denna. Framstötarna för den s. k. rörliga räntan avsåg ju hela tiden en räntehöjning. Diskontot har nu sedan den hoppande räntan infördes höjts fyra gånger och sänkts två gånger, och resultatet är en nettohöjning på 2 procent. Hur mycket pengar som på detta sätt överförts från låntagare till långgivare kan jag ej exakt ange. Troligen rör det sig om miljardbelopp. Att dessa genom räntehöjning till långivarna överflyttade pengar skulle vara mindre inflationsdrivande i långgivarens hand — det torde utvecklingen för länge sedan ha gendrivit. Snarare är det väl så, att de överförts på mer spekulativa händer. När bankerna nu bjuder ut pengar utan att begära borgen, så kan det vara ett bevis för detta. Dessa pengar skulle säkerligen göra bättre nytta på produktiva händer.

De för utlåning tillgängliga medler har varit underkastade de restriktioner som överenskommits mellan riksbanken och kreditinrättningarna. Man säger, att utlåningen till småföretagarna inte minskat. Ja, men har det inte varit så, att småföretagarnas ökade behov av krediter inte tillgodosätts. Och att detta har bidragit till varuknapphet, efterfrågeöverskott och inflation? Effekten har alltså blivit den direkta motsatsen till vad man sagt sig eftersträva med räntehöjningen. De räntesatser, som tillämpas av kreditinrättningarna, ligger mycket högre än diskontot. Det kan vara skäl att erinra om att den tid, då vi hade en fast och rimlig ränta, var både gagnande och lyckosam för vårt näringsliv. Kreditinstitutens marginaler har ökat under högräntepolitiken. Det är givet att de skall ha marginaler, ty de har omkostnader. Men det är skäl att observera, att marginalerna är större nu.

Någon remissinstans har sagt, att småspararna skulle ha intresse av höga räntor. Den utveckling som vi haft ger inte

belägg för detta. När räntan är en i hög grad inflationsdrivande faktor — se t. ex. på hyrorna — så kan det ju fastslås, att småspararna inte har någon som helst nytta av att få en krona mer i ränta för varje sparad hundralapp, när de samtidigt får betala två kronor mer i ökade levnadskostnader. Detta torde i många fall nu vara förhållandet.

Jag beklagar, att utskottet inte velat visa större tillmötesgående mot vad vi begärt i motionerna. Jag tror, att utvecklingen kommer att visa nödvändigheten av att vi får en klarare överblick än hittills av de verkningar, som de penningpolitiska åtgärderna haft på småföretagsamheten. Dessa åtgärder berör ju så oerhört nära de mindre företagarna, deras produktion och ekonomi. Det kan ju ändå inte bestridas, att de små företagen är känsligare för dessa åtgärder än de stora företagen, som i betydligt större utsträckning kan klara sin finansiering utan lån. Först sedan vi fått en sådan undersökning som vi begärt i motionerna kan en riktig planering göras och sådana åtgärder vidtas som främjar företagsamheten i stället för att riva ned. Här vill jag understryka vikten av att den penningpolitiska makten handhaves med all nödig varsamhet. Plötsliga räntekupper väcker oro och verkar nedbrytande på vårt näringsliv — men klart motiverade och till orsak och verkningar väl klarlagda åtgärder behöver inte göra det.

Herr talman! Jag vill således yrka bifall till den till utskottets utlåtande fogade reservationen av herr Börjesson.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Detta ärende företer ganska många likheter med det ärende från bankoutskottet som vi behandlade tidigare i dag, nämligen bankoutskottets utlåtande nr B 9. Likheterna består till att börja med i att det i båda fallen är viktiga områden som berörs — i utlåtandet nr B 9 var det fråga om lands-

Finans- och kreditpolitikens inverkan på driften inom småföretagsamheten m. m.

bygdens problem, och här är det fråga om den mindre företagsamhetens problem.

Jag skall be att få nämna ett par siffror för att belysa, hur stor del av det svenska folket som berörs av de frågor som här har aktualiserats.

Det uppges att av samtliga industri- och hantverksföretag i Sverige är det inte mindre än mellan 90 och 95 procent som inte sysselsätter mer än 25 anställda och med den definitionen skulle kunna kallas för småföretag. Tar man antalet anställda till utgångspunkt, finner man att mellan 25 och 30 procent av det totala antalet inom denna sektor sysselsätta arbetar just inom dessa mindre företag. Dessa siffror räcker för att ange problemets omfattning. De säger också att vi här har att göra med ett problem för inte bara den mindre företagsamheten utan för landet i dess helhet.

Nästa likhet mellan det ärende vi nu behandlar, bankoutskottets utlåtande nr B 10, och det vi behandlade tidigare i dag, bankoutskottets utlåtande nr B 9, är att motionärerna i båda fallen med breda penseldrag målar upp en bild av det nuvarande läget och kräver en utredning men därvid möts av beskedet att utredningar redan pågår. Ja, det är väl inte någon nyhet för vare sig riksdagens ledamöter eller dem, som eljest sysslar med dessa frågor, att det på detta område finns mycket att utreda. Därför har krav på utredningar redan tidigare rests, och de har beaktats. Bankoutskottet redovisar i sitt utlåtande de olika utredningar som arbetar på detta område, och vi här i kammaren har väl inte direkt någon känsla av att vi är underförsörjda med utredningar. Snarare har vi väl i det fallet ibland välsignats över hövan. Departementscheferna klagar då och då över den otillräckliga tillgången på sådana personer, som kan anlitas för arbete i kommittéer och utredningar, och om arbetskraften splittras ytterligare ge-

6 — *Andra kammarens protokoll 1958. Nr B 11*

nom att utredningar får arbeta parallellt med samma arbetsmaterial, så vinner ju därmed ingenting.

Nästa avsnitt i motionen går ut på att vi på basis av vad som kan komma fram vid utredningarna skall dra upp riktlinjer för den framtida finans- och kreditpolitiken i olika konjunkturen, så att även småföretagsamhetens intressen på ett tillfredsställande sätt blir tillgodosedda. Men om man accepterar utskottsmajoritetens uppfattning att redan arbetande utredningar i tillräckligt stor utsträckning tillgodoser de intressen motionärerna talar för, så följer därav som självklart att utskottet inte heller är berett att innan dessa utredningars resultat föreligger hemställa om nya riktlinjer på grundval av resultat, som vi ännu inte känner. Denna slutsats har rent logiskt fått utskottsmajoriteten att också i denna del avstyrka de i motionen framförda yrkandena.

Tidigare talare har här litet parentetiskt också kommit in på räntefrågan. Det har emellertid inte framställts något yrkande om en utredning i det stycket, och jag skall därför inte uppehålla mig länge vid den saken. Jag finner det dock angeläget att den tankegång, som därvidlag låg bakom herr Elmwalls anförande, inte får stå oemotsagd. Herr Elmwall framhöll att stora belopp på grund av det höga ränteläget flyttas över från låntagare till långivarsidan, och detta konstaterande fick honom sedan att betrakta räntans nuvarande höjd såsom mindre lämplig. Men man får ju aldrig glömma att en långivare i sina kalkyler inte enbart räknar med den ränta han får av låntagaren — eller, för att konkretisera det ytterligare, via sparbank eller annan kreditinrättning får av låntagaren. Vi skall komma ihåg att vi här i vårt land har haft och har en kontinuerlig penningvärdeförsämring och att långgivaren som ett minimikrav måste uppställa att det belopp, han lånar ut, i sinom tid skall lämnas tillbaka med åtminstone oförändrad köp-

Finans- och kreditpolitikens inverkan på driften inom småföretagsamheten m. m.

kraft. Så har icke skett här i landet. År efter år har räntan varit lägre än penningvärdeförsämringen. Teoretikerna kallar detta för en negativ ränta, och så länge ett land har ett negativt ränteläge kan man inte med utsikt till framgång arbeta för en förbättrad kapitalbildning — vilket till syvende og sist är ett intresse inte minst för dem som uppträder som låntagare.

Denna tanke har redovisats i remissyttrande från Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, som just framhållit att motionärerna har underskattat nödvändigheten av en rörlig ränta. Organisationen säger bland annat: »Självfallet har de delar av näringslivet, som är beroende av tillgång till lånade medel, all anledning att eftersträva en så låg räntenivå som möjligt.» Men å andra sidan, framhåller Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, bör det vara lika tydligt att det just för dessa låntagare är ett förstahandsintresse att kapital över huvud taget ställes till förfogande. Och man kan räkna med att kapital på längre sikt ställes till förfogande för näringslivet endast under den förutsättningen att penningvärdeförsämringen schackas för spararnas räkning genom en ränta som kompenserar den sparande för penningvärdets fall.

Herr talman! Det finns ganska många andra problem, som det kunde vara intressant att här fördjupa sig i, men då detta skulle föra alltför långt, inskränker jag mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON (cp):

Herr talman! Herr Regnéll sade i sitt anförande nyss att man skall inte ha för många utredningar. I min reservation har jag också skrivit, att det kan tänkas att 1955 års stabiliseringsutredning eller 1957 års kreditmarknadsutredning kan göra en översyn av dessa frågor. Det innebär att nya utrednings-

krafter i den utsträckning, som herr Regnéll varnat kammaren för, inte skulle behöva anlitas.

När jag lyssnade på herr Regnélls resonemang, slog det mig att det var en representant för den typiska bankinstitutionen som talade. Det är klart att bankerna kan se saken på det sättet att den ränta banken får in är inte absolut avgörande för att banken skall hålla sina affärer flytande.

Vad sedan gäller penningvärdeförsämringen har väl denna försiggått oavsett vad räntesatsen varit. På penningvärdeförsämringen inverkar ju i första hand det sedan många år tillbaka genomförda kravet på högre löner, vilket i sin tur fört med sig ökade omkostnader för företagen och pressat priserna uppåt.

Sedan skulle jag även vilja beröra sparmomentet. Det heter att räntan måste vara hög för att kunna stimulera sparandet och på så sätt även stimulera det ekonomiska livet i landet. Man bör emellertid inte glömma att företagen och den enskilda människan, som har sina krediter, också har ett behov av att kunna spara, och om räntesatsen är alltför hög får de mindre möjligheter till sparbildning än de skulle haft om räntekostnaden varit skäligen.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Herr Börjesson sade nyss att han av mitt yttrande hade kunnat identifiera mig som representant för en typisk bankinstitution. Jag vet inte om herr Börjesson menade, att detta diskvalificerade mig från att tala i dessa frågor, men jag vill gärna understryka att bankernas uppgift är inte enbart att låna ut pengar, utan bankernas uppgift är i minst lika hög grad att främja sparsamheten inom landet, att främja kapitalbildningen, ty först därigenom kan bankerna över huvud taget låna ut några pengar.

Om herr Börjesson tänker sig in i den

Finans- och kreditpolitikens inverkan på driften inom småföretagsamheten m. m.

situation man som bankman befinner sig i, skulle han nog vara tvungen medge, att det inte är så lockande att gå runt på arbetsplatser och propagera för lönsparande eller över huvud taget att gå runt till olika medborgare i samhället och propagera för att de skall inskränka sin konsumtion i dagens läge och sätta in pengar på bankerna, när man har grundad anledning befara, att detta sparade belopp, när vederbörande i sinom tid kommer till banken för att lyfta det, har en lägre köpkraft än vad det har i dag. Den utvecklingen korrigeras enbart genom räntegottgörelse. Om vi har en årlig inflation på 5 procent, innebär det att köpkraften hos 1 000 kronor från årets början till årets slut sjunker med 50 kronor. Om det då på denna samma tusenlapp gottgöres en ränta på 40 kronor, så räcker det ju inte till för att vederbörande kontoinnehavare skall ha samma köpkraft vid årets slut som vid dess början. Om herr Börjesson tror att man under sådana omständigheter skall kunna räkna med att upparbeta en större kapitalmarknad här i landet, tror jag herr Börjesson räknar fel.

Med den erfarenhet jag har från bankverksamhet skulle jag vilja påstå att det behövs mycket pengar här i landet inte minst inom småföretagsamheten. Man behöver rationalisera för att minska t. ex. de dryga lönekostnader, som herr Börjesson nyss talade om och som han utpekade som en av de orsaker som ligger bakom den långtgående inflationen här i landet.

Jag tror att herr Börjesson och de som tänker som han ser litet väl kringskuret på dessa problem, om de tror att det enbart gäller att ställa pengar till förfogande till lägsta möjliga ränta för småföretagsamheten. Ta med litet andra faktorer i räkningen! Då skall man finna, att det just för de intressen som här beröres är väsentligare att kapital över huvud taget ställes till förfogande. Man skall finna att det är den allmänna ekonomiska politiken som måste läggas till

rätta och att man enbart kommer längre in i ett besvärande reglerande om man sektor efter sektor söker komma fram till ytterligare ingripanden utöver dem som vi redan varit utsatta för.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutslottets hemställan i utskottets utlåtande nr B 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 161 ja och 37 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 21

Föredrogos vart för sig bankoutslottets utlåtanden och memorial:

nr B 11, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om pension för städerskan vid riksdagshuset Signe Axelsson,

nr B 12, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående pension till fru Vanja Fagerström, och nr B 13, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr tal-

mannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 16.36.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 19 november

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid av herr andre vice talmannen.

§ 1

Ny ärvdabalk m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr B 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ärvdabalk m. m.

Genom en den 6 juni 1958 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr B 23, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt i statsrådet fört protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) ärvdabalk, 2) lag om införande av nya ärvdabalken, 3) lag om ändring i giftermålsbalken, 4) lag om ändring i föräldrabalken, 5) lag om ändring i rättegångsbalken, 6) lag angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap, och 7) lag angående ändrad lydelse av 3, 4 och 6 §§ lagen den 19 juni 1919 (nr 367) om fri rättegång.

Den föreslagna lagstiftningen avsågs skola träda i kraft den 1 januari 1959.

I förslaget till lag angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap voro 1 och 2 §§ av följande lydelse:

1 §.

I mål om äktenskaplig börd eller om faderskapet till barn utom äktenskap äger rätten, där det yrkas av part eller eljest finnes erforderligt, förordna att blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper, som kan ske utan nämnvärt men, skall äga rum med avseende å modern och barnet ävensom, såvitt angår mål om äktenskaplig börd, mannen i äktenskapet och, i mål om faderskapet till barn utom äktenskap, man mot vilken talan föres. Förekommer anledning till antagande, att annan haft samlag med modern å tid, då barnet kan vara avlat, må förordnande om undersökning avse jämväl honom.

Rätten äger ock, där det för utredningens fullständigande finnes erforderligt, förordna att undersökningen skall omfatta syskon till barnet eller föräldrar till annan som avses med förordnande enligt första stycket.

Ny ärvdabalk m. m.

Innan förordnande meddelas, skall tillfälle att yttra sig lämnas den som förordnandet skulle avse.

2 §.

Rätten äger vid vite förelägga den som avses med förordnande enligt 1 § att med intyg av behörig sakkunnig visa, att för blodundersökning erforderligt blodprov tagits å honom eller att han undergått annan undersökning rörande ärftliga egenskaper varom fråga är. Såvitt angår barn som ej fyllt aderton år, skall föreläggandet givas den som har vårdnaden om barnet.

Utskottet hemställde

A) att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till ärvdabalk;

B) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om införande av nya ärvdabalken — måtte för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen däri, att de i 1 § första stycket intagna orden »den 1 januari 1959» utbyttes mot orden »den 1 juli 1959»;

C) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i övriga genom propositionen framlagda lagförslag — måtte för sin del antaga dessa lagförslag med den ändringen beträffande vart och ett av dem att de i slutbestämmelserna intagna orden »den 1 januari 1959» utbyttes mot orden »den 1 juli 1959».

Reservation hade vid förslaget till lag angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap avgivits av fru *Sjöström-Bengtsson* och fru *Löfquist*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! Att jag avgivit en blank reservation vid förslaget till lag angående blodundersökning m. m. i mål

om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap beror på att jag känner ett behov av att framföra några reflexioner och iakttagelser samt en vädjan.

I lagen om blodundersökning i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskapet har nu i 1 och 2 §§ gjorts väsentliga ändringar i förhållande till gällande rätt. Om jag rätt tolkat ärvdabalksakkunnigas uttalande och förslag angående utvidgning av blodundersökningen i mål om äktenskaplig börd eller faderskap till barn utom äktenskapet, liksom förslagen till övriga regler för fastställande av faderskap till barn utom äktenskapet, så har dessa motiverats av en fast vilja att skapa en stabil grund för de utomäktenskapliga barnens arvsrätt. Då nu inte de utomäktenskapliga barnens arvsrätt efter fäder och fädernesläkt ansetts mogen att tas med i ärvdabalken och det inte gjorts någon utredning i övrigt om fastställande av faderskap till barn utom äktenskapet, anser jag det ännu mindre motiverat att i propositionen föreslå sådan blodundersökning som avses i 1 och 2 §§.

Jag sade att förslaget innebär väsentliga ändringar i förhållande till vad som nu gäller. Sålunda har föreslagits vidgade möjligheter att förordna om blodundersökning eller annan antropologisk undersökning. Nyheterna i berörda avseende har samband med den av de sakkunniga behandlade frågan rörande ändrade regler för fastställande av faderskap till barn utom äktenskapet. Men trots att det i sistnämnda avseende inte framlägges något förslag i propositionen har det ändock ansetts lämpligt att genomföra de föreslagna ändringarna rörande blodundersökning m. m. redan nu. De vidgade möjligheter att genom blodundersökning m. m. fullständiga eller förstärka utredningen i faderskapsmål, som därigenom öppnas, har nämligen enligt såväl departementschefens som lagrådets uppfattning an-

Ny ärvdabalk m. m.

setts vara av sådant värde, att man icke heller i nuvarande läge ansett sig böra avstå från dem. Det har också antagits att den nya lagen skulle kunna bidra till att värdefulla erfarenheter vinnes för ett slutligt ståndpunktstagande till utformningen av reglerna om faderskapsprövningen. Det är just på denna punkt som jag har en del samvetsbetänkligheter och känner en viss oro inför vad som kommer att hända, när den nya lagen träder i kraft.

Det finns väl ingen som förnekar att vi skall göra allt vad som står i mänsklig makt för att få faderskap fastställt så effektivt som möjligt och i så många fall det över huvud taget går. Men problemen tornar upp sig, och jag frågar mig: Vad vinnes med denna nya lag? Kan vi i något fall få ett verkligt, biologiskt faderskap fastställt i fall, där tvist råder, så seglar dock andra svårigheter upp.

Först och främst möter vi ett helt nytt rättsbegrepp. Att vid vite ålägga helt utanför processen stående personer — barnets syskon, förmenta syskon och ålderstigna föräldrar — att genomgå blodprov och antropologisk undersökning måste uppenbarligen skapa problem. Om dylika ålägganden medförde garantier för fastställandet av det biologiska faderskapet i någon större utsträckning, vore ändå något vunnet. Jag tror dock inte att så kommer att bli fallet. Vad lagrummet däremot enligt mitt förmenande ger är forskningsmaterial för vetenskapsmännen, och att levande material genom ett åläggande skall ställas till förfogande på samma sätt som annat forskningsmaterial är en tanke som jag inte kan förlika mig med.

Här bör framför allt den frivilliga forskningen ha möjlighet att sätta in. Endast material från sådana frivilliga undersökningar anser jag ha något positivt värde.

Jag har också undrat hur jurister, forskare och rätt ställer sig i andra

känsliga sammanhang. Jag skall ta ett enda exempel: En barnafaders föräldrar blir ålagda att vid vite genomgå och visa intyg på att de verkligen genomgått blodundersökning och antropologisk undersökning. Vad kan inträffa i ett sådant fall? Ärvdabalken innehåller en bestämmelse som innebär garanti för att ett barn kan få vistas inkognito hos sina adoptivföräldrar. Men om dessa föräldrar blir av rätt ålagda att inställa sig för en undersökning, kommer det att avslöjas för vederbörande att de människor hos vilka han vistas hela sitt liv icke är hans verkliga föräldrar. Detta är en tragedi. Vad händer om det vid en sådan undersökning, varom här är fråga, kommer fram att mormor en gång i tiden har varit otrogen och att det på grund därav är omöjligt att fastställa i vilken blodgrupp barnafadern skall sökas? I sådana här fall kommer såväl rätt som barnavårdsnämnd att få bevittna upprivande scener där barn och anhöriga åsamkas lidanden.

På grund av de uppgifter som lämnats från sakkunnighåll är jag också övertygad om att man ännu inte kommit så långt på den vetenskapliga forskningens område därvidlag att man kan vare sig fria eller fälla i ett faderskapsmål. Att undersökningsmöjligheterna utökats kan, enligt mitt sätt att se, inte skapa större förutsättningar att fastställa ett faderskap. Å andra sidan har beträffande just den antropologiska undersökningen också framkommit att den endast i ytterst få fall kan tillmätas något verkligt värde och då endast under förutsättning att den kan kompletteras med andra undersökningar.

Då varken bestämmelser om övriga grunder för fastställande av faderskap eller bestämmelser angående arvsrätt medtagits i utskottets förslag, anser jag att vi inte heller här bör fatta ett förhastat beslut i ärendet. Jag varken kan eller vill yrka avslag på propositionen, men jag vädjar till dem det vederbör att rekommendera medicinalstyrelsen

Ny ärvdabalk m. m.

att vid utformandet av tilläggsföreskrifter gå fram med yttersta försiktighet och skicklighet så att några förhastade och för framtiden ödesdigra beslut ej fattas.

Varken i sakkunnigas utredning angående ärvdabalken eller i departementschefens skrivning kan spåras några som helst betänkligheter emot att just nu ge utomäktenskapliga barn arvsrätt. Man frågar sig då varför detta ärende ställts på framtiden. Största delen av de utomäktenskapliga barnens faderskap är fastställt genom avtal och man behöver aldrig tvista om den biologiska fadern. Alla dessa barn skulle enligt föreliggande förslag få vänta ytterligare en tid på att få samma rättsliga ställning i samhället, som ges alla andra barn. Jag hemställer därför att justitieministern på nytt tar upp frågan i departementet, så att vi så snart som till nästa års riksdag får möjlighet att ta ställning till arvsfrågan för utomäktenskapliga barn. Att ge dessa barn samma skydd och samma rättsliga ställning som barn inom äktenskapet är en länge närd önskan framför allt hos dem som sysslar med dessa problem men givetvis även hos andra. Jag hoppas att denna min vädjan beaktas och att vi har att emotse ett förslag i ärendet.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Eftersom fru Löfqvists uttalade betänkligheter mot den nya blodundersökningslagen inte utmynnade i något yrkande, skall jag tills vidare inte ge mig in på något bemötande av vad hon sade. Jag har egentligen begärt ordet för att yttra mig om en helt annan sak.

Utskottet har ju inte föreslagit annan ändring av propositionsförslaget än att utskottet föreslagit att lagkomplexet skall träda i kraft den 1 juli 1959 i stället för enligt propositionen den 1 januari 1959. Bakom det ställningstagandet ligger eu kompromiss. Inom ut-

skottet var det nämligen en del ledamöter som av vissa skäl ville sätta tidpunkten för ikraftträdandet redan till den 1 januari 1959, medan andra ledamöter — bland dem jag — ville ha ikraftträdandet uppskjutet till den 1 januari 1960. Till grund för den senare ståndpunkten låg bl. a. önskemålet om att ett så vidlyftigt lagkomplex som det nu är fråga om borde hinna inflyta i lagboken för det år, då ikraftträdandet skall äga rum.

Anledningen till att jag trots detta önskemål biträdde kompromissen var, att man inom utskottet fick den upplysningen att det nog inte var omöjligt att få dessa lagar utfärdade som supplement i en eller annan form till 1960 års lagbok. Jag skulle här vilja till justitiedepartementet rikta den vädjan, att man inom departementet försöker intressera utgivaren av lagboken för att ett sådant supplement också kommer till stånd.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Det verkar vara en ganska stor brådska med den här lagstiftningen. Jag kan för kammarens ledamöter nämna, att reglerna för fastställande av faderskap kvarstår helt oförändrade. Intet barn kommer att bli försatt i en sämre situation i det hänseendet än för närvarande. Jag har velat nämna detta för att inte några av kammarens ledamöter skall tro, att den föreslagna ändringen av lagen om blodundersökning skulle inverka på antalet fastställda faderskap.

Jag kan inskränka mig till att instämma i de farhågor fru Löfqvist här framfört. Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk med att relatera flera fall, då betänkliga konsekvenser kan uppkomma. Jag skall nöja mig med att säga, att de farhågorna föranleder mig att yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr B 23 med den ändringen beträffande ikraftträdandet som utskottet har före-

Ny ärvdabalk m. m.

slagit och dessutom med den ändringen beträffande lagen angående blodundersökningen, sid. 51 i utskottsutlåtandet, att § 1 andra stycket utgår.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Om man granskar detta lagförslag, så framkommer en rad principiella betänkligheter, som icke har blivit analyserade i de handlingar vi har haft till vår ledning. Jag skall dra fram en del av de problem och svårigheter som denna lag kan komma att skapa.

Jag ber att få hänvisa till sidan 82 i utskottets utlåtande där man säger att denna nya lag, d. v. s. de vidgade möjligheter att ta blodprov genom vitesföreläggande i detta syfte som lagen föreskriver, kan komma att bidra till att värdefulla erfarenheter vinnes för ett riktigt ståndpunktstagande till reglerna om faderskapsprövning. Det betyder med andra ord, att då forskarna i dag icke äger tillräckliga kunskaper, som kan läggas till grund för en lagstiftning, så vill man bakvägen genom sådana förelägganden från domstolarnas sida ge dem möjligheter att tvångsmässigt undersöka en rad människor, nämligen anhöriga till de för faderskap misstänkta och till den kvinna som det i det aktuella målet kan komma att gälla. Man väntar att med ledning av de erfarenheter, dessa undersökningar kommer att ge forskarna, fastare regler sedermera skall kunna utformas för en lagstiftning om faderskapsprövning.

För mig framstår det som principiellt mycket betänkligt att förfara på det sättet. Vetenskapsmännen i all ära, men på det sättet skall inte deras forskningar få bedrivas. De skall ske på frivillighetens väg. Det råder en viss likhet mellan detta förslag och dem vi stötte på i Hitlertyskland, där läkarna fick rätt att via lagstiftningen göra undersökningar. Det är den ena betänkligheten.

Beträffande den andra betänkligheten

hänvisar jag till den diskussion som fördes i riksdagen 1949, då detta problem senast var uppe till debatt. Man framhåller där dels att obehaget att underkasta sig undersökningen visserligen var ringa men samtidigt tryckte man på grundsatsen om den kroppsliga okränkbarheten. Förslaget om en dylik lagstiftning avsågs alltså 1949.

Vad beträffar den kroppsliga integriteten i samband med blodprov har vi, då vi diskuterade blodprovet vid rattonykterhet senast haft detta problem uppe till debatt i riksdagen. Då inskärptes med kraft den kroppsliga integriteten. Man skulle alltså inte ens i undersökningssyfte få ta blodprov på människor som kan vara rattonyktra. I sak kan de nämligen vara detta, fastän polisen saknar möjlighet att avgöra det så att de inte faller inom den misstänkta kategorien. Där gällde det trots allt människor som var indragna i en aktuell händelse och där avvisade man möjligheten att tvinga dem att genomgå ett prov. Nu vidgar vi kretsen, visserligen till anhöriga men i sak till människor som inte på något sätt är delaktiga i den aktuella händelsen, och så vill vi att dessa tvångsmässigt skall underkastas en undersökning.

Jag vill i det sammanhanget påpeka att vi icke har rätt att ålägga människor undersökningar i andra sammanhang, där det medicinska underlaget för en undersökning är långt mera vetenskapligt grundat än detta blodprov vid faderskapsmål och där det är ett mycket litet antal människor som kan tvingas genomgå sådana undersökningar. Men här vill man alltså utan vidare vidga kretsen.

När man talar om att obehaget att genomgå denna undersökning är ringa, så är det visserligen riktigt att obehaget i samband med själva undersökningen, nämligen tagandet av blodprov, är ringa. Men det finns andra risker som förvisso inte är ringa och vilkas psykologiska följder kan bli djupt tra-

Ny ärvdabalk m. m.

giska. Fru Löfqvist har berört den situation som uppkommer då någon part, alltså barnafadern eller den unga modern, är ovetande om att han eller hon är adoptivbarn och detta blottas i samband med den undersökning det gäller. Den andra risken är då endera parten i målet är gift och har varit otrogen och detta blottas för vederbörandes familj med de konsekvenser det kan medföra. Den tredje och enligt min mening på sitt sätt allvarligaste risken är den, som kan drabba föräldragenerationen. Vi skall alltså vidga undersökningen dithän. Jag vill ta det mest tillspetsade exemplet i detta fall. Det är situationen för en ung man eller ung kvinna där vederbörandes mor har varit otrogen. Det kan ju hända att det yngsta barnet i en familj kommer att vara jämngammalt med eller till och med yngre än det barn om vilket bördstalan förs, och det genom dessa blodprovsundersökningar blottas att denna kvinna varit otrogen. Faller detta barns födelse då inom de tidsgränser, som ger hennes man möjlighet att väcka bördstalan, uppkommer alltså problemet hur han skall ställa sig när han får vetskap om förhållandet. Risken är inte så obetydlig, eftersom bördstalan ofta förs för unga parter, vilkas föräldrar också är relativt unga.

Jag tror dock det kommer att vara ännu allvarligare när långt tillbaka i tiden inträffade händelser av denna karaktär kommer att blottas och skapa tragiska följder av något som ligger tio à femton år tillbaka i tiden och som hittills varit dolt kommer fram.

Enligt det förslag, som nu föreligger, vidgar man också kretsen av de människor, som kan bli undersökta i föräldra- och syskonfamiljerna. Man har nämligen uppmjukat bestämmelsen om vilka parter som kan bli föremål för undersökning. Tidigare gällde att det skulle hållas för visst att samlag ägt rum med den man det var fråga om. Nu skall det kunna ske om anledning finnes att antaga att samlag skett. Det bety-

der att flera familjer kommer att dras in i dessa undersökningar, och riskerna för dylika tragedier kommer att öka. Otrohet är nu en gång inte en alldeles sällsynt företeelse. Vi kan till och med hamna i den situationen att en kvinna instämmer två män — låt oss kalla dem Andersson och Pettersson — och man fortsätter att undersöka föräldragenerationen. Då blottas en otrohet i Anderssons familj, men Andersson visar sig inte vara barnafadern utan Pettersson är barnafader. Man måste också komma ihåg att även om detta lagförslag vidgar möjligheterna att ibland fastställa ett faderskap, måste vi säga oss att vi härigenom sannolikt inte i någon större utsträckning med nuvarande kunskaper kan fastställa faderskap.

Om dessa undersökningar leder till att tragedier blottas i föräldra- och syskonkretsar som kan leda till skilsmässa, till bördstalan o. s. v. eller i varje fall till svåra psykologiska följder, så hamnar vi i den situationen att den äldre generationen, som icke varit med om den aktuella händelsen, på sätt och vis kommer att få sona vad dess unga barn i en tillfällighetsförbindelse kanske brutit. Vi tillåter oss alltså att inte bara syssla med det aktuella »brottet» — låt oss använda ordet trots att jag är medveten om att det inte är korrekt i sammanhanget — utan vi går vidare till den äldre generationen och gräver fram gamla händelser, vilket kan bli ett hårt slag för vederbörande. Är detta vad vi avser med en lagstiftning? Måste inte lagstiftningen utformas så att dylika följder inte kan uppkomma av densamma? Så har man enligt min mening icke gjort här.

Jag skulle också vilja fråga: Vad blir situationen för den domare eller läkare, som får reda på att detta har blivit konsekvensen av blodprovsundersökningen när den vidgas på detta sätt?

Skall domaren och läkaren använda materialet eller skall de förtiga vad de har upptäckt för att inte därigenom

Ny ärvdabalk m. m.

åstadkomma skadeverkningar för den äldre generationen? Blir det vanligt att man förtiger undersökningsresultaten kommer redan detta att skapa oro hos berörda parter, och de kommer att ställa sig den frågan: »Varför nyttjas inte här det material man har funnit?» Så kommer nästa fråga: »Har det förekommit otrohet?» Sedan är vi på samma osäkra mark vad beträffar föräldragenerationen.

Slutligen skulle jag vilja säga, när jag kommer att instämma i fru Holmqvists avslagsyrkande, att det är en ovanlighet att man yrkar avslag under dessa former. Sommarriksdagen trasslade emellertid till arbetsvillkoren för många av oss. Vi gick och hämtade råd på vad vi trodde vara auktoritativt håll — det finns ju inga riktigt fasta regler — och fick den uppfattningen, att vi skulle äga möjlighet att motionera vid höstriksdagen, men så blev inte fallet. De av oss i kammarerna som är kritiska mot denna lag står alltså i ett tvångsläge. Skulle vi i dag ha varit tysta och acceptera — alltså blivit offer för okända regler i samband med tre riksdagar under ett år — eller skulle vi framföra våra kritiska synpunkter? Om vi skulle motionera nästföljande riksdag skulle man bara fråga oss: »Varför yrkade ni inte avslag förra gången?» I denna nödsituation befinner vi oss, och vi har inte kunnat finna någon annan möjlighet än att yrka avslag. Eftersom barnets rätt icke trädes för när, om riksdagen icke accepterar detta lagförslag utan genomarbetar det mera och även tänker på de konsekvenser det kan ha, anser jag personligen, att man inte gör barnet någon orätt. Däremot skulle jag vilja varna mot de skador man kan vålla på ett annat håll, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till fru Holmqvists avslagsyrkande.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Eftersom avslagsyrkan-

de nu är framställt är jag tyvärr tvungen att gå vidare i texten.

Syftet bakom ändringarna av blodundersökningslagen har varit att skapa större säkerhet vid faderskapsbedömningen, så att det rättsliga, av domstol fastställda faderskapet i så många fall som möjligt kommer att överensstämma med det biologiska. Det slag av undersökningar som regleras i denna lag är för närvarande det enda hjälpmedel man har för att skapa klarhet i faderskapsfrågor. Enligt utskottets mening är det därför högst angeläget att också ge lagliga möjligheter att utnyttja detta hjälpmedel i av vetenskapen önskad omfattning.

Utskottet har vid sin behandling av denna fråga inhämtat upplysningar av sakkunniga, och det har därvid framkommit, att dessa ansett det önskvärt att i lagen öppnas möjligheter till den nu föreslagna utvidgningen av undersökningsplikten. Utskottet har med stöd av denna uppfattning hos de sakkunniga ansett sig böra inta den ståndpunkten, att om man genom en utvidgning av undersökningsplikten till dessa kategorier får bättre förutsättningar för en rikti- gare faderskapsbedömning — och det har de sakkunniga ansett — bör man inte tveka att genomföra en lagändring på denna punkt. Det gäller att väga två intressen mot varandra. Det allmännas och även barnets intresse av ett så vitt möjligt materiellt riktigt resultat i faderskapsfrågan står på ena sidan. På andra sidan står dessa släktingars anspråk på respekt för den kroppsliga integriteten. Det kan enligt utskottets mening inte råda något tvivel om att det allmännas intresse här bör få väga över, detta särskilt som denna undersökning i och för sig inte är förenad med några större obehag.

Beträffande den av fru Sjövall uttalade farhågan för avslöjandet av vissa äldre snedsprång vill jag framhålla, att utlåtandet om blodundersökningen enligt vad vi fått upplysning om aldrig in-

Ny ärvdabalk m. m.

nehåller något direkt uttalande om annat än det i målet ifrågasatta faderskapet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Fru SJÖVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Om forskningen på detta område vore så avancerad, att man med säkerhet visste att resultatet av en föreslagna lagstiftning ledde till mera gagn än skada, skulle jag kunna acceptera herr Frödings och utskottets ståndpunktstagande, men forskningen ligger inte så långt framme ännu. Vi på fället, som möter skadeeffekten, står också inför problemet hur denna skall kunna undvikas.

Jag har här exemplifierat problemet genom att peka på den skadeeffekt som kan åstadkommas. Men redan den omständigheten att forskarna via lagstiftningen får möjlighet att kränka den kroppsliga integriteten hos part, som inte ens är inblandad i saken, medan man i andra sammanhang inte har laglig rätt att göra det i fråga om part i målet samt att man sålunda kan rulla upp saker och ting, som inte bara drabbar en av parterna utan också vederbörandes föräldrar, måste inge mycket starka principiella betänkligheter mot att lägga ett förslag som det förevarande till grund för en lagstiftning. Alldeles oavsett de personliga tragedier, som det här kan bli fråga om, är enligt min mening dessa principiella skäl tillräckliga för att man skall säga, att så får inte lag stiftas.

Fru JOHANSSON (s):

Herr talman! När vi i första lagutskottet behandlat denna proposition har det gång på gång understrukits att man i första hand bör ha barnens bästa för ögonen. Det är också detta som varit vägledande för mig när jag anslutit mig till utskottsmajoritetens utlåtande. Jag har vägt för- och nackdelar mot varandra, och jag har därvid funnit att för-

delarna vägt tyngre än nackdelarna, som man givetvis inte heller får blunda för. Jag anser det vara ytterst viktigt för barnens skull att man så långt som möjligt försöker skapa klarhet om det verkliga faderskapet.

Här har av doktor Sjövall och flera andra framhållits att dessa undersökningar för fastställande av faderskapet skulle medföra intrång i den kroppsliga integriteten. Men det kommer alldeles säkert att finnas tillfällen, då föräldrarna till den man, som utpekats såsom fader, anser det som en förmån att kunna bidra till att klarlägga hur det ligger till med faderskapet. Jag anser det alldeles riktigt att barn utom äktenskapet skall få samma arvsrätt som barn inom äktenskapet, men jag måste i ärlighetens namn säga att då bör man också så långt som möjligt söka fastställa det verkliga faderskapet. Om föräldrarna till en man, som blivit beskylld för faderskapet till ett barn, känner sig ganska övertygade om att sonen är oskyldig till detta faderskap, så skulle de ju genom att underkasta sig en blodundersökning eller antropologisk undersökning kunna bidra till att skapa klarhet om hur det ligger till med faderskapet.

Jag tror sålunda att det hela jämnar ut sig. Även om vissa personer i detta sammanhang inte gärna skulle vilja underkasta sig dessa undersökningar, så finns det andra som anser det vara en förmån att få göra det.

Jag vill också — eftersom det inte här sagts så mycket om den saken — understryka att från utskottets sida har mycket starkt poängterats att undersökningar inte får ske hur som helst. Jag skall be att få citera vad utskottet säger: »Det må emellertid erinras om att enligt förslaget förordnande om undersökning av de ifrågavarande anförvanterna icke får meddelas i andra fall än då den utredning, som eljest står till buds, icke ger tillräckliga möjligheter att fastställa faderskapet utan behöver fullständigas. Utskottet vill understryka betydelsen av

Ny ärvdabalk m. m.

att detta krav strängt upprätthålles i tillämpningen, enär det är av vikt att den personkrets det här gäller icke onödigtvis tvingas att underkasta sig undersökning. Det måste förväntas att begagnandet av denna möjlighet föregås av ett noggrant övervägande från domstolarnas sida rörande åtgärdens betydelse i bevishänseende.»

Jag anser att detta borgar för att man inte kommer att hur lättvindigt som helst föreslå undersökning av berörda parter anförvanter. Av denna anledning vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Jacobsson* i Sala (s) instämde häri.

Fru **LÖFQVIST** (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru *Johansson* pekar på möjligheten att delta i den frivilliga undersökningen. En sådan har vi redan och den har vi inte diskuterat. Det är tvångsundersökningen som vi i detta sammanhang har diskuterat. Den fria undersökningen anser jag vara det rätta sättet att ge vetenskapsmännen möjligheter att utföra sin vetenskapliga forskning. Den är betydligt bättre än att tillgripa en lag, som tvingar människor att underkasta sig undersökning.

I detta fall skulle man väl också kunna säga, att den utpekade barnafadern borde vara den som åläggs att bevisa om han är skyldig till faderskapet eller inte. Det är bättre än att på rättslig väg tvinga släktingar och anhöriga att bidra till bevisning.

Fru **JOHANSSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast till fru *Löfqvist* säga att jag verkligen också har fattat sakens innebörd. Under tiden jag suttit på ärendet i första lagutskottet har jag inte kunnat undvika komma underfund med, att det här är fråga om att rätten skall kunna ålägga parternas anförvanter att underkasta sig en undersökning. Jag vet inte om jag uttryckte

mig otydligt, men jag vill endast understryka att jag är fullt medveten om vad saken gäller.

Herr **STIERNSTEDT** (h):

Herr talman! För lekmannen som hört på denna debatt förefaller det, som om utskottet inte tagit vederbörlig hänsyn till alla de frågor som berör detta problem. Jag har främst lyssnat till vad fru *Sjövall* här sagt och jag kom fram till att man egentligen borde yrka återremiss till utskottet av hela ärendet, så att utskottet skulle kunna ta del av de »motioner» som här är väckta. Det är dock kanske inte lämpligt att ställa ett sådant yrkande, varför jag avstår. Jag har bara velat säga att saken inte förefaller fullt utredd. Blir det någon röstning kommer jag att stödja avslagsyrkandet.

Herr **ON SJÖ** (cp):

Herr talman! Här har ju två kvinnor reserverat sig och från början var det bara kvinnor som gav uttryck för sin betänksamhet här i kammaren. Detta får, såvitt jag förstår, betraktas som en tillfällighet. Detta är ju ingen speciell kvinnofråga. Vi var alla betänksamma i utskottet, det kan man gott erkänna. I sådana här faderskapsmål gäller det att få fram sanningen. Det är ett samhällsintresse av första ordningen att få fastslaget vem som är fadern till det utomäktenskapliga barnet. Givetvis ligger det också i den enskildes intresse att få veta detta.

Bakom detta förslag ligger, som alla märker, förslaget om utomäktenskapliga barns arvsrätt. Departementschefen hade ursprungligen även tagit med detta förslag och han har inte släppt det. Skulle detta genomföras, så måste ju alla medel som över huvud taget är tänkbara utnyttjas för att få fram sanningen om vem som verkligen är barnets fader. Här får, som sagt, den enskildes intressen vika. På en mångfald områden får den

Ny ärvdabalk m. m.

enskildes intressen vika för samhällets —även om inte den kroppsliga integriteten alltid berörs.

Det är i och för sig bra att denna betänksamhet kommit till synes i debatten. Vi som står bakom utskottet förutsätter, att domstolarna kommer att behandla dessa frågor med den känsla för ansvar som ömtåliga frågor kräver.

Vi som står för utskottets utlåtande har inte kunnat ta på vårt ansvar att gå emot förslaget och beröva de lagstiftande myndigheterna de möjligheter som här yppar sig att komma fram till sanningen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Man säger ifrån utskottets sida att man har haft betänkligheter — och det förstår jag mycket väl — men att man har övervunnit dem därför att man vill ha fram sanningen. Detta är i och för sig lovvärt, men har man i utskottet tänkt på att man den vägen i sitt sökande efter sanningen kan ta lögnen som bevis? Om en ung man antas vara far till ett barn men nekar och blodprovet inte utesluter faderskapet, kan det inträffa att man vid en undersökning av föräldrarna blir styrkt i uppfattningen att han icke är far till barnet, därför att mannens moder gjort ett felsteg i sin ungdom och den fader som gäller för att vara hans icke är hans. Har man då i sitt sökande icke kommit på fel väg?

Herr talman! Det man här föreslår, betraktar jag som ett lagens missfoster, till vilket jag inte vill ha någon del av faderskapet.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Här har talats om återremiss av ärendet som ett tredje alternativ. Jag tror det vore lyckligare om lagutskottet och departementet från helt nya utgångspunkter finge ta upp frågan och penetrera den. Jag vill påminna

om vad jag framhöll i mitt tidigare anförande att man här vidgar kretsen av de människor som kan komma i fråga för undersökning och att denna vidgning i detta sammanhang är ganska allvarlig. Förut krävdes ändå tämligen starka skäl att tro att en man är barnafadern för att undersökning skulle kunna begäras. Nu kan man på grundval av lösa antaganden instämna flera människor. Även den detaljen i förslaget är av sådan art, att jag mot bakgrunden av vad som sagts här vill vidhålla mitt yrkande om avslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna A och B

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten C såvitt avser förslaget till lag angående blodundersökning m. m.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av fru Holmqvist under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Holmqvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter givna varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner första lagutskottets i utskottets utlåtande nr B 14 under punkten C berörda förslag till lag angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap, röstar

Ja,

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit fru Holmqvists under överläggningen framställda yrkande, att lagförslaget godkännes med — utöver av utskottet föreslagna ändring — den ändringen, att 1 § andra stycket utgår.

Lag om ersättning för krigsskada å egendom

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 57 ja och 107 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Förslaget till lag angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap hade alltså av kammaren godkänts med — utöver av utskottet föreslagen ändring — den ändringen, att 1 § andra stycket skulle utgå.

Punkten C i övrigt

Utskottets hemställan bifölls.

Ordet lämnades på begäran till

Fröken SANDELL (s), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få meddela att jag röstade fel i denna votering. Min avsikt var att rösta nej.

§ 2

Lag om ersättning för krigsskada å egendom

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr B 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ersättning för krigsskada å egendom.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När jag har knutit en blank reservation till föreliggande utskottsutlåtande, beror det på att jag inte likt utskottet, som egentligen inte vet vad propositionen materiellt innehåller, har lyft på hatten och av vördnad för regeringen gått förbi frågan. Jag har i stället ansett det vara angeläget att ange en avvikande principiell mening

när det ges sken av att lagen skall få ett materiellt innehåll som den inte har. När det gäller att i lag fastställa principer som skall gälla i framtiden och som måste utformas av framtidens lagstiftare, anser jag det vara angeläget att också den principiella inställning man har i dag kommer till uttryck i sammanhanget.

I propositionen och utskottets utlåtande föreslås att egendomsägarna skall erhålla ersättning för krigsskada å egendom av de medel som efter kriget finns tillgängliga och att ersättningarna skall fördelas efter grunder som kan betecknas såsom rättsliga normer. Ersättning skall sålunda i princip utgå, icke i förhållande till vederbörandes behov, utan i förhållande till den krigsskada hans egendom varit utsatt för — i annat fall torde nämligen lagförslagets värde ur trygghetssynpunkt för egendomsägarna vara ringa.

Med min politiska och principiella uppfattning kan jag icke acceptera det nuvarande egendomsägandet, och jag vill inte säga ifrån för framtiden, att om en olycka skulle inträffa för vårt land, så skall egendomsägarna i första hand bli tillgodosedda. De befolkningsgrupper som saknar egendom skulle då få vara med om att återställa en egendomsfördelning, som åtminstone jag inte kan acceptera. Jag anser att man här principiellt är inne på vägar som inte borde beträdas av den svenska riksdagen. Jag vill erinra om att regeringsrådet Klackenborg uttryckligen säger ifrån, att han anser det orimligt att följa dessa principer när det gäller att tillgodose ett återuppbyggnadsbehov på skilda områden. Lagstiftningen och rättstillämpningen måste ta hänsyn till de förhållanden som i socialt hänseende och andra hänseenden råder bland folket i dess helhet i ett sådant läge.

Jag kan sålunda icke ur principiell synpunkt acceptera det som föreslås i propositionen och utskottsutlåtandet. Om det materiella innehållet vill jag

Utvidgning av arbetarskyddslagens tillämpningsområde m. m.

säga att det är en pytt i panna som serveras här och att varken utskottet eller statsrådet vet vad den innehåller. Förslaget har inget som helst materiellt värde när riksdagen i dag skall ange de normer som skall följas vid en skadeersättning, om landet eventuellt kommer i krig.

Herr talman! Eftersom jag anser att propositionen inte hade bort läggas på bordet och att den materiellt är en nulitet, är det givet att jag har nöjt mig med att foga en blank reservation till utskottets utlåtande, men jag hoppas innerligt att statsrådet och andra som skall tänka på hur det principiellt skall bli i framtiden beaktar, att det efter ett krig kommer att gälla andra normer än före och under kriget.

Herr JACOBSSON i Tobo (fp):

Herr talman! Min ärade länskamrat herr Lundberg har här gjort gällande att varken utskottet eller det statsråd som har lagt fram propositionen skulle ha förstått den här saken. Jag skall inte gå in i något bemötande av det omdömet. Jag skall bara säga, att vi inom utskottet vid prövningen av den framlagda propositionen har kommit till att dess förslag innebär en modernisering och förbättring av motsvarande tidigare lagstiftning, och med hänsyn till det har utskottet tillstyrkt det föreliggande förslaget.

Det är givet, att detta är en beredskapslagstiftning, och ingen kan säga vad det materiella innehållet kommer att vara vid den tidpunkt då olyckan skulle kunna drabba oss. Förslaget innebär dock ett principiellt åtagande av statsmakterna att i den mån det är möjligt försöka ersätta dessa skador och ordna så, att den produktion som är nödvändig för oss alla att leva vidare skall komma i gång igen.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till andra lagutskottets hemställan.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När jag sade att utskottet bara har lyft på hatten och gått förbi de olika frågorna när man inte har förstått dem, gällde detta det materiella innehållet. Jag förstår mer än väl, att herr Jacobsson i Tobo och flera andra rent principiellt accepterar det här resonemanget, men jag kan inte förstå hur statsrådet har kunnat inlägga ett principiellt förslag av denna innebörd i en proposition. Jag tycker att han inte borde ha tagit med det i propositionen.

Överläggningen var härmed slutad. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3**Utvidgning av arbetarskyddslagens tillämpningsområde m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr B 13, i anledning av väckta motioner om utvidgning av arbetarskyddslagens tillämpningsområde m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Inledningsvis vill jag gärna betyga att motionärerna är tillfredsställda med att andra lagutskottet har tillstyrkt motionen, i varje fall i den del där det föreslås vidgning av arbetarskyddslagens tillämpningsområde. Hädanefter finns det möjligheter att komma till rätta med de missförhållanden från arbetarskyddssynpunkt, som har rått och råder inom den statliga och den kommunala förvaltningen.

Däremot har utskottet inte biträtt motionen i vad den gäller en vidgning av arbetstidslagens tillämpningsområde. I motionen föreslog vi, att arbetstidslagen i enlighet med arbetstidsutredningens förslag skulle utsträckas att gälla även grupper av anställda, som nu är undantagna från lagens bestämmelser. Det är betydande grupper som står utanför arbetstidslagens tillämp-

Utvidgning av arbetarskyddslagens tillämpningsområde m. m.

ningsområden, bland andra de som sysselsättes med arbete som bedrivs av staten, arbeten som åligger trafikpersonal vid järnväg som är upplåten för allmän trafik, sjukvårdspersonal. En hel del av dessa arbetstagare har avtalsvägen fått åttatimmarsdag, men andra grupper har inte lyckats få sina arbetstidsbestämmelser utformade på ett tillfredsställande sätt. En del har lyckats att avtalsvägen få en reglerad arbetstid men andra står sämre till. Vi kan som ett exempel ta brandmännen. I motionen har jag yrkat att arbetstidslagen skulle sättas i kraft enligt arbetstidsutredningens förslag. I arbetstidsutredningen har jag en reservation i fråga om arbetstidslagens tillämpningsområden, där jag föreslår att denna lag skall tillämpas även på brandmännen.

Jag har alltså inte gått så långt med motionens yrkande som jag själv skulle ha önskat, men om man kunde aktualisera arbetstidsutredningens förslag i fråga om arbetstidslagens tillämpningsområden, menar jag att man skulle kunna fånga in brandmännens krav i en arbetstidsbestämmelse, som står i bättre överensstämmelse med vad som tillämpas inom andra områden.

För brandmännen i Stockholm har jag inga andra uppgifter än dem som arbetstidsutredningen angav 1953, men vid den tidpunkten hade de 75 arbetstimmar per vecka. Jag tror emellertid att arbetstiden minskats till omkring 70 timmar i veckan numera.

I Göteborg och Malmö hade brandmännen vid samma tid 78 timmars arbetsvecka, och sedan varierar arbetstiden alltefter invånarantalet i de olika städerna, så att man i vissa städer hade upp till 101 timmar i veckan. Det är emellertid vissa svårigheter förknippade med beräkningen av beredskaps-tjänsten. Det må nu vara hur det vill med den saken, men klart är att brandmännens arbetstider på något sätt bör göras mera anpassningsbara till de

framsteg övriga grupper på arbetsmarknaden har gjort i fråga om sina arbetstider.

Arbetstidsutredningens förslag om förkortning av arbetstiden för vissa arbetargrupper medförde, att skiftarbetare och viss trafikpersonal kom ned till 45 timmar per vecka, och nu kommer ju arbetstiden att generellt förkortas till detta timantal. För skiftarbetarna innebär emellertid en 45-timmars arbetsvecka att nämnda arbetstid får uttagas genomsnittligt med 135 timmar under en treveckorsperiod, och arbetsgivaren kan därför ta ut övertid till vad som blir 144 timmar per vecka. Övertidsbestämmelserna står sålunda i intimt samband med arbetstidsutredningens förslag, och om detta sättes i kraft, så måste vi också ha efter arbetstiden anpassningsbara övertidsbestämmelser.

Då jag icke har kunnat ställa något direkt förslag i denna fråga, har jag tillsammans med två andra kammarledamöter avgivit en blank reservation till utskottets utlåtande. Jag har emellertid velat framhålla angelägenheten av att arbetstidsutredningens förslag till ny arbetstidslag kommer upp till prövning här i riksdagen utan alltför långt dröjsmål.

Herr talman! Så som frågan för dagen ligger till har jag icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr JACOBSSON i Tobo (fp):

Herr talman! Det är egentligen två olika saker som behandlas i föreliggande utskottsutlåtande. Den ena är en arbetstidslagstiftningsfråga och den andra en arbetarskyddsfråga. Vad beträffar motionens yrkande om ändringar i arbetarskyddslagen har utskottet föreslagit att den begärda ändringen genomföres. Utskottet har sålunda i det stycket tillstyrkt motionen.

Även då det gäller arbetstidslagstiftningsfrågan har utskottet i princip varit

Ändring av lagen om socialhjälp och barnavårdslagen

enigt och sagt att den föreslagna ändringen bör genomföras. Jag vill emellertid erinra om att när vi 1957 fattade beslut om en förkortning av arbetstiden, så framhölls det i propositionen att ställning icke borde tagas till arbetstidsutredningens förslag rörande arbetstidslagstiftningens tillämpningsområde, förrän erfarenhet hade vunnits om verkningarna av den generella arbetstidsförkortningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4

Ändring av lagen om socialhjälp och barnavårdslagen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr B 16, i anledning av väckt motion om viss ändring av lagen om socialhjälp och barnavårdslagen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr B 124, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Henning Nilsson* i Gävle m. fl. hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslår sådan ändring av lagen om socialhjälp och barnavårdslagen, att kommuns rätt att uttaga ersättning för ekonomisk hjälp som lämnats för invalidiserade och på annat sätt handikappade barn under 16 år upphäves».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, H: B 124, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **HENNING NILSSON** i Gävle (k):

Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anledning av förevarande motion.

Jag har tillsammans med mina medmotionärer föreslagit, att kommunens

rätt att uttaga ersättning för ekonomisk hjälp, som lämnats för invalidiserade och på annat sätt handikappade barn under 16 år, skall upphävas. Jag skall viligt erkänna att vårt förslag inte berör särskilt många barn, men i de familjer, där det ändå finns invalidiserade barn, kan det vara mycket svårt för föräldrarna att betala ut de dryga kostnader, som det här kan bli fråga om.

Socialstyrelsen har förklarat att styrelsen principiellt ansluter sig till motionens syfte att åstadkomma en lättnad i den ekonomiska börda som åvilar föräldrarna till invalidiserade eller på annat sätt handikappade barn. Men samtidigt förklarar socialstyrelsen att den begärda lagändringen endast skulle ha verkningar i ett mycket begränsat antal fall. Nå, låt gå för att det endast i ett begränsat antal fall skulle vara till hjälp. Det finns dock bland dem sådana, där verkningarna är desto ohyggligare. De vanföras riksförbund instämmer i motionärernas åsikt och anser att vår motion är riktig.

Från utskottets sida har hänvisats till en del pågående utredningar, och utskottet anser att det egentligen är bra som det är. Jag vill inte rikta några som helst anmärkningar mot vare sig personal i barnavårdsnämnder eller annan personal som sysslar med dessa problem, men jag vill understryka att det ibland inträffar olycksfall i arbete, om jag så får uttrycka mig. Det finns exempel på att kommuner har begärt ersättning för sina utlägg av föräldrar som haft mycket små inkomster och där framställningarna sannnerligen gjorts på ett stötande sätt. Det finns även exempel, där föräldrar begärt invalidstol och fått avslag på sin framställning. Den instans som gav avslaget hade förmodligen skäl för detta, jag vill inte alls yttra mig om det. Det visade sig emellertid att de skäl den byggde på inte var tillräckligt starka, varför den fick ändra sitt beslut. Sådant tar dock tid och skulle kunna undvikas om denna mo-

Lagstiftning för säkrande av rätt till arbete m. m.

tion bifölls. Det är ju inte fråga om några stora kostnader.

Jag tycker inte att utskottet har handlagt denna fråga bra. Det gäller dock föräldrar, vilkas barn är invalidiserade, föräldrar som har tillräckligt svåra problem utom de ekonomiska, och man skulle kunna ha hjälpt dem genom att bifalla motionen.

Jag är alltså inte övertygad om, herr talman, att utskottet handlat rätt, och jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr JACOBSSON i Tobo (fp):

Herr talman! Då andra lagutskottet behandlat denna motion har det inhämtat en hel del upplysningar om hur det förhåller sig med de här fallen. Det gäller ju, som motionären nyss framhöll, beklagansvärda människor och särskilt barn.

Vad först sjukhusvården beträffar blir nu genom den rekommendation, som har antagits av praktiskt taget alla sjukhushuvudmän, dessa barn vårdade utan någon kostnad, sedan de är utförsäkrade från sjukförsäkringen. Vidare erinrar jag om att Kungl. Maj:t fastställer vårdavgifterna för vissa anstalter, de statliga sjukhusen, vanförestalterna och Eugeniahemmet. Det har ännu inte fattats något beslut om avgifterna där; därför har utskottet för sin del uttryckt det önskemålet, att Kungl. Maj:t vid fastställande av dessa vårdavgifter skall tillämpa samma regler som de kommunägda sjukhusen har tillämpat.

När det gäller de ortopediska hjälpmedlen lämnas nu statsbidrag med i regel tre fjärdedelar av konstnaderna, och i vissa fall har landstingen och städerna utanför landsting skjutit till bidrag, som kan vara av något olika storleksordning. Jag erinrar också om att medicinalstyrelsen håller på med en utredning på detta område, vilken man hoppas kunna slutföra inom innevarande år.

Vi är i utskottet medvetna om att även en relativt liten kostnad, som drab-

bar vederbörande föräldrar, kan vara tung nog att bära. Enligt vad vi har inhämtat tillämpar dock kommunerna som regel en mycket frikostig princip när det gäller dessa fall. Det kan naturligtvis, som motionären var inne på, förekomma olika behandling av ärendena. Ett beslut kan dock underställas länsstyrelsens prövning, och om vederbörande skulle sakna medel till sitt uppehälle eller om eljest synnerliga skäl skulle finnas för bifall till framställningen, kan länsstyrelsen föreskriva att sådant bifall ges. Vi väntar därför att kommunerna inte kommer att göra gällande sin återkravs rätt, där detta skulle te sig stötande.

Herr talman! Med vad jag här har framhållit ber jag få yrka bifall till andra lagutskottets förslag i dess utlåtande nr B 16.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5**Lagstiftning för säkrande av rätt till arbete m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr B 17, i anledning av väckt motion angående lagstiftning för säkrande av rätt till arbete, full sysselsättning och trygghet i anställningen, m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr B 126, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Henning Nilsson* i Gävle *m. fl.* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utarbetande av förslag till lagstiftning i överensstämmelse med vissa i motionen angivna punkter samt att detta snarast möjligt måtte föreläggas riksdagen.

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: B 126, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Lagstiftning för säkrande av rätt till arbete m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Vid detta års båda val dominerade två frågor, tjänstepensionen och den fulla sysselsättningen. Båda dessa frågor är brännande, båda är olösta, båda är mycket svåra, båda är ofrånkomliga, båda handlar om rättvisa, om trygghet och människovärde. Tack vare dessa frågors betydelse förändrades riksdagens sammansättning och kraftförhållandena i Stockholm liksom bland de svenska väljarna. Hela arbetarklassen, och med den massan av tjänstemän, kommer att låta behandlingen av arbetslösheten avgöra sina framtida reaktioner och handlingar. Denna fråga om en arbetsbalk är sålunda inte något rutinärendet, inte något som bör viftas bort med juridiskt hårklyveri eller formalistiska petitesseer. Vi har föreslagit en skrivelse till regeringen med begäran om förslag till lagstiftning om åtgärder för att säkra rätten till arbete, full sysselsättning och trygghet i anställningen. Vi har pekat på följande fyra områden:

1. Envars rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet förankras i lag.

2. Samhälleliga planeringsåtgärder för upprätthållande av produktion och full sysselsättning inledes.

3. Kapitalisterna berövas rätten att själva avgöra om företag skall drivas eller slås igen. Där de vägrar att hålla i gång viktig produktion, övertar samhället företagen och driver dem i egen regi.

4. Skyldighet för företag att varsla om planerade förändringar av driften i så god tid, exempelvis två månader i förväg, att arbetsmarknadsmyndigheterna kan överväga och vidta lämpliga åtgärder.

Andra lagutskottet har i sitt utlåtande ägnat det största utrymmet åt en utredning rörande punkt 4, nämligen vår begäran om uttrycklig varselplikt. Det är ingen nyhet, att de minsta frågorna får den omsorgsfullaste behandlingen och de största förbigås med tystnad. Jag kan medge, att det just nu råder bättre praxis när det gäller varsel vid driftsinskränkningar än tidigare, men de löften som kapitalisterna har givit på dessa områden och som andra lagutskottet nu tillmäter sådan betydelse är samtidigt fullspäckade med reservationer. I tre punkter, a), b) och c), lovar man att varsla två månader i förväg vid driftsinskränkningar, men i efterföljande tre punkter reduceras värdet av detta. I punkt d) sägs, att varslet skall ske »i god tid», i e) »i god tid före åtgärdens vidtagande» och i f) »i så god tid som möjligt».

Därmed låter sig utskottet nöja, men vi för vår del är inte nöjda, och de anställda är det inte heller. Beträffande den viktiga punkt 2 om samhälleliga planeringsåtgärder för att upprätthålla produktion och full sysselsättning hänvisar andra lagutskottet till att regeringen den 5 juni i år har tillsatt en utredning för att behandla problemet. Bättre sent än aldrig, naturligtvis, men den 5 juni har ju nästan fem månader gått, sedan det kommunistiska yrkandet i frågan ställdes.

I vintras hade vi 60 000 registrerade arbetslösa. Denna vinter blir det tydligen betydligt fler. Under många år har stora och förpliktande löften givits den svenska arbetarklassen om full sysselsättning, men det besked som nu givits uppenbarar ju det svaga underlaget för dessa löften. Detta visar, att det inte finns någon samhällelig planering eller statlig beredskap för att möta en arbetslöshet av låt mig säga 1930-talets karaktär. Allt skall ske från fall till fall.

Vi har vidare begärt, att FN-stadgans punkt om rätten till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och till-

Lagstiftning för säkrande av rätt till arbete m. m.

fredsställande arbetsförhållanden skall inskrivas i den svenska lagstiftningen. Vi har därvid hänvisat till att en rad länder, särskilt de länder som slagit in på socialismens väg, men även andra, exempelvis Norge, har lagfäst denna oförytterliga mänskliga rättighet.

Andra lagutskottet vänder sig emellertid mot detta förslag med både en politisk och en juridisk motivering. Politiskt hänvisar utskottet till direktiven för den s. k. stabiliseringsutredningen, Enligt utskottets referat av dessa direktiv måste mot rätten till arbete ställas krav om stabilt penningvärde, om att man skall slå vakt om de kapitalistiska organisationernas rörelsefrihet, om att trygga varuutbytet med andra länder, om en skälig inkomstfördelning, vad nu detta skall innebära, och om hög produktivitet och snabbt framåtskridande. Detta för ju i minnet professor Ohlins famösa uttalande om att en 5-procentig arbetslöshet nog är det bästa om man vill trygga högsta möjliga produktion.

Mot rätten till arbete uppställer utskottet alltså sex olika invändningar. Om den fulla sysselsättningen kolliderar med dessa eller med något av dessa intressen, vill utskottet alltså hellre ha arbetslöshet. Detta är nämligen den enda rimliga slutsats man kan dra av utskottets resonemang.

Det finns såvitt jag vet inte något land i världen som har uppställt sådana förbehåll gentemot kravet om rätt till arbete. FN-stadgan som ju Sverige har godkänt, d. v. s. att den skall gälla för alla andra länder utom för Sverige, uppftar ju inte heller några förbehåll.

Så långt lagutskottets politiska argumentation mot att man skulle lagfästa rätten till arbete.

Vad den juridiska motiveringen beträffar så får utskottet ursäkta mig, om jag tycker den är kostlig. Utskottet säger, att Sverige inte kan lagfästa rätten till arbete, emedan detta bara skulle innebära en allmän deklaration, Ja men titta på vår grundlag, titta på den be-

römda § 16 i regeringsformen! Kan man inte överflytta precis samma karakteristik på alla dessa högtidliga löften till medborgarna som utskottet nu anför i frågan om man skall skriva in rätten till arbete i lagen?

I dag när vi började förhandlingarna, alltså vid punkt 1 på dagordningen, meddelades det från konstitutionsutskottets sida att den arbetande författningsutredningen tänker komma med förslag som tar upp folkpartiets krav om skydd för bl. a. rätten till egendom. Inom parentes sagt måste väl därmed avses ett skydd för de förmögna mot de egendomslösa, ett skydd för 30 procent av befolkningen mot de 70 procent som inte har någon egendom. Detta sagt endast inom parentes. Jag måste emellertid fråga: Hur stämmer nu § 16 i regeringsformen och den nya propån om att man skall utbygga de mänskliga rättigheterna med lagutskottets motivering mot att man skall skriva in rätten till arbete i lagen? Nej, det stämmer inte alls.

Utskottet slår in öppna dörrar när det konstaterar att svensk lagstiftning inte innehåller något om rätten till arbete. Det är just detsamma vi har konstaterat och som vi anser vara en komprometterande svaghet i den svenska lagstiftningen. Men för att återvända från juridikens och lagutskottssofistikens värld till verkligheten, så står vi nu troligen inför den största arbetslösheten på årtal i vårt land. I vintras var det 60 000 arbetslösa, som jag redan tidigare erinrat om. Kring årsskiftet var det 70 000 permitterade korttidsarbetare. Ingen vet riktigt hur det kommer att bli i år, men experterna är i alla fall eniga om att det kommer att bli värre än vad det var under den senaste vintern.

För alla dessa som hotas av långpermittering eller arbetslöshet väntar något av en katastrof. Det är det egna hemmet, kanske bilen, kanske förhoppningarna om att kunna ordna en god

Lagstiftning för säkrande av rätt till arbete m. m.

utbildning för barnen som står på spel för tiotusentals människor i vårt land. Och för dem som får stanna kvar i produktionen betyder en stor arbetslöshet samtidigt press på deras löner, ett konkret hot om lönesänkning, om sänkt standard. För kapitalisterna däremot öppnar en sådan massarbetslöshet möjlighet till högre vinster. Här framträder ju återigen klassmotsättningarna i öppen dag. Grova orättvisor praktiseras nu nästan dagligen. Tidningarna berättar om människor med 25 års arbete bakom sig och med medalj för lång och trogen tjänst som utan vidare kastas ut på gatan i arbetslöshet.

Det är inte bara den äldre arbetskraften som nu utsätts för stora påfrestningar. Ofta är det också tyvärr ungdomen som får sitta emellan härvidlag. Just med hänsyn härtill är det anmärkningsvärt att lagutskottet med tystnad gått förbi vår tredje punkt i den arbetsbalk, som vi skisserat, nämligen rätten för den enskilde kapitalisten att själv avgöra om företaget skall hållas i gång eller slås igen. Detta säger utskottet inte ett ord om, och inte ens dess socialdemokratiska ledamöter tycks finna det märkligt — att döma av deras tystnad på denna punkt — att en enda man skall kunna bestämma över tiotusens arbete och försörjning. Detta förhållande vittnar om hur begränsade de demokratiska fri- och rättigheterna är för arbetarklassens vidkommande.

Summan av denna granskning är alltså att vi i verkligheten än i dag inte har några garantier bakom löftena om full sysselsättning. Frågan om ökad sysselsättning — efter alla efterkrigsårens löften om full sysselsättning — ligger nu under utredning. Och riksdagen — åtminstone i den mån den ställer sig solidarisk med andra lagutskottets resonerang — ställer rätten till arbete i motsättning till andra önskemål. Jag beklagar, herr talman, att denna fråga inte har avancerat så långt, att det verk-

ligen finns en stark opinion i denna riksdag för nödvändigheten av att skapa några som helst rättsregler i enlighet med löntagarnas behov och i enlighet med den folkrätt, som Sverige understöder för alla andra stater än sig själv.

Jag vet att det är en demonstration, men jag kan på grund av frågans vikt inte låta bli att trots ett enhälligt utskotts avstyrkande yrka bifall till motion nr B 126.

Herr JACOBSSON i Tobo (fp):

Herr talman! Då utskottet haft att behandla denna motion har utskottet följt samma riktlinjer som tidigare vid behandling av liknande ärenden. Vi har påpekat, som herr Hagberg nyss sade, att vi principiellt inte önskar en lagstiftning av sådan karaktär som den åberopade artikel 23 moment 1 i FN:s förklaring om människans rättigheter. Vi har strävat efter att i stället för dessa allmänna deklamationer ge lagstiftningen ett konkret innehåll och i det hänseendet försöka finna åtgärder till tryggande av en god och jämn sysselsättning, främjande av yrkesutbildning, åstadkommande av en effektiv arbetsförmedling m. m. Det pågår också utredningar för att försöka klara sysselsättningsfrågorna. Rörande det av motionärerna berörda varslandet om arbetsinskränkningar har arbetsmarknadsstyrelsen och de olika parterna på arbetsmarknaden lyckats komma till ganska tillfredsställande resultat. Vi har, som herr Hagberg sade, icke vidrört den viktiga punkten om kapitalisternas skötsel av företagen. Vi har sagt att vi inte finner skäl biträda motionens yrkande i övrigt och därför hemställt, att motionen II: B 126 inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Vi har inte tagit upp denna fråga till debatt ty skillnaden i samhällsuppfattning mellan motionärerna och oss är så pass stor, att vi inte ansett oss böra argumentera.

Herr talman! Med det anförda ber

Återkommande säkerhetsbesiktning av bilar

jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6

Återkommande säkerhetsbesiktning av bilar

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr B 18, i anledning av väckta motioner om viss utredning rörande återkommande säkerhetsbesiktning av bilar.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr B 149 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* samt nr B 244 i andra kammaren av herr *Nelander m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att Kungl. Maj:t i samråd med Sveriges bilprovvningsnämnd och statens bilinspektion utreder frågan om införandet av återkommande säkerhetsbesiktning av bilar enligt de i motionen framförda riktlinjerna».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: B 149 och II: B 244, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Sunne* och *Edström* samt fröken *Höjer*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av motionerna I: B 149 och II: B 244 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en skyndsamt utredning av frågan om införande av återkommande säkerhetsbesiktning av bilar.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Reservanterna till andra lagutskottets utlåtande nr B 18 finner att återkommande säkerhetsbesiktning av äldre motorfordon är en fråga av så vital betydelse för hela trafiksäkerheten att en skyndsamt utredning av denna fråga är av behovet påkallad.

I motion I: B 149 och II: B 244 sägs att det utan tvekan framstår som synnerligen önskvärt, att kontinuerlig kontrollbesiktning av motorfordon kommer till stånd. Motionärerna framhåller att av MHF:s statistik på cirka 20 000 fordons-testningar under 1957 framgår, att endast 18 procent av de testade bilarna var helt utan anmärkning. Bara 18 procent! 52 procent hade större eller mindre fel på framvagnslager, styrsnäcka och andra ur trafiksäkerhets-synpunkt viktiga detaljer. 58 procent hade vissa fel på strålkastarna, o. s. v. Det är verkligen märkliga saker som man får fram vid en sådan där undersökning. Det är förhållanden som gör att man måste fundera på vad som kan göras åt detta.

1953 års trafiksäkerhetsutredning framhöll i sitt betänkande »Trafiksäkerhet II», att det ur trafiksäkerhetssynpunkt vore berättigat att låta samtliga motorfordon med vissa regelbundna mellanrum bli föremål för en kontrollbesiktning. Då den befintliga besiktningsorganisationen emellertid icke på långt när hade vare sig de personella eller materiella resurserna för en så vidlyftig fordonskontroll, ansåg sig utredningen icke böra framlägga ett så långt gående förslag. Det gällde att få till stånd en förbättrad fordonskontroll, men detta borde ske med minsta möjliga arbetsökning för besiktningsorganisationen, och man anknöt därför i sitt förslag till den tidpunkt, då ett fordon bytte ägare. Då skulle skyldighet

Återkommande säkerhetsbesiktning av bilar

föreligga till ny besiktning, men denna skyldighet skulle endast gälla fordon som bytte ägare sedan fem år förflutit efter utgången av det år, som på besiktningsskylten antecknats såsom fordonets modellår. Det skedde alltså en uppmjukning på denna punkt, men det var i alla fall en kontroll för dessa äldre fordon som föreslogs.

Förslaget skickades ut på remiss och tillstyrktes i denna del — ja, från flera håll föreslogs t. o. m. skärpningar.

I proposition nr 69 till årets A-riksdag med förslag till ändringar i vägtrafikförordningen m. m. upptogs inte utredningens förslag till kontrollbesiktning av äldre fordon. Föredragande departementschefen anförde, att det utan tvekan är en brist i trafiklagstiftningen, att någon allmän föreskrift inte finns om skyldighet att låta äldre motorfordon undergå periodisk kontrollbesiktning, men han ansåg att utredningens förslag att sådan skyldighet skall föreskrivas beträffande äldre fordon, som blir föremål för överlåtelse, var välbetänkt. Men så kommer han till svårigheten att få tillräckligt kunnigt folk för att göra dessa besiktningar: »Det torde icke vara möjligt att med bibehållande av lämpliga kompetenskrav få till stånd en personalökning av den omfattning, som erfordras för att hålla befattningshavarnas göromål på en rimlig nivå och samtidigt genomföra den av utredningen förordade reformen.» Därför fick saken bero.

Andra lagutskottet har remitterat motionerna till bland andra väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som »kommit till den bestämda uppfattningen, att kontrollbesiktningar av det slag motionärerna avsett och vilka är av stor betydelse för trafiksäkerheten bör utföras av statens bilinspektion, som således bör utbyggas för ändamålet. Utbyggnaden till den omfattning som slutligt krävs behövs dock ej ske på en gång, säger styrelsen, utan kontrollbesiktningstvänet kan införas successivt. Lämpligt är en-

ligt styrelsens mening att börja med den kontrollbesiktning vid ägarebyte som föreslagits av 1953 års trafiksäkerhetsutredning. I så fall torde behovet av personalförstärkning vid bilinspektionen för detta ändamål stanna vid omkring 15 man.

Från alla håll intygas, att det föreligger ett stort behov av viss kontinuerlig kontrollbesiktning av motorfordon. Vi har så många bilolyckor på våra vägar med svåra följder, att alla förebyggande åtgärder givetvis bör vidtagas. Det gäller nu att finna praktiska möjligheter för viss kontinuerlig kontrollbesiktning av motorfordon, med andra ord att tillförsäkra bilinspektionen den förstärkning med kunnig personal som behövs. Detta torde, efter vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhållit, kunna ske genom en snabbutredning. Kan vi då inte låta en sådan snabbutredning komma till stånd, så att vi fortast möjligt får ett förslag på riksdagens bord och kan sätta i gång med de erforderliga bilinspektionerna?

Herr talman! Jag yrkar med dessa ord bifall till reservationen.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag anser i likhet med fröken Höjer, att den trafiksäkerhetsfråga, som aktualiserats genom de föreliggande motionerna, är synnerligen betydelsefull. Det erkänner faktiskt också alla de instanser, som har yttrat sig i ärendet. Man har redan citerat 1953 års trafiksäkerhetsutrednings uttalande, att det vore behövt med vissa regelbundna kontrollbesiktningar av motorfordon. Kommunikationsministern har också i proposition till A-riksdagen sagt, att det är utan tvekan en brist i trafiklagstiftningen, att någon allmän föreskrift inte finns om skyldighet att låta äldre motorfordon undergå periodisk kontrollbesiktning.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen medger i sitt utlåtande, att i medeltal endast vart tionde fordon drabbas av fly-

Aterkommande säkerhetsbesiktning av bilar

gande bilbesiktning. Med andra ord: föraren behöver inte räkna med att råka ut för en sådan besiktning mer än vart tionde år. Med hänsyn till den väldiga ökningen av bilparken under senare år, vilken enligt alla prognoser kommer att fortsätta, och med tanke på det större antal fordon som kommer att rulla på våra vägar, har man verkligen anledning att se med oro på dessa problem.

De äldre och slitna fordonen löper väl på grund av mindre intensivt utnyttjande mindre risk för kontroll än genomsnittet. Jag tycker att statspolisintendentens uppgift, att man vid flygande besiktningar under 1957 kom på 66 606 bristfälliga fordon och att det av dem var nära 2 000 som drabbades av körförbud, är verkligen skrämmande.

Jag har för min del ingenting emot att statens bilinspektion kunde utbyggas till att utföra denna kontroll, men de instanser som yttrat sig har ju sagt att resurser saknas för detta ändamål. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har ansett, att ett successivt införande av kontrollbesiktning skulle kräva förstärkningar i inledningsskedet med 15 och i slutskedet med 80—90 man. För min del tror jag att ett betydligt större tillskott av arbetskraft, kanske det tre- och eller fyrdubbla, skulle behövas för en dylik uppgift. Här bör också erinras om — vilket kanske alla känner till — att klagomål redan nu förekommer över de långa väntetiderna vid förrättningar hos bilinspektionen.

I motionen har vi påvisat en framkomlig väg utanför bilinspektionen, som har den förtjänsten, att den inte kräver några nämnvärda kostnader för det allmänna. Jag vill erinra kammarärendets ledamöter om vad statspolisintendenten säger i sitt yttrande, som återfinnes nederst på sidan 8 i utskottsutlåtandet. Där sägs: »Då en besiktning i den omfattning som föreslagits av 1953 års trafiksäkerhetsutredning av

flera olika anledningar icke ansetts kunna läggas på bilinspektionen är det ur trafiksäkerhetssynpunkt angeläget att pröva andra möjligheter för åstadkommande utövande av tillfredsställande fordonskontroll. Jag tillstyrker därför den i motionerna upptagna hemställan om utredning av frågan om införande av en återkommande besiktning utanför bilinspektionen.»

Motionen pekar som sagt på en väg utanför bilinspektionen att få till stånd en sådan periodisk fordonskontroll, nämligen genom Sveriges bilprovvningsnämnd, i vilken ingår representanter för motororganisationerna, bilhandlare, bilverkstäder och handelskamrar. Denna nämnd är ännu inte färdigkonstruerad. Den utgör en utbyggnad av Sveriges bilprovvningsnämnd. Ordförande är direktören i Stockholms handelskammare, och utformandet av stadgarna för nämndens verksamhet pågår just nu. De testanstalter, som redan finns eller som planerats, har god utrustning för såväl enklare som mera avancerade testningar av motorfordon. Om de skulle kunna användas för den uppgift som här nämnts, kunde det naturligtvis räcka med att ett intyg från dessa testanstalter uppvisas för polisen.

Vederbörande utskott har angivit att sex sådana testanstalter för närvarande skulle finnas i landet. Denna uppgift torde emellertid inte vara relevant. Enligt vad jag har undersökt lär antalet befintliga testanstalter för närvarande uppgå till ett 15-tal, och genom bilbranschens försorg är redan ett trettio-tal nya planerade.

Ett mindre trafikdugligt fordon är givetvis en fara inte bara för dess förare och passagerare utan för den allmänna trafiken, och det är för vissa stora kostnader som vållas genom bristfälliga motorfordon, i synnerhet äldre sådana. Jag bortser då från de ännu värre följderna i form av spillda människoliv. Jag anser att man inte kan sitta med armarna i kors och ingenting göra.

Återkommande säkerhetsbesiktning av bilar

Herr talman! Jag tror det vore klokt om kammaren antog den vid utlåtandet fogade reservationen, som föreslår tillsättande av en snabbutredning angående införandet av återkommande säkerhetsbesiktning för bilar, och jag ber att få yrka bifall till den reservationen.

Herr *Löfgren* (fp) instämde häri.

Herr *JACOBSSON* i Tobo (fp):

Herr talman! Rörande behovet av en utvidgad bilinspektion råder inga skilda meningar mellan utskottet och reservanterna. När utskottet tidigare i år hade att behandla motionen om vissa ändringar i vägtrafikförordningen hade vederbörande departementschef, kommunikationsministern, inte ansett sig kunna föreslå en utvidgning i enlighet med trafiksäkerhetsutredningen av år 1957, alltså till återkommande bilbesiktningar. Utskottet betonade då i sitt utlåtande nödvändigheten av att kraftiga åtgärder vidtoges för en förstärkning av bilinspektionens resurser, så att genomförandet av välbetänkta reformer i stil med den av utredningen föreslagna icke onödigtvis skulle skjutas på framtiden.

Den konstruktion som motionärerna har föreslagit, nämligen denna biltrafiknämnd, beträffande vilken motionärerna mycket riktigt här i dag har medgivit att den ännu inte finns, borde knappast kunna återopas i detta sammanhang. Då har man i stället föreslagit en särskild utredning rörande säkerhetsbesiktning av bilar. Utskottet har anfört att den utredningen pågår och att det alltså blir regeringens och kommunikationsministern sak att se till att materialet kommer till användning på sätt som utskottet velat göra gällande. Vad utskottet säger om detta är alltså en upprepning av vad utskottet sade vid handläggandet av propositionen.

Vi har inte blivit övertygade om att den väg motionärerna är inne på — testanstalter och allt detta som herr Nelander nyss talade om — är framkomlig,

utan man får angripa problemet från andra utgångspunkter. Detta är orsaken, herr talman, till att utskottet inte har kunnat tillstyrka motionernas yrkande, och jag tillåter mig att med det anförda yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken *HÖJER* (fp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att det finns en passus i 1953 års trafiksäkerhetsutredning, som talar om att det vore nödvändigt med denna kontrollbesiktning, men samma utredning säger att det inte finns personella och materiella resurser för denna fordonskontroll.

Vad vi velat framhålla är att det nu är alldeles tydligt att om man, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreslår, går fram successivt, kan man mycket snabbt sätta igång denna ytterligare kontroll. Men utredningen har sagt att här fattas viktiga förutsättningar, nämligen personella och materiella resurser. Då menar vi att man skall tillsätta en snabbutredning, så att vi verkligen fort får reda på hur väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har tänkt sig denna successiva kontroll. Så viktigt menar vi att det är att denna snabbutredning tillsättes och genast får börja behandla dessa frågor.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Höjer begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottet utlåtande nr B 18, röstar

Ja;

Återkommande säkerhetsbesiktning av bilar

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr B 3, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för att bemästra den ökade belastningen på de rättsvårdande myndigheterna.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Anmäldes, att till herr andre vice tal-
mannen under sammanträdet avlämnats
en motion, nr B 275, av herr *Senander*
m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts pro-
position, nr B 57, angående godkän-
nande av en mellan Sverige och Finland
träffad överenskommelse angående dels
nedsättning av räntebetalningarna på
vissa till Finland lämnade svenska stats-
krediter, dels ock tillskapande av en
kulturfond.

Denna motion bordlades.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 21.48.

In fidem

Sune K. Johansson